

SÕDUR

SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKÄIK

P. LUTTEIN

16-17

Vastutav toimetaja kol.-leitn. V. KÜLAOTS
Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant A. LAATS
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „SÕDUR” Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI” TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.
Veerandaastas 1 kr. 50 s.
Üksiknumbr 20 s.

SISUSTIK:

Balti liit. Riikliku julgeoleku tõsine alus. *Ho.*
Kaks tähtsat seaduse eelnõu. —*ks.*

Kaitseväge metsapäevade puhul:

Pilk meie metsapolitikale. *Prof. O. Daniel.*
Metsade majanduslik tähtsus Eestis. *Dr. P. Reim.*
Metsatöid kevadel. *Metsateadlane K. Sikk.*
Väeosade metsapäevist. —*i.*

Tõsise snipingu eeldustest. *Kolonel O. Sternbeck.*
Saksa sõjakirjandus süüdlaste otsimisel sõjakaotuses. *Kolonelleitnant H. Grabby.*

Kaitseväge õppealalt:

Tank-makettidest. *L.*
Lahingumasinate koostööõppustest jalaväega. *J. L.*
Veel lahingumasinate koostööõppustest jalaväega. —*u.*
Rumeenia ohvitseride ettevalmistamisest. *Major Tomback.*
Kehalise kasvatuse sihtjooni Itaalia sõjaväes. *Kk.*

1932. a. kaitsevägele korraldatud kehaliste võimete katsete tulemused. —*i.*

Taktika alalt:

Taktikaline ülesanne nr. 2.

Kapten A. Irv ja Paju lahing. *Major P. Villemi.*
Briti uuem desarmeerimiskava. *A. K.*

Kaitseväge elu.

Lennukooli uue kursuse avamisest tagavara-väge lendur-allohviteridele ja aviomotoristidele. *J.*

Õhu- ja gaasikaitse alalt:

Mõnda kalkuleeritud lennu arvestamisest. *Kapten E. Läte.*

Sõjaväelisi teateid välisriigest:

Nõukogude Vene relvastus. *Lex.*
Prantsuse ratsavägi. *K. U.*

Ametlik osa.

Sport, male ja bridž.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKÄIK

Nr. 16/17 — 29.04.33

Balti Liit.

Riikliku julgeoleku tõsine alus.

Kuna rahvusvahelised kokkulepped ja vastastikused töötused rahu säilitada ning tülüküsimused lepituse ja vahekohtu teel lahendada, ei paku riiklikult vajalist julgeolekut, siis jääb järele vaid üks kindlam julgeoleku vahend — jõud.

Isegi nõrk jõud on vähemalt teatud määral tõsise julgeoleku aluseks, kuna rahvusvahelised paktid ei ole seda mõningais olukorras üldse mitte, kus vastase huvid nõuavad temalt teisiti talitamist. Mõnelt poolt toonitatakse järele: Balti riigid peaksid olema täieliselt erapooletud, mis peaks isegi avalduma keeldumises luua Balti riikide liitu.

Selline vaade ei ole õige ja võib Balti riikidele muutuda saatustlikuks.

Peaks küll igale vähegi kainelt ja selgelt mõtlejale inimesele olema täiesti selge, et Balti riikidel oma enamikus ei ole mingisuguseid „maid jagada“. Soomel on ju oma „irridenta“, Karjala. Aga Soome ei tunnud tema vastu isegi siis suuremat huvi, kui oli palju väljavaateid seda soome maaosa ema-maaga ühendada. Seda vähem on Soomel nüüd tahtmist Karjalast veel mingit küsimust teha.

Mis puutub Eestisse ja Lätisse, siis ei ole nendel oma naabritega üldse mingeid lahendamata küsimusi. Ja võib kindlasti ütelda, kui näiteks Venemaa pakukski nendele maid juurde, siis keelduksid nad vastuvõtmast, sest võõra rahvaga maa ei ole ühelegi riigile õnneks. Kahtlemata näeksid mõlemad riigid meeeldi, et nende vähemusrahvuste arv oleks veelgi väiksem. Praegused Eesti kui ka Läti piirid itta on loodud arvestades osalt elanike koosseisu piiriäärseis mais ja osalt strateegilisi nõudeid.

Peaks olema igapähele selge, et Eestit ja Lätit võiks kiskuda sõtta ainult vaenlase sis-

setungimine nende maale. Ühegi sõja läbi ei oleks Eestil ega Lätel midagi võita, ja nendel ei ole vähematki mõtet oma saatust kaalule panna asjade pärast, mis nendesse ei puutu.

Leedu seisukord on ses suhtes raskem. Vilnot peavad leedulased endale nähtavasti nii tähtsaks, et nad on valmis tema pärast oma iseseisvuse kaotama ja uuesti orjusesse langema. Meie ei mõista sellist meeoleu, ega saa siin kaasa minna, nagu leedulased nõuavad. Võime küll aru saada, et leedulased peavad Vilnot ja selle ümbrust oma põliseks maaks, aga asuda seisukohale, et teised Balti riigid peavad siin vahele tulema ja aitama Vilnot leedulasele võita, on meile hoopis vastuvõtmatu. Balti riikide ühised püüded peavad käima ainult *status quo* alalhoiuks, nende riikide iseseisvuse säilitamiseks, kui seda ähvardab hädaoht. Leedu peaks vähemalt mõistma, et kui kaob Eesti ja Läti iseseisvus, siis on ka Leedu iseseisvusel lõpp. Uskuda, et teda kaitseb mõni suurem naaber, on väga kardetav endapettus.

Kõik, kes Venemaa elu tähelepanelikult jälgivad, niihästi saksa, rootsi kui ka inglise allikad, kinnitavad, et Vene sõjaline ettevalmistus on ilmselt sihitud eeskätt offensiivile, mitte defensiivile. Aga oletame, et säärane arvamine on ekslik, ja suur agarus, millega Venemaa oma sõjaväge võitluseks ette valmistab, on põhjendatud vaid teiste maade võimaliku kallaletungi kartusega, siis üks asi on ometi päris kindel: Vene emigrantide juhid ei taha teadagi Balti riikide iseseisvusest. Seda seletavad nad alati ja kõikjal lausa.

Võidaks öelda, et emigrantide arvamisest ei ole enam vähematki tähendust Venemaa

politika kohta. Aga ei tohiks unustada, et niiviisi, nagu mõtlevad emigrandid, mõtlevad paljud Venemaa elanikud. Ja ei ole sugugi teada, kuidas valitsuse voolud ühes või teises riigis kujunevad. Näeme ju sageli muudatusi siin ja seal, ja kes võib tagada, et ei tule muudatused ka Venes, kuigi neid ei ole praegu ette näha.

Ei ole kahtlust, et Vene rahva traditsiooniline meelsus ja tema praegune poliitiline seisukord ei anna meile alust kindlaks usuks, et võime olla muretud. Otse vastupidi, alaline hoolas valvelolek on siin hädavajalik. Selle valveloleku reaalseks kujuks on aga jõudude organiseerimine võimaliku ründe tagasitõrjumiseks.

Küsimuse raskus seisab selles, kas jätkub Vene lääne piiril elavate rahvaste jõust, kui see 160miljoniline „raudrull“ pääseb veerema? Kas ei ole kõik vastupanu ettevalmistused asjata jõukulu ja seepärast mõttetud?

Välismaa eriajakirjanduses ei puudu hääled, mis seletavad, et ka Soome, Eesti, Läti ja Leedu kokku oma 9 miljoni elanikuga on liig nõrgad, et vajalist vastuseisu moodustada. Asi oleks vaid sel juhul kindel, kui ka Poola ja Rumeenia oma 47 miljoni elanikuga juure tuleksid. Nende huvid seisavad siin põhjapoolsete Vene naaberriikide huvidega kooskõlas.

Kuid seda seisukohta võib täie põhjusega laiendada ja kinnitada, et ka Skandinaavia, eeskätt Rootsi ja Norra pole vähemal määral huvitatud, et esimene kaitsejoon, Soome, Eesti, Läti ja Leedu, edasi ka Poola ja Rumeenia, jääksid seisma. Aga sellise endakaitse liidu loomine on väga keerukas asi, eriti riikidega, kel mõningaid rahvusvahelisi küsimusi lahendada, nagu Rumeenia ja Poolal, ja Leedul. Leedu seisukord ses suhtes on siiski soodsam, sest tema vastu on nõudmist vaid Klaipeda suhtes. Leedu võiks seepärast kaunis hõlpsasti ühineda puht Balti riikidega endakaitse asjus, kui ta vaid suudaks vabaneda nõudest, et teised Balti riigid peaksid Vilno küsimuse tegema oma asjaks. Oletame, et kaitseleping on olemas — vormiline või tegeline — ainult Soome, Eesti ja Leedu vahel. Millised oleksid siis neil riikidel endakaitse väljavaated võimaliku kallaletungi puhul ida poolt?

Esimene küsimus on siin, kui tugev saaks olla ründ?

Kõik andmed kõnelevad selle poolt, et Vene väe võitlusvõime tõstmiseks tehakse kõvasti tööd ja on see viimaseil aastail tunduvalt paranenud. Eriti täiendatud on sõjaväe tehnilist osa, kuid ka paremale organisatsioonile ja väljaõppele on

suurt rõhku pandud. Kindlasti läheb alatud täiendamine järgmisel viisaastakul edasi ning omandab vene sõjavägi viie aasta järele veel parema relvastuse ja varustuse kui on praegu. Selle positiivse külje kõrval ei puudu ka negatiivsed, millest osa on muutlikud, kus võib ilmnedä paranemine või halvenemine, vastavalt oludele. Esirinnas on siin tegemist toitlusega. Hoolimata oma looduslikust rikkusest, on toiduainete napus Venemaal üldiseks nähteks, mis võib sõja puhul saada riigile katastroofiliseks, peamiselt nälja tõttu tagalas. Kuid see nähe ei ole permanentne, vaid seisukord võib vastavil oludel muutuda paremaks, kuigi mitte käepöörangul.

Negatiivset, aga enam püsivat laadi, kannab ka rahva koostis.

Venemaa elanikest arvatakse umbes 48% kuuluvat valitseva rahva, suurvenelaste hulka; teised kõik on muulased. Küll seisavad ukrainlased, arvuliselt suurim muulasrahvas, suurvenelasile keelelt ja ka iseloomult kaunis lähedal. Aga Ukrainaski on endamääramise põhimõte nii tugevaks kasvanud, et hiljuti pühitseti siin Masepa 300aastast sünnipäeva, sama Ukraina iseseisvuse eest võitleja, Masepa, kelle suurvenelased kuulutasid isamaa äraandjaks ja panid kiriku yande alla.

Venemaa olude tundja Theodor Seibert kinnitab oma raamatus „Das rote Russland“: „Von einem Selbstbestimmungsrecht der Völker Russlands kann nicht gesprochen werden.“

Sedasama tõendavad paljud teised praeguse Venemaa tundjad, muu seas Teppich Kasemets „Päevalehes“ õige näitlikult.

Aga ühtlasi ei jäta samad autorid enamal või vähemal määral toonitamast, et Venemaa vähemurahvas on hakanud end tugevasti liigutama ja rahvuslik iseteadvus näitab tõusu mitte ainult neis mais, mis lühemat aega Vene all olnud, nagu Kaukasus ja Turkestani, vaid ka mujal. Hulgarahvuslikkus oli ka Austria-Ungari nõrkuse suurimaks põhjuseks ja sama tegur ei ole ühelegi riigile kasuks, nagu kinnitas muu seas alles hiljuti Benito Mussolini Väikeentente seesmisest nõrkusest kõneldes.

Ei tohiks veel unustada, et kui kõneldakse Vene 160miljonilisest „raudrullist“, et Venemaal on umbes 20.000 kilomeetrit ründekõlvulist maa- ja merepiiri, millest osa enam ja osa vähem hädaohtlik, olenedes naabreist.

Samuti ei luba Vene laialdane maaala, suhteliselt hõreda ja kehva teedevõrguga, koondada lühikese ajaga suuri vägesid ühelt rindelt teisele. Erandiks on siin teatud mää-

V. O. K. juhatus 1932 aastal.

Kindralmajor G. Jonson — abiesimees, kindralmajor A. Tõnisson — esimees, kindralmajor T. Rotberg — taekahoidja, kolonelleitnant M. Tuisk — sekretär, kaptenleitnant V. Martson — laekahoidja abi ja kolonelleitnant H. Freiberg — tagavara liige, võttis juhatuse tööst osa novembrikuust saadik.

ral vahest lennuväed. Aga hoolimata sellest, et need väeosad etendavad tulevikusõjas suuremat osa kui Maailmasõjas, näib ometi õigus olevat neil asjatundjail, kes ei usu, et aeroplaanid omandaksid sõjas otsustava tähenduse. Seni on kogemused näidanud, et igale relvale leitakse vasturelv. Ainult uudsuse üllatuses võidakse vahest rohkem korda saata, nagu oli lugu tankidega läänerindel. Aga lennukid ei ole uudsuseks. Pealegi ei ole Balti riikide elujõud koondatud eeskätt suurtesse keskustesse, mille hävitamine võiks olla otsustava tähendusega võitluse jätkamisele.

Vene sõjalise võime mõistmiseks ei ole huvitusetu tutvuneda kolonel K. Rudini hinnanguga Vene nüüdse väe kohta: „Punaarmee organisatsioon on lihtsam kui oli tsaararmee oma, ta on ühtlasem ja vastab idamaa sõjaväljadele. Eriti paistab silma tema laskurite (jalaväe) formatsioonide kergus, nende sidekorraldus ja hea ning arvurikka ratsaväe olemasolu, mis osutunud sküütide ja Tamerlani ajast kuni kodusõjani ikka jälle mõjuvaks relvaks võitlustes Ida-Euroopa laiadel väljadel. Kuigi ratsavägi nüüdisajal moodsa kahuri laskeulatuse tõttu taktikali-

selt oma mõjust palju kaotanud, on ta oma strateegilise väärtuse ometi säilitanud maaladel, kus teed on enam hobuste kapjule kui vankrirattaile juurepääsetavad. Venemaa kliimaatiliste tingimuste ja liiklemisteede juures ei ole võimalik kasutada laiemas ulatuses moodsaid relvi, nagu tankid, nende suure kaalu ja raskepärasuse tõttu.

Ja mis puutub enamlisse propagandasse, siis on kahtlemata kindel, et kui punaarmee on tegemist poliitiliselt nõrga või halvasti organiseeritud vastasega, nagu oli näiteks vene valge armee 1918. kuni 1920. a., siis osutub propaganda mõjuvaks, relva täiendavaks vahendiks. Aga ta jääb mõjutuks julge, organiseeritud, riigikodaniku vaimus kasvatatud vaenlase vastu, milliseks vaenlaseks punaarmeele osutuks igauks lääne demokraatlik riik.“

Mis võiksid siis Balti idaranniku riigid vastu seada sellele „raudrullile“ — ammugi mitte nii kohutavale, nagu vahest pealiskaudsel vaatlemisel tundub?

Maailmasõja ajal mobiliseerisid mõned maad kuni 20% oma rahva arvust. Kuna rahva võitlusvõime ei olene üksi teenistusse kutsutud meeste arvust, vaid ka relvastuses

ja varustusest, siis oletame, et Balti riigid suudavad oma maa kaitseks vajaduse korral võitluse saata umbes 10—11% rahva arvust, ümmarguselt 1 miljon meest. See arv on iseendast küllalt suur, et arvuliselt mitu korda tugevama vaenlase maale sissetungi katseid tagasi tõrjuda, kui vaid on olemas vastav relvastus, varustus ja — mis lõpuks vast kõige tähtsam — väljaõppe ning moraali suhtes tarvilisel kõrgusel seisev kaitseväge.

Ilma, et eitada hea relvastuse ning suure meestearvu tähendust sõjas, ei saa ometi jätta toonitamata seda ajaloos sageli korduvat tõsiasja, et vaimliselt tugev sõjavägi teeb enda kaitstes ka siis imesid, kui ta jääb arvuliselt oma vastasest palju maha.

Kõigi Balti ranniku riikide huvides seisab, et Balti meri ja tema äärsed riigid püsiksid vabadena. Sellelt seisukohalt puudutaks Balti idaranniku mõne riigi hävitamine hädaohtlikult mitte üksi teisi idaranniku, vaid ka lääneranniku, Skandinaavia, riike. Väga õieti tähendas „Helsingin Sanomat“ hiljuti, et Soomele ei ole ükskõik, kas Poolat nõrgestatakse või mitte. Sama tõde käib ka Skandinaavia kohta. Sellelt seisukohalt oleks loomulik, oodata, et kõik Baltimere ranniku riigid otsiksid teid, kuidas vajaduse korral ühiselt ühise hädaohu vastu välja astuda.

Winston Churchill ütles mõne aja eest mitte ilma aluseta, et praeguse maailma rahu tugevamaks valvuriks on prantsuse võimas sõjavägi. See tõde maksab ka Balti maade ja Skandinaavia kohta. Kui oleks teada, et

need riigid vastavad igale kallaletungile ühiselt, ei oleks nendel mingit kallaletungi karta — muidugi eeldades, et igaihe kaitsekorraldus on joones. Juba Balti idaranniku väikeriigid koos moodustaksid jõu, mis nende julgeolekut tunduvalt tõstaks. Kui aga veel juure arvata Poola ja Skandinaavia, ei julgeks seda blokki naljalt keegi puutuda.

On loomulik, et Balti riigid peavad suurmaat erapooletust pidama kõigis küsimustes, mis vahest suurriikide vahel arusaamatusi ja sekeldusi tekitavad. Aga just see erapooletuse säilitamine sunnibki neid tõhusamale endakaitsele mõtlema. Kui kergesti võidakse nende erapooletust rikkuda ja seda tehakse seda ükskõiksemalt, kui teatakse, et väikeriikide endakaitse on nõrk.

Sveits, keda meile püütakse mõnelt poolt erapooletuse suhtes eeskujuks seada, on pärast Maailmasõda oma kaitseväge hoolsalt ümberkorraldanud ja täiendanud, et ta oleks vastupanuks tugevam.

Loomulikult ei igatse Balti ranniku riigid midagi rohkem kui rahu säilitada, sest nagu juba tähendatud, nendel ei ole kelleltki midagi tahta ega maid jagada.

Aga rahvas talitaks äärmiselt kergemeelselt, kui ta nüüdisajal, kus jälle nii sageli kõneldakse sõjast, suhtuks ükskõikselts endakaitse küsimusse. Seni, kui ei ole leitud muud tõhusat vahendit julgeoleku kindlustamiseks, jääb siin ainukeseks reaalseks aluseks oma jõud, kooskõlasse viidud teiste rahvaste jõududega, kellel samasugused huvid. Ho.

Kaks tähtsat seaduse eelnõu.

Maksvate seaduste järgi on riigikaitse küll kõigi kodanikkude kohuseks. Katsumise korral siiski peamiselt kaitseväge juhtide tublidusest oleneb kaitse edu. On arusaadav seepärast, et meie suurim hool peab olema kaitseväge juhtide mitte üksi oskusliku, vaid ka moraalse väärtuse võimalikult kõrgel hoidmine, olgu need juhid tegelikus teenistuses võis tagavaraväes.

Kaitseväge juhtide peres ohvitserid, kv. ametnikud ja üleajateenijad-allohvitserid moodustavad kandvama osa. Seepärast eeskätt tuleb mõelda neile. Neile peaks võimalikult kindlustatama tagavaraväkke lahkumisel ülespidamise leidmine, et nad rõõmuga jälle võiksid astuda kaitseväge ridadesse, kui Isamaa kutsub. Neil peaks alati olema

teadmine, et kui nad Isamaad enam edasi teenida ei jõua kas tervise kaotuse või kõrge vanaduse tõttu, siis nende vanadusepäevade ülespidamine on kindlustatud sellelt, keda teenides nad kaotanud tervise või saanud vanaks.

Praegu on aga paljud tagavaraväe kaitseväge juhtidest sattunud väga raskesse majanduslikku seisukorda: väga mitmed ohvitserid täidavad juhuslikke kehalisi töid, nagu mullatööd jne.; on ka mitmeid ja mitmeid hoopis töötä. Teenistuse leidmisel neil eesõigusi ei ole. Säärane olukord mõjub halvavalt kaitseväge juhtide tagavara moraalse väärtusele, hävitades seda. Riigi eelarve kärpimisele paratamatult järgnevat koosseisude kitsendamine ähvardab töötute kv.

juhtide arvu veelgi suurendada ja seeläbi tähendatud ebasoodsat olukorda veel rohkem süvendada.

Eriti ebasoodne on üleajateenijate all ohvitseride seisukord, sest neid ei ole seni kindlustatud ka pensioniga.

Tähendatud pahede kõrvaldamiseks on kaitseministeeriumilt tema praeguse juhi järjekordsel algatusel töötatud välja kaks seaduseelnõu:

1. Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seadus ja

2. Üleajateenijate pensioni seadus.

Esimene neist — elukutselistele kaitseväelastele (ohvitseridele, kv. ametnikkudele ja üleajateenijaile) eesõiguse kindlustamiseks riigiteenistuses kohasaamisel ja teine — üleajateenijate ja nende perekondade kindlustamiseks pensioniga.

Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seaduse eelnõu kohta võiks märkida järgmist:

Praegu maksva Riigiteenistuse seaduse (RT 149 — 1924) § 13 viimase lõike järgi viiakse üle Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi juures asuvasse ametnikkude reservi teiste hulgas ka kaitseväelased, kes kaotanud ametikoha koosseisude kitsendamise puhul, ja sama seaduse § 14 viimase lõike järgi on ametnikkude reservi viidud kaitseväelastel muudel ühesugustel tingimustel võrreldes teiste kohasoovijatega eesõigus koha saamisel. Nii siis praegu maksva Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 võimaldavad anda eesõiguse kohasaamisel ainult neile kaitseväelastele, kes vabastatud koosseisude kitsendamise tõttu ja seejuures ainult ametnikkude reservis viibimise aja kestel.

Elukutselistele kaitseväelaste hulgas aga, kes vabastatud või keda vabastatakse tegelikult teenistusest mitte koosseisude kitsendamise tõttu, vaid mitmesugustel teistel põhjustel, leidub aga palju sääraseid, kes näiteks, mõnesuguse puuduse, nagu kehalise vigastuse tõttu, kaitseväes edasi teenida ei saanud või ei saa, kuid kes muidu on väga tüsedad töönimesed ja kes mujal riigiteenistuses võiksid täita mitmeidki ülesandeid mitmete vähemate tagajärgedega, kui koosseisude kitsendamise tõttu ametikohalt vabastatud kaitseväelased või riigiteenijad. Peale selle peab pidama silmas, et elukutselistele kaitseväelaste hulgas leidub ka neid, kes ealt jõudnud vanaduseni, mis neile enam ei võimalda edukalt täita teenistuskohuseid ravis ja keda seetõttu, et kaitseväes on riviitud kohti vähe, ei saa ka paigutada ümber kaitseväes riviitud kohtadele ja keda seepärast tuleks

kaitseväest vabastada. Eriti puudutab see üleajateenijaid, kes ravis võivad teenida ainult teatava vanaduseni. Neid tuleks arvata pensionile (üleajateenijaile aga ei saaks maksta ka pensioni kuni nende pensioni seaduse maksmapanemiseni). Lasta varakult aga pensionile ei ole ka otstarbekohane riigikassa seisukohalt, sest et see suurendaks üldist pensionisummat ja võib olla isegi nii, et see käiks riigikassal üle jõu. Kuid teiste ministeeriumide ametialadel, kus ei nõuta erilist füüsilist pingutust, võiksid sääraseid kaitseväelased, vähemalt osa neist, teenida küllalt edukalt. Viies neid üle teistesse ministeeriumidesse vastavatele ametikohtadele aitaksime riigisummasid kokku hoida.

Seda arvesse võttes on Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seaduse eelnõus eesõigus kohasaamisel laiendatud kõigi elukutselistele kaitseväelaste peale ja eelnõu näeb ette eesõiguse andmise riigiteenistuses kohasaamisel eeskätt nii kaitseväes teenivatele kui ka tegelikult kaitseväeteenistusest vabastatud ametikohale määramise tingimustele vastavatele kõigile elukutselistele kaitseväelastele. Ja kui tähendatud kaitseväelaste hulgas vastavat isikut ei leidu, alles siis on eesõigus võrreldes teiste kohasoovijatega ametnikkude reservi üle viidud vastavatel riigiteenijatel.

Elukutselistele kaitseväelastele kohasaamisel eesõiguse andmise lähemad alused ja kord, samuti kaitseväelaste teistele ametialadele ametisse määramiseks vajaliku täiendava ettevalmistamise kord ja vabanenud ametikohale tööjõu otsimise kord on jäetud eelnõuga Vabariigi Valitsuse määrata.

Olgu tähendatud, et Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seaduse eelnõu on juba jõudnud Riigikoguni. Ühenduses sellega on Kaitseministri korraldusel välja töötatud ja juba Vabariigi Valitsusele esitatud ka määruse-eelnõu elukutselistele kaitseväelaste (ohvitseride, kv. ametnikkude ja üleajateenijate) riigiteenijatena teenistusse võtmise aluste ja korra kohta.

Ei ole huvituseta peatuda ühtlasi ka tähendatud määruse-eelnõu põhimõtete juures.

Määruse-eelnõu järgi riiklikud asutised ja ettevõtted peavad igast tööjõu otsimisest kuulutama Riigi Teatajas, et koha vabanemist teha teatavaks kõigile asjast huvitatutele. Ühtlasi peavad nimetatud asutised või ettevõtted pöörduma vastava isiku leidmiseks eeskätt Kaitseministeeriumi poole.

Ohvitserid, kv. ametnikud ja üleajateenijad (nii tegelikus kaitseväeteenistuses seisvad kui ka tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud), kes soovivad kandideerida Riigi Teatajas kuulutatud vabale ametikohale, esitavad palved vastava asutise või ettevõtte nimele Kaitseministeeriumi kaudu.

Kaitseministeerium saadab nende palved, kelle kandidatuuri ta toetab, oma soovitussega kuuluvuse järgi edasi.

Asutis või ettevõtte, kes tööjõudu otsib, peab valima vastava kandidaadi eeskätt Kaitseministeeriumilt soovitatud isikute seast. Kui asutis või ettevõtte ei pea ühtegi kohaseks Kaitseministeeriumilt soovitatud kandidaatide hulgast, ei saa tema veel neile ära öelda, vaid sel juhul küsimuse, kas ja keda määrata vabanenud ametikohale, otsustab kolmeliikmeline komisjon, mille eesistuja määratakse Riigivanemalt ja mille liikmeteks on Kaitseminister või tema esindaja ja minister või tema esindaja, kelle ametikonda kuulub asutis või ettevõtte, kes otsib tööjõudu. Tähendatud komisjoni otsus on lõplik nende ametikohtade suhtes, millelele riigiteenijaid ei määrata Vabariigi Valitsus. Säärane komisjon on väga tarvilik, sest ta võimaldab teenistusse võtmisest äraarvamise juhtudel teostada kindlat kontrolli asutise või ettevõtte otsuste üle.

Tegelikus kaitseväeteenistuses olevate kaitseväelaste ettevalmistamine teistele ametialadele, kus säärane ettevalmistamine vajalik, sünniks kas kaitseväelaste läkitamisega teistesse ministeeriumidesse praktikale, või vastavate erikursuste korraldamise kaudu. Kaitseministrile on nähtud ette õigus tarbekorral neid kursusi korraldada, kusjuures vastavad ministeeriumid oleks kohustatud aitama sellele kaasa kas õppejõudude või õppevahendite andmisega või muude võimaluste kohaselt. Kuid ka teised ministeeriumid, juhtudel, kui nad korraldavad oma ametialadele vastavaid kursusi, oleks kohustatud teatama sellest Kaitseministeeriumile ja Kaitseministeeriumi nõudel võimaldama võtta kursustest osa kaitseväelastel. Kaitseväelastele, keda läkitatakse tähendatud kursustele või teistesse ministeeriumidesse praktikale, jääks läkitamise kestvusel alles nende senine ametikoht senise teenistustasuga. Nendele makstakse välja ka läkitamise sõidukulud, kuna muud läkitamisega seotud tasud ja kulud aga ei kuuluks väljamaksmisele.

Mis puutub üleajateenijate pensioniseadusse, siis selle kohta on juba sõna võetud „Sõduris“ nr. 6 — 1933. a. artiklis „Üleajateenijate muredest, eriti üleajateenijate

pensioniküsimusest“. Juba seal on mainitud, et seadusel on käia ees pikk tee. Ja tegelikult ka see seadus seni veel Riigikoguni pole jõudnud. Peab märkima, et selles pole ka midagi imet, sest et pensioniseadus on kuludega seotud seadus ja kui riigikassal on raha napilt, siis paratamatult on tulnud otsida teid, et mitte üle jõu koorjata riigikassat, kuid ühtlasi õiglaselt rahuldada ka pensionisaajaid.

Nii ka esialgsel kujul väljatöötatud üleajateenijate pensioniseadus tuli Kaitseministeeriumile ümbertöötamisele. Ka sellega on juba jõutud lõpule ja sõjanõukogult on see seadus vastu võetud ümbertöötatud kujul.

Üleajateenijate pensioniseaduse eelnõu praegusel kujul põhimõttelt endiselt laiendab kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse üleajateenijatele ja nende perekondadele. Kuid eelnõu praegusel kujul, riigikassa huvidest tingituna, on seotud tihedasse ühendusse eelpool kirjeldatud Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seaduse eelnõuga. Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seaduse eelnõu juures peatuses sai tähendatud, et riigiteenistusse kohtsaamisel eesõiguse laiendamine kõigi kaitseväelaste peale muu seas on tarvilik ka selleks, et riigikassa huvides takistada sääraste (aastatelt veel noorte) kaitseväelaste pensionile minemist, kes rivis küll teenida enam ei suuda, kuid kes neil ametikohtadel, kus ei nõuta suurt füüsilist pingutust, võiksid veel küllalt edukalt teenida. Üleajateenijate pensioni seaduse eelnõu järgi peetakse normaalseks, et riviüleajateenijad, kes rivis enam ei suuda täita oma ülesandeid, tulevad paigutada ümber oma võimetele vastavale ametikohale kas kaitseväes või teistesse ministeeriumidesse. Seepärast ja võttes arvesse, et Kaitseväeteenistuse seaduse järgi kaitseväeteenistuse kohustus kestab kuni 55 eluaastani, on eelnõus ette nähtud väljateenitud aja eest pensioni maksmine mitte enne kui isik on saanud 55 aastat vanaks. Erandina võib üleajateenija saada pensioni väljateenitud aja eest Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse § 33 järgi ka enne 55 aasta vanuseks saamist, kui ta kas tervislikkudel põhjustel enam ei suuda täita edukalt oma ülesandeid või on koosseisude vähendamise puhul jäänud üle koosseisu olles töövõimeline ja mõlemil neil juhtudel ei ole võimalik teda paigutada ümber kaitseväes tema võimetele vastavale ametikohale või viia üle teenistusse teistesse ministeeriumidesse. Hauduste ja vigastuste puhul saaks pension määratud Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse järgi.

Cand. phil. et hist. Aleksander Põrk †

Mahlakuu (apr.) 11. päeval maise elutee lõppemisel lahkus meie hulgast esivanemate jälgedes tugevamaid eesti patrioote cand. phil. et hist. Aleksander Põrk, kes oma 60-aastase eluea kestel tõusis silmapaistvale kohale meie rahvuslike vaimukangelaste seas.

Aleksander Põrk sündis 1873. a. mahlakuu 15. päeval Võisiku vallas Viljandimaal Põrgu talupidaja Ants Põrki pojana. Lõpetas 1894. a. Riia vaimuliku seminari, õiendas 1895. a. Narvas küpsuseksami, õppis 1895.—1897. a. Peterburi ülikooli füüsika-matemaatika osakonnas; sellejärel asus õppima keeleteadust ja ajalugu Tartu ülikoolis, kus lõpetas 1902. a. keeleteaduse osakonna cand. phil. astmega ja 1904. a. ajaloo osakonna cand. hist. astmega. A. Põrk töötas 1903.—1920. a. Moskvas Moskva ülikooli kunstidekabineti konservaatorina, kunstiajaloo õpetooli assistendina, Aleksander III-da nimelise kunstide muuseumi direktori abina ja koolides õpetajana. Hoolimata ametitööde rohkusest, jagas A. Põrk võõrsil olles oma laialdasi teadmisi ja kogemusi kodumaalastega. Kogu aeg hoidis A. Põrk kõige tihedamat ühendust eesti rahvuslike üritustega, esinedes tihti ettekannetega Eesti Kirjanduse Seltsis, avaldades rahvateaduslikke kirjutisi eesti ajakirjanduses ja imesteldava innuga kogudes eesti rahva kui ka sugulasrahvaste hulgas vaimlist (sõnalist) ja ainelist vanavara. A. Põrki vanavara kogud võistlevad oma mitmekesisuse, hulga ja väärtuslikkuse poolest mõnegi ametliku muuseumi kogudega, kuna nende asjatundlik kogumine moodustas ühe tühedama osa A. Põrki elutööst. Samuti on asendamatu tema suur teaduslik raamatukogu.

1920. a. tuli A. Põrk kodumaale ja asus siin töötama ajaloo õpetajana mitmes keskkoolis Tallinnas ja viimati Türil. Ajaloole kui õppeainele suhtus A. Põrk täiesti eesti seisukohtadelt, kui kõige loomulikumatelt. Muuseumis töötas tema 1923.—1927. a. Eesti Vabariigi Sõjakoolis, ohvitseride täienduskursustel ja Kõrgemas Sõjakoolis Eesti ajaloo lektorina. Ka siin A. Põrk veendunud rahvuslasena mõjutas tunduvalt meie noortes kaitseväge juhtides rahvusliku mõtlemisviisi omaksvõtmist ja elluviimist. Eesti ajaloos meie oma orientatsiooni läbiviimiseks korrastas Põrk oma õpillastest ajaloo-harrastajate ringe ja juhtis neid väsimatult, samuti ei jäänud tema kunagi üksikõikeks patriootiliste ürituste vastu seltskonnas. Nii oli tema muuseum üks Eesti Kultuur-ajaloo Seltsi asutajaid ja oli selle esimeheks 1926. a. kuni surmani. Samuti töötas tema kaasa 1343.—1345. a. vabadusvõitluste („Jüriöö“) pühitsemise algatusele. Peale paljude rah-

Cand. phil. et hist. Aleksander Põrk †

vateadusliste kirjutiste eesti ajakirjanduses ilmus A. Põrki sulest 1910.—1912. a. mitu raamatut saksa keele ja ajaloo alalt ja 1927. a. ilmus Eesti ajalugu I ja II.

Andeka ajaloolasena ja keelte tundjana (oskas 6 keelt) oli A. Põrk mitmekülgsest õppinud tundma eesti rahvuslike vaimuväärtusi minevikus ja sellepärast suutis uskuda ka eesti rahva suurde osasse tulevikus. Uskudes eesti rahva paremasse homsesse päeva, asus tema kaasa töötama nendega, kes eesti rahvast rahvusliku terviku loomiseks olid tegevad rahvusliku omatahte organiseerimisel. Oma rahvustunde tugevuse ja elavuse tõttu jõudis Põrk oma rahvusliku mina piiritlemisega niikaugele, et ideoloogiliselt lähenes rahvususe kandjatele — taarausulistele, ennast avalikult tunnustades taaralaseks.

Kaitsevaelaste pere lausub oma austust lahkunud tulisele isamaalasele A. Põrkile.

Nii siis lõppude lõpuks ka praeguse eel- nõu järgi kõigi õnnetute juhtude puhul, samuti teenistuseks kõlbmatuks muutumise puhul ja teenistuse jätkamise võimaluste katkemise puhul koosseisude kitsendamise tagajärjel sünniks pensioni saamine täielikult Kaitsevaelaste ja nende perekondade pensio-

ni seaduse järgi, kuna töövõimelised isikud, kellele teenistuse jätkamise võimalused andud, et saaks pensioni enne 55 aasta vanuseks saamist. Töövõimelised üleajateenijad aga, kellele edasiteenimine kas kaitseväes või teistes ministriumides võimaldatud, kuid kes sellest loobuvad ja omal soovil lahkuvad

teenistusest eraellu enne 55 aasta vanuseks saamist, võivad saada pensioni väljateenitud aja eest Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse § 33 järgi alles alates 60 aastat vanaks saamise päevast ja ainult töövõime kaotuse puhul enne seda, sest et sääraseid üleajateenijaid pole põhjust asetada pensioni õiguse omandamise mõttes soodsamatesse tingimustesse kui üleajateenijaid, kes läinud üle teenistusse teistesse ministeerumidesse enne kui nad on kaitseväes pensioni välja teeninud ja kes seetõttu hak-

kanud pensioni saama ühel alustel riigiteenijatega, seega välja teenitud aja eest alles 60 aastase vanaduse juures.

Sääraseid kitsendused aastate suhtes on riigikassa seisukohalt paratamatult tarvilikud.

Nagu tähendatud, on üleajateenijate pensioni seadus seoses Riigiteenistuse seaduse §§ 13 ja 14 muutmise seaduse vastuvõtmisega, mis juba jõudnud Riigikogusse. Tahame loota, et peatselt järgneb temale Riigikogusse ka üleajateenijate pensioniseadus.

—ks

Kaitseväe metsapäevade puhul.

Kaasvõitlejad, kõik metsapäevadele, ka sellega kindlustame oma kodumaad.

Matkates kodumaal, tõmbavad siin ja seal endale tähelepanu teedeäärtel, põldudel ja laantel põlised, üksikud puud. Need üksikud puud on veel tõenduseks, et kunagi kauges minevikus on siin kasvanud mets.

Muistsed eestlased palehigis harisid üles seda metsa omale tarbemaaks, kuid peatselt sirutasid saagihimulised omad käed ja kiskusid ära pärismaalastelt nende maalapikesed. Eestlaste vaevaga ehitatud külad lõhuti, neid külasid asendasid hiljem suured, lagedad mõisaväljad, millel pärisomanik kibedusetundes võis töötada nüüd vaid sulasena. Kauakestnud võitlus maavallutajatega lõppes alles käesoleva sajandi 20. aastatel Vabadusevõitlusega, mil vastsündinud Vabariik pani Isamaa altarile iseseisvuse kaitseks oma viimase jõu.

Maa sai jälle eestlaste omanduseks. Lagedale mõisaväljale, isa-isadest ülesharitud maalappidele, millelt kord lammutati eestlase suitsuonn, on nüüd püstitatud nägusad asundustalud. Kuid taluhooned seisavad enamikult kurvalt lagedal, kus lähedal pole ühtegi põõsast ega puud, ning ikka tuletavad meelde hiljuti siin olnud laia mõisavälja. Asundustalud nõuavad veel palju tööd nende kaunistamiseks — nägusa Eesti talu loomiseks.

Peale talundite kaunistamistöörde vääriavad suurimat tähelepanu talundite väheproduktseerivad maad, nagu lepavõsastikud, kadastikud, liivalagendikud ja palju muud. Neid vähetootvaid maid talundeil on üle riigi ümmargusest 800.000 ha. (8000 ruutkilomeetrit), mis aga suuremalt osalt kõlvulikud metsamiseks.

Nende maa-alade metsamine aga rikastab kogu rahvast, kogu rahvamajandust, andes väljaveoks metsamaterjale, mis on läinud aastatel annud riigile tuntavat sissetulekut.

Möödunud aasta väeosade metsapäevade aruanded näitavad juba sammu edu poole: kogu kaitseväge on metsapäevadest osa võtnud, istutades üle 31.000 mitmesuguse puu. Juba need esimesed istutatud puud on tõenduseks soovile, et pärast kaitseväest lahkumist igäüks omas kodus tahab istutada ilupuid ja põõsaid isatalu kaunistamiseks. Pärast nende ilupuude sirgumist paistavad talud kaugelt vaatajale kaunid ja lasevad oletada, et nendes valitseb ka sama kaunis isamaaline vaim.

Loodan, et kaitseväge käesoleval metsapäeval istutatud puude arv tõuseb mineva aastasest mitmekordseks.

Selleks soovin metsapäevadele edukat kordaminekut.

25.04.33.

*A. Jönisson kindraemajor,
kaitseminister.*

Pilk meie metsapolitikale.

Metsapäeva puhul „Sõdurile“ kirjutanud
prof. O. Daniel.

Meie kodumaa loodus ei hellita liialt inimlapse ja kui emake-maa meid oma andidega siiski küllaldaselt toidab ja katab, nõuab ta selle eest oma harimisel alalist hoolt ja vaevanagemist. Ühe anniga on ta meid aga õnnistanud, ilma et meilt selle eest nõuaks suurt vastutasu ja see on meie mets. Vahelduv ja küllalt rikas üksikutest puuliikidest, mis suudavad meie mitmekesiseid nõudeid ehitiste, kütte, igapäevase elutarvete ja kultuuriliste nõuete (näit. paberi) alal rahuldada, kujuneb ta otseseks ja kaudseks õnnistuse-allikaks meie maale ja rahvale. Ta katab kehvad ja viletsad maaalad, mis muidu esineksid õudsuse ja needuse piltidena, oma elurõõmsa roheline linikuga, mis kaitseb maad päikese, vihma ja tuule halvendava mõjutuse eest, andes seejuures tagasi toitaineid, mis maad parandavad, teda tuluandvaks või tootvaks teevad ja ühtlasi maakoha ilu tõstavad. Mets hoiab tagasi külmad ka kõledad tuuled, seob liivaväljad, et need liikuma hakates ümbruskonnale hädaohtlikuks ei kujuneks, aitab pehendada temperatuuri äärmusi, reguleerib veeolusid kevadisel lumesulamise ja suuremate vihmavalingute puhul, takistades kiiret sulamist ja veeäravoolu pinnaselt ja ühes sellega mulla uhtumisi mäekülgedelt ja jõgede pervedelt. Oma haiguseidudest puhta vee ja õhu tõttu kujuneb mets inimkonna tervishoidu edendavaks teguriks ja tema loodusline ilu ja võlu ei jää mõjuta inimese hingeelule. Kõige selle juures on mets kujunenud ülitähtsaks kaubaartikliks maailmaturul ja

nõudmine tema järele kasvab igaaasta keskmiselt 1½% võrra, nii et siin üleproduktiooni karta pole. Õnnelikud ja majandusliselt kindlustatuks võivad end lugeda need maad, kellel jätkub metsa müügiks välisurgudele. Suurelt osalt võlgnevad metsarikkad maad, nende seas ka meie vennasrahvas Soomes, oma majandusliku ja kultuurse edu metsale. Saksamaal näiteks on metsaala protsentuaalselt suurem kui meil, kuid vaatamata oma intensiivsele põllundusele, on seal juba aastakümneid järjekindlalt metsapindala suurendatud.

Meie metsaala moodustab üldisest pindalast ümmarguselt 21% ja arvestatakse kokku ümmarguselt 945.000 ha peale, millest riigile kuulub ümmarguselt 78,5%, taludele umbes 16%, linnadele 1,4% ja ülejääk tööstustetevõtetele ja maakohtadele. Põllumaa all on meil ümmarguselt 23%, heinamaade all 24%, karjamaid 17% ja kõlbmata maid umbes 15% üldmaaalast. Nii siis ei ole meie metsuvuse protsent kuigi suur, kuid meie võrdlemisi vähese elanikkude arvu juures jätkuks teda meie omaks tarvituseks, kokkuhoiu puhul võiksime osa isegi välisurule saada. Metsanduse põhisääduseks on püsiv kasutamise võimalus, või teiste sõnadega, metsakasutamise aastane norm ei tohi ületada metsa aastast juurekasvu. Meie metsade aastast juurekasvu arvestatakse 3 tnm peale ha-rilt, mis annaks ümmarguselt 2,8 milj. tihumeetrit puid, millest umbes 45% langeb tarbe-, 55% aga küttepuidu arvele. See moodustaks protsendi, mida meie iga aasta võime

kasutada ära, ilma et tarvitseks kapitali vähendada. Meie koduse puutarvituse kohta puuduvad täpsad andmed, kuid umbkaudsetel ja võrdlevatel andmetel võime sellest siiski enam-vähem õige ülevaate saada ja sellejärele kulub meil juba elamute kütteks ära umbes 2,5 milj. thm puid, sest kuigi osa küttest langeb turba, hao ja põlevkivi arvele, tarvitavad peale elamute aga ka raudtee, laevad ja tööstus puid kütteks. Uute hoonete püstitamise ja vanade remonteerimise, koduse tarbepuu, aedade jne. peale kulub aastas tarbepuud umbes 850.000 thm. Raudtee, telegraaf, telefon ja elekter tarvitab aastas ümmarguselt 100.000 thm, paberipuude tarvidus on viimastel aastatel tõusnud 350.000 thm peale; tiku, vineeri, tislari ja muu puutööstuse peale tuleks keskmiselt arvata 80.000 thm; välja on veetud seni keskmiselt 600.000 thm. Sellega saaksime kokku aastase tarvituse tarbepuude alal ümmarguselt 2 milj. thm ümber, nii et kokku küttetarvidusega oleks meie aastane puidukasutamine ümmarguselt 4,5 milj. thm ulatuses, sellega siis umbes 1,7 milj. thm ehk 60% võrra suurem metsade aastasest juurekasvust.

Kuid sellega üksi ei piirdu meie metsade koormatus, sest ülemäärase kasutamise kõrval oleme ka järjekindlalt metsade pindala vähendanud lubamata määral. 1920. kuni 1932. a. sügiseni on metsamaad vähendatud ümmarguselt 80.000 ha või 11% võrra kõigest riigimetsa pindalast. See on toimunud igasuguste juurelõigete, planeerimiste ja uudismaakruntide asutamise teel, peamiselt erakondlike huvide kohaselt. Eriti enne viimaseid riigikogu valimisi mõned erakonnad lubasid ohtralt nende planeerimist. Tagajärjeks oli asjaolu, et 1931. ja 1932. a. kestel planeerimisele määrati 50.000 ha metsamaid, mille teostamise puhul sageli ei arvestatud tegelikku vajadust, veel vähem metsanduse ja sellega ühenduses olevaid riiklisi huvisid. Metsamaade vähendamisega võiks meie oludes leppida siis, kui maa põllunduslikult intensiivsele kasutamisele võetaks ja suuremat sissetulekut annaks, kui ta seda teeb metsa all. See võiks teostuda ainult kõige paremate metsamaadega ja sedagi kõrgete vilja- ja karjasaaduste hindade juures, sest ühe metsamaa ha ülesharimine läheb maksma 250—400 kr. 1932. a. on aga asunduskomisjon ostanud eramaid ühes hoonetega keskmiselt 106 kr. eest hektaar, sunnimüügil on hind koguni 54,75 kr. ha-rilt olnud. Mis mõte on säärasel korral metsamaid, mis suure ulatuses põllunduslikult üldse kasutamise alla ei saa tulla, sest et nad selleks lihtsalt ei kõlba, juurelõigetena anda, kuna ometi

metsamaad seni keskmiselt iga ha pealt on aastas riigile puhast tulu andnud 5,72 kr. Kui aga arvestada igasugu soodustusi, mis metsa kulul üksikutele kodanikukihtidele ja asutistele on tehtud ja veelgi tehakse, siis tõuseb puhastulu umbes 6,5 kr. peale hektarilt. 1925.—30. a. on metsade aastane keskmine tulu olnud 7,17 milj. kr., mis teeb välja 70,7% kõigist põllutöoministeeriumi tuludest ja 8,5% Vabariigi korralistest tuludest. Kuid see on ainult üks osa, nimelt otsene tulu, mis mets annab riigile. Sellele lisaks tulevad kaudsed tulud metsatööstuse, äri- ja tööstusmaksude, väljaveotollide ja raudtee kaubaveost, millest ligikaudu 50% langeb metsa arvele. Metsasaadused moodustavad kuni 50% kõigist Eestist väljaveetavatest tööstusesaadustest. Eesti tööstustööstistest on seotud 23% metsandusega ja nendele makstud palk moodustab kuni 24% tööstustööliste palgast. Metsa raiumine ja vedu annab tööd ja teenistust talvisel ajal, kus põllunduses on töövaheaeg, kuni 60.000 töölisele, mis vastab 15.000—16.000 inimese aastateenistusele.

Juba see lühike ja pealiskaudne ülevaade näitab küllalt kujukalt, millise tähtsuse omavad metsad meie riigi- ja rahvamajanduses. Tuleks järeldada, et meie ametlik metsapoliitika sellest ka vastavad järeldused teeb ja metsi sellekohaselt kohtleb. Kui aga eelpool toodud andmeid metsade vähendamise üle ja soodustusi, mis metsade arvel üksikutele osaks lastakse saada, vaatlemisele võtta, siis võib küll kõike muud, kuid mitte metsanduse ja sellega ühenduses riigi huvisid välja lugeda. Nüüd võiks ehk küsida, kas selle küsimuse arutamine ja valgustamine on kohane ajakirjas, mille ülesanded mitte otseselt seotud pole metsandusega? Sellele vastaks kahe põhjendusega: kaitseväge mõõdasaadetud aeg annab puht eriliste teadmiste omandamise kõrval paljugi võimalusi laiendada teadmisi ka teistel aladel, mis aitavad silmaringi laiendada ja pilku teritada. Mida mitmekesisemaks see kujuneb, seda peremini suudab sõdur kodanikuna oma kohuseid täita. Teiseks on meie kaitseväge juhtide poolt suurt huvi avaldatud meie metsade vastu sellega, et kaitseväelastel on võimaldatud aktiivselt ja edukalt senistest metsapäevadest osa võtta. Neil kaalutlustel ei tundu ka nende ridade kirjutajal üleaurusena esineda kaitseväelaste häälekandjas ülevaatega meie metsanduse seisukorrast ja metsapolitikast, sest metsapäevade saavutised jäävad ühekülgseks ja küsitavaks, kui meie rahvaesindus ja metsapolitika juhid ei muuda seniseid vaateid ja võtteid meie metsade suhtes.

Metsade majanduslik tähtsus Eestis.

Metsateaduse doktor Paul Reim.

Meie kodumaa asub kliimavöös, kus asustamata maaalad pikema või lühema aja jooksul peaaegu kogu ulatuses muutuvad metsaks. Nagu puu on hällimaterjaliks meie lastele, nii on metsad olnud hälliks meie esivanemate majapidamiseks.

Käsikäes rahvaarvu suurenemisega on metsade pindala meil vähenenud, kuid metsad ei ole kaotanud seda osa ja tähtsust, mis juba kliimatiliste tingimustega neile meie oludes kindlaks on määratud.

Meie riigi üldisest pindalast on 20% kaetud metsadega, 15% on soode ja rabade all, ülejääv 65% on aga põllumajanduslikult kasutatav põldude, heinamaade ja karjamaade näol. Meil on suuri maaalasiid kus metsade % on alla 10. Mõnel pool Pärnumaal ja Virumaaal on aga metsade all suurematel maaaladel rohkem kui 30% üldisest pindalast. Metsamaa osa üldpindalast on meil väiksem kui Soomes (73,5%), Rootsis (56,4%), Austrias (36,7%), Euroopa Venemaal (33%), Tšehhoslovakkias (32,3%), Jugoslaavias (28,3%), Lätis (27,7%), Saksamaal (26,6%), Helveetsias (23,6%), Norras (22,9%). Mõned Euroopa riigid on aga meist metsavaesemad nagu näiteks Itaalia (17,9), Prantsusmaa (17,8), Leedu (16,6) ja Ungari (12,8).

Metsad kasvavad meil peaaesjalikult liigniiskuse all kannatavatel või teistel põhjustel põikluseks mitte kõlvulikkudel maadel. Kohati leidub aga metsi ka maadel, kus põlluharimine oleks mõeldav.

Metsad püüavad kinni päikese energiat ja muudavad selle meile kättesaadavaks energiaallikaks ja kasutusobjektiks — puuks. Selle juures koguvad nad õhust kokku söehapu gaasi ja sellest tarvitavad puuehituseks ainult süsinikku, kuna meile elusatele olevustele hingamiseks tarviliku hapniku saadavad tagasi õhku. Aastane puutoodang meie metsades on 3,6 milj. tihumeetrit, mis sisaldab endas kütteenergiat üle 6000 miljardi kalori.

Puutoodangu väärtuse hindamist rahas takistab asjaolu, et puu hind on väga mitmesugune, olenedes turukaugusest, materjali sortimendist, nõudmise suurusest j.n.e. Meie riigimetsade majandamine andis 1918—1930. a. läbisegi puhast ülejääki umbes 6,24 kr. metsamaa hektaari kohta aastas. Headel metsamaadel on see summa mitmekordselt suurem. 1929. a. hindade alusel näiteks oli läbisegise aastase puutoodangu väärtus umbes VI bon. klassi põllu- maale vastavates kuusemetsades kuni 5 km kaugusel raudteest umbes 60 kr. hektaari kohta, millest metsamajanduse kuludeks läheb kuni 6 kr. pro ha. Teatud ajajärgul, nimelt keskealistes metsades, on aastase puutoodangu väärtus kuni 2 korda suurem.

Metsade puutoodangust kasutatakse vähem väärtuslikud osad kütteeneks, väärtuslikumad, nimelt tarbepuu, tarvitatakse aga ehitusteks, mööbli valmistuseks ja mitmesuguste tööstuseharude tooraineks.

Asudes võrdlemisi külmas kliimas, vajame kütet niivõrt suurel määral, et kergesti käsitletava küttematerjali saamine meie rahva majapidamises väga suurt osa etendab. Meil

ei ole mõeldav säärane olukord nagu Inglismaal, Prantsusmaal, Hiinas, kus elamutes ahjud üldse puuduvad ja puid ostetakse turul väikeste pundardena, kilogrammi viisi, ainult toiduvalmistamisel tule süütamiseks.

Kütteenaine kulutus meie maal on nii suur, et kallist välismailt toodavat kütteenaine meile ei jaksa osta. Ka omamaa kütteenaine, kui teda peab väga kaugelt vedama, muutub tarvitajal nii kalliks, et majapidamise tasuvus saab küsitavaks. Meie oludes ei ole enam tasuv puu kütteenaine maanteed mööda vedada kaugemale kui 20 km. Ebaühtlase metsade jaotuse korral võib riigis esineda nähe, et mõnel pool kütteenaine ei ole ostjaid, teisel pool aga kütteenaine vähesus ja selle muretsemisega seotud kulud takistavad elujõuliste majapidamiste tekkimist. See nähe esineb ka meil Eestis ja kui meie metsapinna vähenemine teostub sama süsteemilt nagu seni, ähvardab see hädaoht väga tuntuvalt meie metsavaeste maakohtade arengut.

Aastane küttepuu kulutus oli meil 1924—1926 aastatel 2,5 milj. tm ehk 2,26 tm inimese kohta aastas. Praegu on see põlevkivi tarvituse täiendamise tagajärjel vähenenud. Teiste riikidega andmeid võrreldes selgub, et küttepuu kulutus on meil Saksamaast 3-kordselt suurem, Soomest aga ligikaudu 3-kordselt vähem. Varemalt kui raudtee vedureid kõeti küttepuudega, ei suutnud meie metsad anda normaalse kasutuse juures nii palju küttepuid, nagu tarvitas oma maa turg. Praegu, kus vedurid ja paljud tööstused on üle läinud põlevkivi küttele, on saavutatud tasakaal normaalse küttepuu toodangu ja kulutuse vahel.

Puu oma kergesti käsitletavuse ja kättesaadavuse tõttu on meil tähtsaks ehitusaineks. Üle 90% meie elamutes on ehitatud palkidest. Kõrvalhooned on peaaegu kõik puust. Igal aastal kulutatakse ehitusteks üle 500.000 tm palke. Ehitusmaterjaliks kõlvulikkude palkide järele on meil suur puudus. Nende eest makstakse praegu siseturul kõrgemat hinda kui samade palkide eest saaks välisriigis. Metsade puudumisel oldakse meil sunnitud maju ehitama kallimast ehitusmaterjalist, ja see omakord mõjutaks õige tuntuvalt majapidamiste tasuvust. Sama suure tähtsuse omab omamaa metsadest saadav puu koduste tarbeasjade ja mööbli valmistusel, teede korrashoius (liiprid, sillamaterjal) ja telefoni ühenduse loomisel (telefoni postid). Ei ole tähtsusteta ka see tarbepuu hulk, mis meil vabrikusaadustena, nagu paber, vineer, tuletikud j.n.e. ära tarvitatakse. Üldine tarbepuu tarvituse meie siseturul hinnatakse 710 tuh. tihumeetritele aastas, mis teeb elaniku kohta 0,64 tm. See hulk ei ole kuigi tuntuvalt suurem lõunapoolsetest maadest ja võimalus väiksema kvantumiga läbi ajada ei ole kuigi tõenäoline.

Umbes 1,4% üldisest rahvaarvust saab meil oma ülespidamise ainult metsamajapidamisest. Mitmekordselt suurem on elanike hulk, kes ainult ajutiselt metsades tööd leiavad. Ajutiste metsatööde hulgas omavad meie elus eriti suure tähtsuse metsamaterjalide valmistamine ja vedu, ja seda nimelt selle tõttu,

et need tööd langevad talve kuudele, kus maal põllumajanduses ei ole tööd. Metsatööd võimaldavad põllutööstuse teenistust leida ka talve kuudel ja metsamaterjalide vedu võimaldab põllumeestel talu tööjõudu ka talvel produktiivselt ära kasutada.

Normaalse metsakasutuse juures võrdub metsaraaiumise ja veotöö väärtus 4—5 milj. lihttöölise päevapalgale, mis teeb välja iga maal elava üle 18 a. vana meesisiku kohta umbes 20—25 tööpäeva aastas.

Selle kõrvalteenistuse olemasolu on meil kriiside ja õnnetu juhtude puhul sagedasti võimaldanud taludel raskustest üle saada ja kahtlemata see teene metsadele jääb ka tulevikus.

Metsadega on väga lähedases seoses puuaineid ümbertöötavad tööstused. Iga riik hoidub toorainete väljaveost ja püüab tooraineid võimalikult kõrge astmeni ümber töötada. Selle tõttu on toorainete saamine puuaineid ümbertöötaval tööstusel kindlustatud ainult siis, kui nad asuvad oma maa metsade läheduses, kus materjali veokulud on väikesed ja tööstus igal ajal suudab võistelda kaugemal välismaal asuvate tööstustega.

Tänu meie metsadele, on meil tekkinud puuaineid ümbertöötav tööstus säärasel kujul, et ta meie majanduslikus elus omab väga suure tähtsuse. Meie lauatehased, vineeri- ja paberitööstus on võimelised läbi töötama rohkem toorainet kui omamaa metsad suudavad normaalse kasutuse juures anda. Need kolm tööstuseharu loovad meil ligikaudu $\frac{1}{4}$ üldisest tööstusettevõtete poolt meil loodavatest väärtustest ja maksavad umbes $\frac{1}{5}$ kõikide tööstusettevõtete poolt tööliste makstavatest palkadest.

Kuivõrt suur on selle töö väärtus, mis keerleb metsamaterjali valmistamise, tarnspordi ja ümbertöötamise ümber, see saab meile selgeks kui käsitleme väliskaubanduse andmeid, kus metsasaadused teatavasti esinevad peaaeglikult ainult väljaveo objektidena ja nimelt: 1) laudade ja plankude, 2) paberi, tselluloosi ja puumassi, 3) vineeri, 4) tuletikkude ja 5) ka ümbertöötamata puu (haavapakud ja propsid) näol. Väljaveetavate metsasaaduste valmistamiseks tarvitatakse umbes 55% üldisest meie metsade tarbepuu toodangust ehk 24% üldisest puutoodangust Eestis ja selle eest saadav valuuta moodustab umbes 30% üldisest väliskaubandusest saadavast valutast. 1928. aastal see oli üle 40 milj. kr., mis oli umbes 5 korda suurem meie metsade puutoodangu väärtusest ja mis tegi välja ühe metsamaa hektaari kohta 43 kr., ühe elaniku kohta 37 kr. ja ühe tulumaksu maksja kodaniku kohta 386 kr.

Need arvud räägivad meile väga palju. Neist saab selgeks, et metsad võimaldavad meie riigis metsasaaduste raiumise, veo, transpordi ja ümbertöötamise kallal tehtava tööga luua väärtusi, mis on mitmekümnekorras suuremad sellest väärtusest, mis metsad otsekohe loovad puuaine produtseerimisega.

Viimastel aastatel üldise majandusliku kriisi ajal on metsade osatähtsus väliskaubanduses vähenenud. Põhjus peitub selles, et meie siseturul hinnad ei langenud nii ruttu nagu välisrurul. Tooraine kallidus takistas puuai-

neid ümbertöötavatel tööstustel edukat töötamist. Käsikäes sellega, kui siseturu hinnad kooskõlastuvad välisruru hindadega, suureneb toodang ja võib oletada, et metsasaadused juba käesoleval aastal tagasi saavad sama või veel suurema osatähtsuse, nagu see neil oli enne kriisi. Tõsiasiad: meie riigi asukoht metsakasvatamisele soodsas kliimas, mere lähedusest tingitud soodsad turustamise võimalused, meie metsades kasvavate puuliikide kõrged tehnilised omadused ja nende suur nõudmine välisrurul, meie metsade võrdlemisi suur tootvõime ja odav töö — kindlustavad meie metsasaaduste turustamise võimaluse välisrurul ka kaugel tuleviku kohta. Ükski teine majandusala ei ole meil looduslike tingimuste tõttu teiste maadega võrreldes kindlamalt kindlustatud kui metsamajandus ja sellel alal jääme meie igal ajal teiste maadega võistlusvõimeliseks.

Piiratud ruum ei võimalda siin peatuda metsade mõju selgitamisel meie riigi eelarve tasakaalustamisel ja teistel aladel, kus metsad avaldavad otsekohest ja kaudset mõju. Ei ole võimalik peatuda metsade kui kahjulikkude temperatuuri-, sademete- ja suurvee-kõikumiste tasandaja tähtsusel. Samuti loen iseenesest tuntuks, missugust osa metsad etendavad rahva tervishoiuga ja ilutunde rahuldamisega seotud küsimustes.

Toodud andmed toovad meile juba küllalt selge tõenduse, et meie majanduslik elu väga suurel määral on olnud metsadest, mis, nagu juba ülalpool tähendatud, on üheks tähtsaks looduse poolt meile määratud majandusliku iseseisvuse aluseks. Kui mõnel poolt väidetakse, et metsamajandus loob vähe väärtusi ja rahvamajanduseliselt olevat kasulikumi metsi üles harida põlluks, siis sarnane üldistus lubab järeldada, et vaitja asja võtab pealiskaudselt. Meie suuremates metsamassivides, kus küttepuude ärakasutamine sünnitab raskusi, on see väide sagedasti õige. Metsavaesete maaalade kohta ta aga ei ole õige. Juba looduse poolt oleme asetatud tingimustesse, kus põllumajandus peab arenema käsikäes metsamajandusega, pakkudes üksteisele toetust ja võimaldades tööjõu kasutust ja kütte küsimust ratsionaalselt korraldada.

Oleme harjunud sellega, et metsad meil on olemas ja meie majanduslik elu on välja kujunenud meie metsade olemasolule vastavate hindade vahekorrale. Käsikäes sellega kui metsa pindala väheneb, tõusevad siseturul puusaaduste hinnad, mis paratamatult mõju avaldab teiste majanduseharude tasuvusele. Praegu, kus meie saadame metsasaadusi välisrurile, on loomulikuks siseturu hinnaks väljaveo sadama hind miinus veokulud metsast sadamasse. Metsade puudumisel saaks aga siseturu hinnaks olema välissadama hind pluss veokulud sadamast tarvitaja kätte. Viimane hind on aga esimesest mitmekorras suurem. Seda asjaolu ei tohi meie kunagi unustada, sest kui meie endid laseme eksitada teistes tingimustes asuvate maade eeskujust ja oma majandusliku elu ülesehitamisel ei oska väärikalt hinnata oma maa olusid, siis käesolevas küsimuses on edaspidi väga raske vigu parandada. Mets kasvab pikkamisi ja meie poolt asutatud mets võib olla raudvaraks alles meie lastelastele.

Metsamistöid kevadel.

K. Sikk, metsateadlane.

Mets kui elav organism elab üle sünni- ja surma momente ning siingi maksab igavene looduse seadus, et surmast tärkab elu. Metsa uuenduseks — uuestisünniks nimetame raieistikul võrsuvat noort metsa. Metsa uuendus võib tekkida loomulikul või kunstlikul teel. Esimese juhuga on meil tegemist siis, kui raieistikul või lagendikul asuvad üksikud puud küllivad seemet lagendikule, kus varsti tärkab rohkelt noori taimi. Kui aga eeldus selliseks uuenduseks puudub ja inimene külvil või istutamiseega loodusele appi tuleb, siis nimetatakse seda uuendust kunstlikuks. Ideaalseim uuendusviis oleks muidugi loomulik uuendus, kuna siis otsekohesed kulusid ei teki ja ainult sobivale kasvukohale langedud seemned idanevad. Teiselt poolt, puud ei kannu igal aastal seemet (näiteks okaspuud) ning seal, kus seemnepuud puuduvad, jääksid lagendikud uuendamata, sellepärast on ajajooksul ikka enam ja enam tarvitusele võetud kunstlik metsamine (metsa uuendamine).

Metsamistööde all mõistame kõiki neid töid, millised on suunatud metsa tekkimisele lagendikul või raieistikul. Siia kuuluvad näiteks maapinna ettevalmistus külviks või istutamiseks, istutamiseks kõlvulikkude taimede kasvatamine, külv, istutamine jne. Alljärgnevas vaatleme, milliseid metsamistöid tuleks teha kevadel ja kunas nendega alustada.

Taimede elutegevuse alguseks kevadel on tarvilik teatav soojuse ja niiskuse miinimum. Selle miinimumi saabumine oleneb kevadistest ilmastiku oludest. Mõnel kevadel tuleb metsamistöid alustada juba aprillikuu teisel poolel, kuna mõnel kevadel see alles maikuu esimesel poolel võimalikuks osutub. Kevadiste metsamistöde kohta maksab metsameeste peres igavana seadus: metsamistöodega kevadel mitte viivitada, s. t. külvil ja istutamistöödega tuleb kohe alata, kui maapind sulanud. Kui aga metsamistöodega hilinetakse ja elutegevus taimedes juba alanud, mille tunnuseks on valged kübarakesed juurte tippudel, siis on istutamise kordaminek suurema riisikoga seotud. Hilinemine külvil juures on samuti hädaohtlik, kuna hiljem on mullas seemnete idanemiseks tarvilikku niiskust vähem. Sellepärast kevadel, kui maapind sulanud, kohe metsamistödele asuda.

Kevadisi metsamistöid võime kolme rühma jagada: külvitööd, istutamine ja taimeaia tööd.

Külvitööd.

Kunstlikkudest metsamisviisidest on külv loomulikule metsa uuendusele kõige lähedam ja kõige vähemate kuludega seotud. Inimene muidugi ei saa nii pillavalt puuseemnega metsamil ümberkäia, kui seda loodus teeb, kuid inimene püüab sellele vähesele seemnehulgale, mida ta külvab, soodsat kasvukohta ettevalmistada. See sünnib pinna katte, sambla kihi, oksarisu jne. kõrvaldamise ja seemnekatmise teel, et seemnest idanev taim saaks oma idujuurekesega mullast tarvilikku niiskust ja toitesoolasid. Maapinna ettevalmistus külviks võib olla kolmesugune: lappide viisi, ribade viisi ning etteval-

mistus kogu pinnal; sellele vastavalt kõneldakse lapi-, riba- ja täiskülvist.

Lapikülvi juures valmistatakse külvilapid ridade viisi, maakirve (köpla) abil kamarat või mätast lapi kõrvale lõunapoole ümber kiskudes. Lapi suurus 30×30 sm kuni 50×50 sm, kuival nõmmemaal lapid vähemad, et niiskust rohkem alal hoida. Lappide vahe ridades 1,0—1,2 m, ridade vahe 1,2—1,5 m. Nõmmemaal, kus mustamulla (huumuse) kiht väga õhuke, on soovitatav rehaga sambla kihisse 10 sm laiused ja 30 sm pikkused lõhed teha, kuhu seeme külitakse. Need lõhed asuvad ridades 1,0—1,2 m vahedega.

Parem on külvilapid juba sügisel valmis teha ja kevadel külvil, kuna siis talve jooksul muld märksa kohedamaks muutub. Kui aga lapid kevadel on valmistatud, siis peab seeme kohe lappidesse külitama, et seemned saaksid kevadist niiskust ära kasutada idanemiseks. Iga lapi külitakse hea idanemisvõimega okaspuu (kuuse, männi ja lehise) seemned 30—40 tera. Külijal on seemned kaosas karbikeses, kust võtab sõrmeotstega paraja arvu seemneid ja puistab need laiail üle lapi ning segab seemned mullaga vana luua kontsa abil. Veel soovitam on, kui külijal tõmbab 20 sm pikkuse ja 1 sm jämeduse pulgaga umbes 1 sm sügavuse vaokese lapi nurgast nurka, kuhu sisse raputab umbes 25—30 tera ja siis tõmbab pulga küljega vao kinni, millega seeme kaetakse umbes 1 sm paksuse mullakihi. Üle 1 sm ei tohi seemne katte paksus tõusta. Liig niiskel maal külitakse seeme ümberpööratud mätta peale, et taimede juured esimestel aastatel vette ei ulatuks, kusjuures mätas enne külvil jalaga kinni vajutatakse. Raieistikul on soovitatav lapid teha vanade käändude kõrvale, põhjapoole külge, et känd kaitseks võrsuva id taimi lõuna päikese eest.

Ribakülvi juures kistakse maakamar 30—50 sm laiuste ribadena köpladega üles, ribade vahe 1,0—1,2 m, kusjuures mätas peab jääma ribast lõunapoole, varjuks lõunapäikese vastu. Ribale külitakse sõrmeotste vahelt seeme, järjest pikuti riba liikudes ja seemet sõrme otstest ribale puistates. Külijale järgneb seemnekatja, kes seemne katab vana luua kontsu või väikese rcha abil õhukese (kuni 1 sm paksuse) mulla kihiga.

Täiskülvil kasutatakse vähem, peamiselt raieistikudel, milliseid ajutiselt kasutatud põlluna ja kus kolmandal aastal seeme ühes viljaga sisse külitakse. Täiskülvil kasutatakse ka nõmmemaal, kus maa üle äestatakse ja siis liivaga segatud seeme laiail üle pinna külitakse ning kergelt sisse äestatakse.

Okaspuu seemet kulub lapi- ja ribakülvi juures ühe hektaari kohta 1—1,5 kg, täiskülvil juures 2—2,5 kg. Tasuta või alandatud hinnaga okaspuu seemnete saamiseks tuleb asjast huvitatutel varakult pöörduda Riigimaade ja Metsade Valitsuse poole.

Metsa uuendamist külviteel teostatakse peamiselt okaspuude seemnetega, kuna lehtpuud uuenduvad väga hästi loomulikul teel, seemnete ja kannuvõrsete abil. Lehtpuude seeme on kerge ja kantakse tuulest kaugelt. Kannuvõrsete

abil tekkinud noor mets on halvema tervisliku seisukorraga kui seemnetest kasvanud noomets.

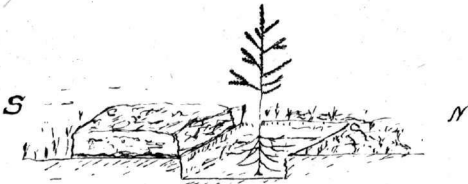
Istutamistööd.

Kunstlikku metsauuendamist võib teostada ka istutamise teel. Sel puhul istutatakse lagendikule või raieistikule selleks ettevalmistatud istutamisaukudes noori 2—4 a. okaspuu taimi (lehtpuid istutatakse harvemini), millised taimeaedades seemnetest kasvatatud.

Istutamise kordamineku eelduseks on: korralik istutamismaterjal, korralik istutamine ja õige istutamisaeg. Istutamiseks kõlvulik okaspuu taim peab olema terve, korraliku juurekasvuga, tiheda okastikuga, ja okkad tumerohelised. Vanemate taimede istutamine on raske, kuna neil suurem juurekava ja istutamisel võib juurte vigastusi ette tulla. Seemikuteks nimetatakse taimeias seemnetest arenenud 1—2 a. kuuse või männi taimi. Tugevamate taimede saamiseks istutatakse 1—2 a. seemikud puukoolis hõredamalt ümber ja lastakse neil koolipeenas kasvada 1—2 a. Säärasel teel saame 3—4 a. koolitatud okaspuu taimi hästi arenenud juurekasvuga. Kuuse taimi koolitatakse sagedamini kui männitaimi.

Istutamismaterjal, taimed, tuuakse istutamis kohale korvides, kusjuures taimede juured väga hoolikalt märja samblaga kuivamise eest kaitsta tulevad. Samuti ei tohi taimi enne istutamist ja ka istutamise ajal päikese ning tuule käes hoida, vaid tulevad juured katta märja samblaga või riidega.

Enne istutamisele asumist tuleb maapind ette valmistada. Selleks valmistatakse kõplaga või sapöörlabidaga istutamisaukud samal viisil, kui külvilapid, augu suurus $0,5 \times 0,5$ m, aukude vahe 1,0—1,2 m, ridade vahe 1,2—1,5 m (vt. joon. 1). Raieistikul tuleks püüda aukud teha kändude kõrvale, põhja poolsele küljele. Liig niiskel, märjal maal, kus äsja valmistatud auku vesi valgub, ei tohi taimi auku istutada, vaid tuleb augu kõrvale august võetud mullast künkas teha, suurus $0,6 \times 0,6$ m, kõrgus 0,15—0,20 m, muld kinnivajutada ja taim künkale istutada. Kordama peab siingi, et sügisene istutamisaukude ettevalmistamine on väga soovitatav.

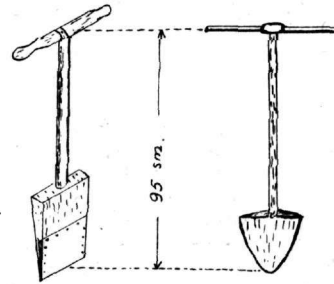
Joon. 1.

Kuuse taim e käsitsi istutamine. Istutamisauk on tehtud kõplaga.

Kui istutamisaukud valmis ja taimed kohal, võime istutamisele asuda. Siingi tuleb mitut nõuet silmaspidada, et töö õnnestuks. Peab arvestama istutamisel puukese juurekava, kui taim esialgul kasvukohal peenas asus. Juurtekael, s. o. juurte hargnemise koht peab maapinnast 1—2 sm sügavusel asuma. Taimede juured tulevad nii mulda asetada, et juured

varsti saaksid mullast niiskust ja toitu. Selleks oleks kõige parem (kuid ka kallim) viis — istutamislapid ja aukud labidaga kaevata, taime augus parajal kõrgusel hoides teise käega mulda juurte vahele raputada ja taime juured muldas kinni suruda, et ei jääks tühje kohti juurte vahele. Ühtlasi peab taim mulda kõvasti kinni jääma.

Suuremate taimede ja puukese istutamisel kasutataksegi sarnast viisi; okaspuu taimede istutamisel raieistikule kasutatakse aga istutamiškiilu või kiillabidat (vt. joon. 2) ning kobedamal maal istutamistõlva. Istutamisel üks istutaja teeb kiilu abil istutamislapi maasse 15—20 sm sügavuse lõhe, kuhu teine asetab korvist võetud taime juured, ettevaatlikult taime raputades, et juured satuksid normaalasendis nõutavasse sügavusse. Kui taime juured paigal, siis hoiab istutaja taim kinni, kuna teine vajutab kiilu 5—6 sm istutamislõhest rööbiti maasse ja surub kiilu abil eelmise lõhe kinni, millega ka taime juured mullas kinnitab. Viimane lõhe surutakse ka kiilu abil ja muld taime ümber jalaga kinni ning taim võib kasvada. Tuleb hoiduda, et lõhe kinnisurumisel taime kiiluga välja ei kangutata. Üksikud liig pikad juured taimedel (2 a. männil üle 20 sm, 3—4 a. kuusel üle 20 sm) tulevad terava noaga lõheks lõigata (15—20 sm), et nad lõikekohtade läheduses ajaksid rohkesti narmasjuuri.

Joon. 2.

Kiillabidas puust. Kiillabidas rauast.

Kiilu asemel võib hea eduga ka sapöörlabidat kasutada, kui vähemate taimedega tegemist. Kui taimede vahekaugus ridades 1,2 m, ridade vahe 1,5 m, siis kulub ühe hektari metsamiseks 5500 taimi.

Istutamisel ei tohi kevadel viivitada, sest mida hilisemaks jääb istutamine kevadel, seda vähem on mullast niiskust ja seda suurem taime kuivamise hädaoht. Teiseks, kui taimedes elutegevus alanud, juurte tippudele valged juurekõbarad tekkinud, on taimed juurte vigastustele palju tundlikumad. Sellepärast tuleb istutamistöödega kevadel nii varakult alata, kui maapind vähegi lubab ja istutamine tuleb lõpetada, kui juurtetippudele ilmuvad valged juurekõbarad. Sobivam on istutada pilvise või uduse ilmaga, kuna tuulise ja päikesepaistelise ilmaga võivad taimede juured kannatada kuivamise all, kui küllalt hoolas ei olda nende katmisel.

Lehtpuude istutamisel, eriti parkidesse või kaitsevää ühiselamute juurde, tulevad vastava suurusega aukud labidaga valmistada ja istutamist käsitsi teostada, juuri ettevaatlikult tarvilikku sügavusse asetades ja mullaga kinni surudes.

Niisketel savimaadel, kus istutatakse kuuse

taimi, on soovitatav istutamise augus taime ümber maapind katta 1—1,5 sm paksuse liiva- või sambla kihiga, et vältida kevadiste külmade ajal taime üleskergitamist.

Istumiseks tarvitatakse veel istutamise puuri, silindri- või koonusekujulise alumise osaga. Puuriga tehakse istutamiskohale auk, millesse asetatakse sama puuriga eelmisest kasvukohast (taimeaiast) väljavõetud taim ühes mullaga ja surutakse muld jalaga kinni. Sarnane istutamine on vaid vähemal maaalal võimalik, kuna taimele vedu sellise istutamise kalliks teeb. Sellepärast on suuremate istutamistööde puhul istutamiskilil eelistatavam tööriist.

Kevadisel istutamishooajal tuleb parandada varematal aastatel tehtud metsamistõid, täites tekkinud tühikuid tugevate taimeid istutamise teel, et need kasvus pea teistele järele jõuaksid.

Kunstliku metsauuenduse, nii külvi kui istutamise juures, peab silmaspidama puuliigi nõudeid mullastiku olude ja niiskuse suhtes. Nii nõuab kuusk paremat maad ja suuremat niiskuse hulka mullas, kuna määnd ja lehis lepipad kehvema ja kuivema maaga. Nõmmemaade metsamisel, näiteks Valdeku, Kurtina ja Petseri õppeväljadel, kus enamuses kuivad liivamaad, tuleb seega männi külvi ja istutamist arvestada.

Taimeaia tööd.

Taimeadadest saame tarviliku istutamismaterjali ja võime seal kasvatada elumajade ümbruse kaunistamiseks väärtuslikke puuliike. Ajutised taimeaiad rajatakse suuremale legendikule või raieistikule, kust saadakse paari-kolme aasta pärast selle legendiku või raieistiku uuendamiseks vajalik istutamismaterjal. Alalised taimeaiad on pikema eaga ja peavad asuma elumajade või veekogude (allikas, jõgi, kaev) lähedal.

Taimeaiaks tuleb valida tasase pinnaga tultest varjatud parema mullaga koht. Taimeaia rajamiseks tuleb maapind kändudest ja kividest puhastada, ümberkaevata vähemalt kahe labida, s. o. 60—65 sm sügavusel, mäntaid põhja asetades, rehade ja harkidega muld umbrohu juurtest puhastada ja maapind tasandada. Siis tuleb teed sisse rajada ning peenrad valmistada. Peenrad valmistatakse 1,0 m laiused, pikkus kuni 10 m, peenra kõrgus 10—15 sm, peenarde vahelaisus 30—35 sm. Peenra pind tuleb enne küllimist lauaga tasaseks teha ja kinni lüüa. Sääraselt ettevalmistatud peenrasse vajutatakse iga 10—15 sm tagant kolmekandilise ja ühe meetri pikkuse liistu abil 1,0 sm sügavused vaod, kuhu okaspuu seeme sisse küllitakse. Tamme ja kastani seemned tulevad üksikhaaval mulda asetada ja vähemalt 1,5 sm paksuse mullakihi katta. Peale külvi tõmmatakse rehasekjaga kergesti pikuti vagu, millega seeme umbes 1 sm paksuselt kaetakse. Okaspuude, s. o. männi ja kuuse seemet kulub 10 m pikkuse ja 1 m laiuse peenra külviks 100—200 grammi.

Niiskuse alahoidmiseks kaetakse peenar peale külvi samblaga ja kuuse okstega. Kui seeme tärgranud, kõrvaldatakse sammal külviridade kohalt ja jäetakse vaid vahekohtadesse, et hoida alal mulla niiskust ja takistada umbrohu tekkimist. Hiljem võib sambla asemel külviridade vahel hoida ka laaste ja lauakesi. Kus taimeaia lähedal vett olemas, on soovitatav peenraid peale külvi valamiskannust tublisti kasta. Sama tuleb teha suvel palaval ajal, kuid k a s t

mine sündigu alati õhtul, iialgi päeval. Kastmiseks on soovitatav tarvitada seisnud vett, milline soojem.

Kui taimeaed on heal maal, siis võib männi taimi juba järgmisel kevadel istutamiseks kasutada. Parem on aga siiski kahe-aastaste männitaimedega istutada, kuna nende juurekava on tugevam. Kuuske istutatakse paremale maale, kuna ta on nõudlikum männist. Kuuse taimed peavad tugevamad olema, kuna vastasel korral heal maal tekkiv lopsakas rohukasv taimed kinni matab. Sellepärast istutatakse 1—2 a. kuuse seemikud kevadel koolipeenrasse ümber.

Koolipeenrad valmistatakse sarnaselt külvi peenardele. Seemikud võetakse ridade kaupa labida või hargiga välja ja istutatakse üksikhaaval koolipeenrasse, kusjuures igas koolipeenras taime vahe reas on 10—12 sm ja ridade vahe 12—15 sm. Järgneva rea taimed tulevad istutada eelmise rea taimeid vahekohtadesse. 10 m pikkusele ja 1 m laiusele peenrale saab koolitada kuuse taimi, kui taime vahe 12 sm ja rea vahe 15 sm — keskmiselt 540 tk. Istutamise augud koolitamisel tehakse vastava koolitamistõlvaga, ning muld juurte ümber vajutatakse sõrmedega kinni (vt. joon. 3.). Koolitamise ülesanne on koolipeenras läheda kasvuruumi juures võimaldada taimedel tugevama juurekava arendamist. Koolipeenras peetakse taimi 1—2 a. ja siis istutatakse nad välja lõpulikule kasvukohale.

Joon. 3.

Istumis-tõlv. Koolitamine tõlvaga.

Kooli- ja külvipeenraid tuleb suve kestel paar korda umbrohu puhastada ja kuupal ajal õhtul kasta. Taimeid väljavõtmine koolipeenrast sünnib reakaupa terava labidaga, või üksiktaime kaupa silinderpuuriga. Esimesel viisil väljavõetud taimeid juured raputatakse kergesti mullast puhtaks ja pakitakse märja samblaga ära viimiseks korvidesse ehk veoabinõusse.

Kui ollakse sunnitud kehval maal taimeaeda rajama, siis on soovitatav peenardes mulda väetada nitrofoskaga, iga 10 m pikkusele peenrale 300—400 gr raputada üle peenra ühtlase korrana, mai või juuni kuul.

Ilupuude ja tammehaiguste kasvatamist taimeaias kirjeldada ei luba käesoleva ajakirja kitsas ruum.

Seega olekski lühikene läbilõige antud metsamistöödest kevadel. Peab juure lisama, et siin pensusi kirjeldada ei saa, kuid asjast huvitatud pöördugu alati Eesti Metsaühingute Liidu kohapealsete usaldusmeeste, metsaametnikkude poole nõu ja õpetuste saamiseks vajaduse korral.

Lähemal päevil algavad metsamistööd ja metsapäevad üle riigi. Asugu algaval metsamishooajal noorte kaitsevälaste read huviga metsamistöödele ja näidaku juhid semist heatahtlikkust metsapropagandale kaitsevääs, siis lähivad noored mehed kaitsevääst oma kodudesse tublide kodukaitsjatena, metsasõpradena ja kodu ülesehitajatena. Selleks meie tublile kaitsevääle püsivust, hoolt ja rõõmu omast loovast tööst!

Väeosade metsapäevist.

Möödunud aastal Kaitseminister oma käsu-kirjaga nr. 100 — 13. maist pani maksma esmakordselt üldise korralduse, millega tehti kohuslikuks väeosadele korraldada iga aasta maikuu jooksul metsapäevi. Nimetatud käsu-kiri andis suurima tõuke metsa propagandaks meie kaitsevæes, kust sundaega teenides läbistuvad kõik meie isamaa parimad pojad.

Juba varemaltki korraldati kaitsevæes metsapäevi ja metsamistöid, millest väärivad erilist tähelepanu I diviisis asutatud hulk taimeaedu ja istutatud puud. Peale I diviisi on istutatud suur hulk mitmesuguseid puid ilustuseks ka Petersi Põhja ja Lõuna, Jägala suurtükiväe, Männiku Auto-tanki rügemendi laagrites ja Pioneripataljoni ja Merekindluste elamute ümbrustes.

Paljudel väeosadel on valmistatud juba oma kaunistuskavad elamute ilustamiseks ja samuti valminud plaanid ka metsa istutamiseks ja külmimiseks ning nüüd täiendavad oma istutatud puude ridu ja elavaedu aegajalt ja kavakohaselt. Kuid on ka väeosi, kellel on puudunud asjatundlik juht, mispärast nähtud vaeval pole olnud suuremat edu: on istutatud puid ja põõsaid, mis istutatud maapinna koosseisul kasvus ei edene, ehk teisel on piiratud puid, mis endid kärpida ei lase ja seepärast on raolisteks ja palju kuivi oksid sisaldavaks muutunud; on ümber istutatud mustamullamaalt väikese juurekavaga puid liivasele, kehvale maale — võidurikast edu ei ole siin loota. Et kõrvaldada äsja üllalootletud põhjusi, on tingitud ka vajadus anda mõningaid juhiseid metsapäevade korraldamiseks, nagu seda ette näeb ülalnimetatud Kaitseministri käsu-kiri. Juhises on soovitatud nõuande abi saamiseks pöörduda kohalikkude metskonna metsaülemate poole, kellele on kohuslikuks tehtud olla abiks metsapäevade korraldamisel. Kuivõrt siin nõuanne ja asjalik töökorraldus on vajalik, selleks paar näidet: Möödunud aastal oli istutatud elavaedu varjust toodud kuusetaimedest, mis aga kuivasid suuremalt jaolt päikese käes ära — põhjuseks on siin lahkuminev okka ehitus varjus ja päikese käes; üks väeosa oli kaevanud taimeaiad asutamiseks heinamaa üles, rehitsenud siledaks ja seemne külinud peale nagu vilja seemneci, seeme oli sibliitud rehaga umbes tolli sügavusse, kuid pärast kastmist oli jäetud taimeaed täiesti saatuse hoolde, tagajärg oli see, et sügisel leidis sellel taimeaial peale lopsaka rohu vaid kümme-kond männitaimet.

Metsapäevade organiseerimisel tuleks kaaluda, kas määrata kogu diviisile, väeosale üks ja sama päev metsapäevaks, või teha seda järkjärgult. Kahtlemata üks metsapäev üle kogu diviisi või väeosa omab pidulikuma mulje ja loob

sellega meeleolurikkama päeva kaitsevæelase elus, kuid siin on ka mõned mõjukad vasturääkivad asjaolud. Kõigepealt on juba päeva meeleolu ilmastikust — on ilm ilus, päikeseküllane — on ka meeleolu ja tuju sädelev: siin võib loota kõige paremat kordaminekut. Vastupidiselt aga — vihmane, halb ilm, mis metsamisel parem (ei kuivata nõnda taime juuri kui palav päike ehk soe tuul), murrab kõigi meeleolu ja isegi võib ajada luhta määratud metsapäeva täitmise kavad, millega ühel hooil hävineksid kogu ettevalmistusetööd. Viimase vältimiseks tuleks soovitada metsapäevi korraldada (istutamisi pilves, uduse, vaikse, tuuleta ilmaga; külvil pole ilm mõõduandev) järkjärgult, kas rügementide või pataljoni kaupa. Peale selle tuleb arvestada kohapealseid instruktoreid, sest sageli on ühes linnas mitu väeosa — aga kohalikke metsaülemaid ainult üks ehk paremal juhul kaks ühes metsaülema abiga. Eduka töö organiseerimise põhimõttel ei võiks olla ühel instruktoril üle 20 inimese praktilise töö juhatamisel: seesuguse arvu juures oleks iga üksiku töö jälgitav ja vead parandatavad.

Ka tonkas möödunud aasta metsapäevade korraldamisel silma, et korraga viidi töö juurde mitu kompanit. Tööriistade vähesuse tõttu pealtvaatajad igavusest hakkasid tegelama muuga.

Teoreetilisele osale loomulikult võiks koondata kogu väeosa — see vähendaks märksa instruktoreid väeva.

Metsapäeva teoreetilises osas võiks olla käesolevas „Sõduris“ avaldatud artiklid metsapäevade puhuks ja väeosadele laialisaadetavad brošüürid.

Metsapäeva praktilises osas võiks käsitada möödunud aasta teemat „Kodu ümbruse kaunistamine“, istutades ilupuid ja põõsaid väeosade asukohtade, spordiväljade ja asulate ümbrusse ehk maa metsamise otstarbel näidata puude seemnete külmimist ja puutaimede istutamist. Need mõlemad minimaalsed teadmised ilupuude istutamise ja maaalade metsamise alal võiks kasutamist leida ajateenija pöördumisel koju oma isatallu igapäevase töö juurde.

Maaala, mida praktilisteks harjutusteks võiks kasutada, leidub kõikjal kaitsevæe asulate ümbruses, ilupuistikes ja õppeväljade servadel. Kui aga äsjanimetatud võimalused puuduvad, siis tulevad lahkesti vastu ja võimaldavad õpiseid saada nende valdamisel olevatel maaaladel metsaülemad, ja on pealegi tänuväärt, kui neid tööjõuga avitatakse. Kui aga peaks läheduses puuduma ka põllutöoministeriumi või linna maaalad, siis võiks väeosa metsapäeva korraldamist jätta isegi selleks ajaks, kui väeosa jõuab laagrisse, kus igal laske-õppeväljal leidub küllaldaselt

seesugust ääremaad. Peab tähendama, et laagris võiks jutu alla tulla puude istutamine ainult siis, kui puu vegetatsiooniaeg pole alanud, s. o. pungad pole veel pakatanud ega avalda lahtilöögi tunnuseid. On aga viimane kätte jõudnud, siis lepitage laagris metsapäeva korraldamisel ainult metsa külga.

Metsapäeva korraldamisel peaks leiduma allüksustel aega ilupuiestike kordaseadmiseks. On märgata, et ilupuiestikes kuivab aasta-aastalt palju puid, eriti neis parkides, kus rohkesti käib jalutajaid ja kus tihti peale ei peeta kinni kõnniteedel käimisest ehk kus salaja karjatatakse loomi (viimane tuleks kategooriliselt keelata). Puiestikke tuleb aegajalt kaevata ümber. Kaevamine võiks toimuda ainult hargiga ettevaatlikult, milgil tingimisel aga mitte labidaga — mis tooks juurte purustamisega rohkem kahju kui kasu. Kui aga seda abinõu tarvitusele ei võeta, siis hävinevad pargid. Kui hiljem selgub aga, et ka ümberkaevamine ei andnud tagajärgi, siis tuleb nähtust uurida juba põhjalikumalt.

Orienteerumiseks, mida istutada ja kuhu, mis istutada, ei saa otsekohe vastata väga mitmesuguste maitsete ja soovide pärast.

Soovid võivad olla kahte liiki: esiteks ilupuude ja -põõsaste istutamine ümbruse kaunistamiseks ja teiseks tarbepuude istutamine (viimase kohta on ilmunud E. Metsaühingute Liidu väljaandel brošüür).

Esimesel juhul on valik väga suur ja mitmekesine ja siin peaks pöörduma asjatundja poole, kellelt saaks kõige parema vastuse. Kuna ilupuude ja -põõsastega kaunistamine oli möödunud aasta metsapäeva teemaks ja sel puhul Eesti Metsaühingute Liit andis välja raamatukese „Elavaadadest“, mis sisaldab häid soovitusi paljude puuliikide istutamisel — oleks siin ülearune teiskordselt sellel pikemalt peatuda.

Tahtes anda mõned vähemad soovitusid, mis kergendaks puuliikide valikut kasvutingimustele, toon mõningad tabelid, mis aitavad selgitada nõudeid edukaks kasvamiseks maapinna headuse, valguse ja niiskuse tarviduse ja kasvukiiruse suhtes. Tabelid on koostatud nõuete progressiivselt vähenemise järjekorras.

a) maapinna headusele:

jalakas,	pappel,
saar,	kuusk,
vaher,	lehis,
tamm,	kask,
pärn,	mänd;

b) valgusele:

lehis,	jalakas,
kask,	lepp,
mänd,	vaher,
pappel,	pärn,
paju,	kuusk,
tamm,	nulg (abies),
saar,	jugapuu;

c) niiskusele:

must lepp	pappel,
saar,	kuusk,
vaher,	nulg,
künnapuu,	lehis,
pärn,	kask,
tamm,	mänd.

Peale ülaltoodud tabelite võiks ka huvi pakuda puuliikide kasvu kiirus, mida näitab alljärgnev järjekord: kask, lehis, pappel, lepp, vaher, saar, jalakas (künnapuu), mänd, tamm, kuusk, nulg, jugapuu.

Kujuka pildi möödunud aasta metsapäevadest annab alljärgnev väeosadekaupa metsapäevade aruannete kokkuvõtte tabel:

Väeosa nimetus	Osavõtjate arv			Kõlitud		Istutatud	
	Ohviteere	Üleajateenijaid	Ajateenijaid	ha	kg seemet	ha	Taimi
I diviisi	159	309	854	0,42	0,6+ 400 tõru	—	11.638
II „	30	50	313	0,1	0,4	0,4	3.825
III „	58	103	599	0,62	0,9	0,5	4.990
Merekindlus	19	41	210	0,25	1,35	0,5	9.010
Õhukaitse	23	22	73	—	—	—	2.044
Kokku	289	525	2.049	1,39	3,25 +400 tõru	1,4	31.516

Möödunud aastal olid korraldanud veel mitmed väeosad metsapäevi, kuid teadmata põhjustel jäid aruanded saatmata ja loomulikult puuduvad need üldisest kokkuvõttest. Aruande täitmisel on ette tulnud vähemaid puudusi, nagu on jäetud märkimata puu seemne ehk taimede nimetus, mis metsamisel tarvitatud, — puuduvad märkused ilmastiku kohta ja vahest suurimaks puuduseks, mis esinenud, on see, et pole esitatud plaani ehk skeemi, millest näha, kus pool on aset leidnud metsamise töö — viimane on tarvilik puiestiku plaanide täiendamiseks ja üldise asukoha leidmiseks, et edaspidi jälgida metsapäevade tööde kordaminekut. Vaatamata möödunud aasta veidi hilinevad metsapäevade algusele, tuleb metsapäevad igapidi kordalainuks lugeda ja esialgsed kogemused metsapäevade korraldamiseks leitud, millest võib loota, et käesoleval aastal metsapäevad veel suurema eduga lõpevad. Selleks parimat kordaminekut kaitseväe metsapäevadele!

—i.

„Sõduri“ toimetust müüb kuni tagavara jätkub

Jalaväe määrustik I osa

1926. aasta väljaanne

hinnaga 10 senti.

Teadaanne.

Riigimaade ja metsade valitsuse poolt antakse puutaimi ja seemneid välja järgmistel tingimustel ja korras:

1) kodumaa okaspuu taimi tasuta — maapidajatele, linna- ja alevielanikkudele ning seltskondlikkudele organisatsioonidele, kellele metsa alla 50 ha, nende kuuluvate maade metsamiseks või koduümbruse kaunistamiseks kuni 5000 taime aastas igale soovijale. Samuti antakse neile ka tasuta võimaluse piires puuseemneid. Taimede ja seemnete edasiandmine või müümine on keelatud, mille kohta saajalt võetakse vastav kohustus;

2) punkt 1. ettenähtud otstarbeks antakse kodumaa okaspuu taimi ja seemneid tasuta ka riigi- ja omavalitsuse asutustele ning koolidele, kellele metsa alla 50 ha, asutise või koolijuhataja kirjaliku palve peale. Taimede saajalt eelmisses punktis tähendatud kohustust ei võeta;

3) välismaa puuliikide ja kodumaa lehtpuuliikide taimi antakse soovijaile keskasutuse poolt määratud kindla hinnaga p. 1. tähendatud kohustust võtmata;

4) kindla hinnaga antakse kodumaa okaspuu taimi ja seemneid kui ka p. 3. all tähendatud puuliikide taimi neile riigi- ja omavalitsuse asutistele, seltskondlikkudele organisatsioonidele, maapidajatele, linna- ja alevielanikkudele, kellele metsa üle 50 ha või kui soovitud taimede arv ületab 5000.

Taimede ja seemnete väljaandmise kord:

5) iga aasta aprillikuu teisel poolel saadab metsamajanduse büroo E. Metsaühingute Liidu kaudu kohalikkudele Metsaühingute nende metstkondade nimekirja, kus taimi väljaandmiseks olemas, ära tähendades, kui suurel arvul ja milliseid puutaimi on saadaval. Seega on taimede soovijail võimalus lähemaid teateid saada Metsaühingutelt, kellele teatavaks tehtud ka taimede hinnad;

6) on p. p. 1. või 2. all tähendatud taimede-soovija selgusele jõudnud, kust metstkonnast tema võiks soovitud taimi saada, tuleb temal vastava sooviavaldusega pöörata:

a) vahetult metsaülemale poole, kui taimi soovitakse saada tasuta, sel juhul peab soovija ka taimed isiklikult metstkonnast vastu võtma ja p. 1. tähendatud kohustuse andma, või kuigi taimi soovitakse saada vastava tasu eest, kuid saajal on võimalus neid metstkonnas isiklikult vastu võtta ja

b) kohaliku Metsaühingu poolt, kui taimed kuuluvad väljaandmisele kindla hinnaga ja neid palutakse soovijale kätte saata. Metsaühing koondab üksiktellimised ja annab need edasi vastavale metsaülemale, ühtlasi võtab tellijail vastu ka taimede hinna ühes pakkimis- ja saatekuludega metstkonnast kuni ärasaatejamaani. Taimed saadetakse soovijaile kätte metsaülemale poolt;

7) punkt 4. all tähendatud asutiste, organisatsioonide ja isikute palved taimede ja seemnete saamiseks juhitakse metsamajanduse büroole, kes määrab metstkonna, kust kultuurmaterjal välja antakse ja teatab palujaile väljaandmise tingimused;

8) samuti juhitakse metsamajanduse büroole kõik sooviavaldused puuseemnete saamiseks, kes määrab metstkonna, kust seemned välja antakse, teeb vastava korralduse metsaülemale ja teatab sellest palujaile;

9) Juhul, kui seemned välja antakse tasuta p. 1. all tähendatud isikutele ja organisatsioonidele, tuleb seemnete saajail need isiklikult metstkonnast vastu võtta ja vastav kohustus anda.

Nõudmised rahuldatakse niivõrt, kui seda võimaldavad taimede ja seemnete tagavarad.

Tallinn, aprillil 1933. a.

Riigimaade ja metsade valitsus.

Tõsise snipingu eeldustest. *)

Kolonel O. Sternbeck.

III.

Kas jõuab ajateenija reamees meie teenistuseoludes omandada neid oskuseidki, mis vajalikud on tublile sniperile? Jätame kõrvale kõik muud alad ja vaatleme ainult laskeosavust ning oskust hoolitseda oma relva eest.

Laskeosavuse mõõdukas ikkagi on ja jääb punktilaskmine. Enne kui võidakse kindlasti tabada maastikule kohanenud ja moondunud inimpead, peab üldse osatama lasta, peab täiuslikult valitsema

malasketehnika üle, peab suudetama kõik tabamused kindlasti mahutada teatavasse pindalasse. Ka Pritchard oma eriliselt valitud meestega komplekteeritud sniperitekoollides algas laskekursust päris lihtsa tiheduslaskmisega. Katsume veidi analüüsida meie saavutisi sel alal snipingu erinõuete seisukohalt.

Meie reamehe suurimaks saavutiseks punktilaskmise alal seni on olnud liidu I klassi katse sooritamine. Selle „laskuraadini“ on üldiselt välja jõudnud väga väikene „näputäis“ ajateenijaid. 1932. aasta

*) Vt. „Sõdur“ 14/15 s. a.

maikuu katsetel, näiteks pääsesid I liidu klassi tervest kaitsevæst ainult 28 reameest.

Kas on aga see I klass üldse mingisugune „sniperiklass“?

Sniper peaks vähemalt lamades laskmisel suutma „pidada“ kõik oma lasud umbes peakuju suuruse pindala sees (läbimõõt 20—30 cm). 300 meetri normaalmärgil tähendaks see kõigi laskude kindlat „pidamist“ vähemalt kaheksalise piirides*). Kui tabamuste hajumine on normaalne, s. o., kui laskur ei tee mingisuguseid alalisi ega erakorraliselt jämedaid vigu, ja kui tabamiskese ühtub märgikeskmega, siis peaks 10lasune seeria, millest ühtegi lasku ei ole lastud väljapoole kaheksalist, tõenäoliselt andma vähemalt 92 silma.

Kui palju on ülalmainitud näputäie I liiduklassini jõudnud reameeste hulgas neid, kelle lamades laskmise tulemused küüniksid selle normi lähedalegi?

Parim saavutus sel katsel oli 44 silma 5 lasuga. Üldse aga oli mainitud 28 mehe keskmine lamades asendis 37 silma 5 lasult.

Ühes väeosas (väeosa kuulub lasketasapinna poolest meie parimate hulka) toodi I klassi katsele 28 reameest. Neist sooritasid katse 7 meest. Kõigi 28 keskmine lamades asendis oli 33 silma 5 lasult; katse sooritanute keskmine — 35 silma.

Ei taha nagu kusagilt need 92 silma 10 lasult välja tulla. Tundub väga hea tagajärjena, kui üldiselt kätte saadakse 75 silma. See aga ei tähenda enam kaugeltki kõigi tabamuste pidamist kaheksalises. 75silmalise seeria koosseis on normaalse hajumise ja tabamiskesme õige paigutuse juures tõenäosusteooria järel 10, 9, 9, 8, 8, 8, 7, 7, 5 ja 4. Vähemalt 40% laskudest võib „sniperikartongist“ välja olla. I klassi katse sooritajate hulgas on aga küllalt niisuguseid, kel 5lasuline lamades lastud seeria kõigub 29—33 silmani. Neilt meestelt võiksimest vast keskmiselt oodata 63 silma 10 lasult. Niisuguse seeria normaalkoosseis oleks aga: 9, 8, 8, 7, 7, 6, 6, 5, 4, 3. Et see enam ei ole mingisugune sniperiseeria, on silmnähtav. Ometigi aga on see tegelikult I klassi laskurite lamades lastud seeriatega üks võimalik normaalpilt.

Võidakse ehk öelda, et nende laskurite

saavutised palju paremad oleksid olnud, kui neil tarvitada oleksid olnud paremad relvad ja parem laskemoon.

Meil väljaõppe otstarbeks välja antud väikekaliibrilised püssid ei ole sugugi halvad. Nad on varustatud mikromeetriliste diopterisihikutega, nii et iga laskur katsel püssi täiesti individuaalselt oma silma järel võib jooksma seada. Klassikatseteks välja antud laskemoon on alati olnud kõrgeväärtuslik. Siin tugevale laskurile 92—95silmaliste seeriatega tegemine ei tohiks olla sugugi raske. Eriti, kui arvesse võtta, et liidu väikekaliibrilise märklehti suhteliselt on suurem täiskaliibrilise normaallehtedest ja „normaalne“ oleks mitte 50, vaid 60 meetri distantsil.

Kuid ka väikekaliibrilise katsetel ajateenijate saavutised vaid üliharva ulatavad 90 silmani ja üle selle. Ning suurelt osalt on noored mehed, kes niisuguste tulemusteni jõuavad, laskmisega tegemist teinud juba enne teenistusse tulekut. Keskmised tulemused ka neil katsetel vaevalt vaevalt küünivad 80 silmani, ja sedagi ainult katsealuste tugevama pool.

Need näited on toodud mitte selleks, et midagi ette heita väljaõppele. Meie erilistes teenistusetingimustes see vaevalt võib olla parem kui ta on. Võimalik ja isegi tõenäoline on, et I klassi katse sooritajate arv varsti õige tunduvalt tõuseb. Võib olla, jõuame nii kaugele, et reameeste enamik sooritab I klassi katse. Kuid ikkagi I klass jääb reamehe loomulikuks tippsaavutiseks, ning see klass ei ole iseenesest veel niisugune klass, millest võidakse valida snipereid.

90silmalised lamades lastud seeriad sobivad alles lihtsa meisterklassi üldpilti. Üksikute asendite tulemuste normaalse vahekorra juures 70+80+90 just parajasti annab välja lihtsa meisterklassi normi. Ning alles sellest klassist võidakse üldse hakata valida snipereid.

Võidakse veel öelda, et kolmeasendilise laskmise normid lahingusniperile palju korda ei lähe ja viimasel sellest küllalt on, kui ta lamades, kaevikutest jne., hästi laseb. Ülaltoodud näidetest näeme aga, et I klassil just lamades lastud seeriatega keskmine palju üle ei ulata 75 silmast. Sellest jätkub parajasti kolmandikku juude enam-vähem kindlaks tabamiseks (paar lasku kümnest võivad veel sellestki märgist mööda minna). See ei ole veel sniperitöö ning selleks ei ole vaja ei sniperi erivarustust ega erilisi sniperikursuseid. Sniperil on vaja 90 silma, on

*) Venelastel ongi sniperite eelharjutuste tingimuseks „nje võhoditj iz vosmjorki“ (mitte kaheksalisesst välja lasta). Samasugust tabamistihedust inglased nõuavad oma sõjaväe kõrge-malt laskuriklassilt, „marksman'idelt“. Selle juures inglise „marksman“ ei ole sugugi mõni erikursusel käinud mees, vaid lihtsalt sõdur, kes kõigile ühisel klassikatsetel on saavutanud teatava punktide-normi.

vaja kõigi laskude kindlat „pidamist“ kaheksalises.

Et jõuda 75 silma tasemelt kindla 90 silma tasemele, selleks on aga vaja väga palju tööd. Arvestused näitavad, et 300 m peal 75-silmalise seeria normaalne keskmine hajumiseraadius on 14 cm, 90-silmalisel seerial aga 7 cm. See tähendab, et 75 silmalt 90 silma juurde jõudmiseks vaja on kõigi mõeldavate vigadeallikate mõju vähendada kaks korda. Kaks korda tihedama jooksuga relv ja laskemoon ükski ei aita; kaks korda väiksemaks peavad muutuma ka laskuri enese sihtimis- ja päästmisvead.

Ajateenija teenistuseajast meie oludes selleks kaugeltki ei jätku. Ja kui palju meil õieti on kaadrilaskureidki, kes võivad omaks nimetada meisterklassi diplomi?

Kogemused näitavad, et andekas laskur kõige varem 3—4-aastase intensiivse harjutamise ning hea võistluspraktika järele jõuab meisterklassini. Eriti andekad mehed 5—6-aastase töö järele jõuavad erilisse ja suurmeistriteklassi.

Ka oskused omandatakse lõplikult alles küpsemates aastates, mitte aga kärsitu nooremehena...

*

Puht lasketehniliste oskuste kõrval on sniperile äärmiselt tähtis relvatundmine. Tõsisele sniperile ei jätku kaugeltki sellest pealiskaudsest tutvumisest püssi ja sihtimisvahendite materjalosaga, mida laskurile võib anda sundteenistus või mõni lühiajaline kursus. Sniper peab kõiki oma materjalosa võimalikke „tujusid ja vempe“ tundma viimaste peensusteni. Sama inglise sniperite isa Pritchard ütleb piltlikult, et sniper peab oma püssi tundma „tuhandiku tollini“. Kuidas reageerib püss raua soojenemisele, mustumisele jne., missugune on ta hajumise iseloom, missuguste osade korrasolekule tuleb panna erilist rõhku, kuidas jälgida rauaõõne seisukorda, kuidas alal hoida ja parandada raua sobitlust laele, kuidas kontrollida sihtimisvahendeid ja püssi jooksu, kuidas valida ja kontrollida laskemoona ning hoolitseda laskemoona korraliku töötamise eest — lugemata hulk selletaolisi küsimusi tuleb lahendada laskuril, kes tahab iga lasuga tabada. Üldised teoreetilised teadmised sel alal on väga tähtsad, kuid nad üksinda siiski veel ei suuda vastust anda kõigile üleskerkivatele küsimustele. Selleks, et relva tunda „tuhandiku tollini“, on peale teoreetiliste teadmiste veel vaja väga suuri praktilisi kogemusi. Igal laskmisel kerkib üles uusi ja uusi küsimusi, nende hulgas sageli niisuguseid, milledele korrapealt ei senine teooria

ega ka endised kogemused ei anna vastust. Niisuguste küsimuste lahendamiseks on vaja taipu, ning seda taipu võib arendada ainult pikaajaline praktika, pikaajaline töötamine ühe ja sellesama relvatuübiga.

Juba püssi alatine antud ilmastikuolude kohane jooksmaseadmine nõuab laskurilt suurt osavust ja taipamist, mis omandatakse ainult väga suure laskepraktikaga. Vilumata mees siin sageli segab ära ilmastiku mõju oma vigadega ja relva „vempudega“ ning satub paranduste tegemisel hoopis eksiteele. Võistlusradade praktika näitab, et selle töö juures mõnikord isegi vilunud suurmeistrid võivad sattuda raskesse seisukorda.

Võidakse öelda, et niisuguseid „peensusi“ vaja ei ole. Kuid kui need „peensused“ heidetakse kõrvale, siis ei ole ka snipingut. Kui relval ja laskemoonal on väikseidki vigu, kui relva jooks ei ole täpsalt korrigeeritud antud atmosfääriliste tingimuste kohaselt, siis ei ole ka võimalik 30 cm märgi kindel tabamine iga lasuga. Mida suurem selle juures on relva ja laskemoona jooksutihedus, seda suurem on oht, et halva korrigeerimise juures üldse kõik lasud lasketakse märgist mööda. Kui heidame kõrvale nõude, et sniper peab tundma ja reguleerima oma relva tuhandiku tolli täpsusega, siis jääb meile sniperist järele vaid harilik kohusetruu laskur, kes küll korralikult täidab kõiki lasketegevusi, kes aga sugugi ei või olla kindel oma töö tagajärgede peale.

Lõppeks, ka siin ei saa meie mööda „sisu“ küsimusest. Oma relva tundmaõppimine, korrahoidmine ja reguleerimine tuhandiku tolli täpsusega — rasketes lahinguvälja oludes, kõik see ei nõua laskurilt sugugi vähem „sisu“, kui inimpeade küttimine ise.

IV.

Eelmise kohaselt valmis lahingusniperite ettevalmistamine kaitseväge ajateenijatest nende sundteenistuse vältusel, tundub olevat kaunis lootusetu ettevõtte. Igatahes on täitsa võimata kaitsevaelise väljaõppe raamides ajateenijatest ette valmistada nii palju snipereid, et nendega vähegi võidaks arvestada sõjaaegsetes koosseisudes.

Oletame siiski, et see kuidagi võimalik on. Oletame koguni, et igal aastal korda läheb ajateenijatest „produktseerida“ nii palju oskuste poolest sniperiteklassile vastavaid mehi, et meie, ütleme, kümnest aastakäigust suudaksime katta normaalse sõjaaegse sniperitekoosseisu (igasse jalaväe

jakku üks sniper*). Kas oleks sellest vähe-
matki kasu, kui need mehed kaitseväge sund-
teenistusest lahkumise järel enam kordagi ei
võtaks püssi kätte? Sellele võime kindlasti
vastata eitavalt.

Algajateklassides (III ja II) püsimine on
veel võimalik ilma alalise harjutamiseta.
Juba keskmiste heade laskurite klassis (I)
püsimine nõuab teatavat järjekindlat harju-
tamist. Kui I klassi laskur paaril aastal ei
võta püssi kätte, siis ei ole enam kaugeltki
kindel, kas ta suudab korrapealt täita klassi-
tingimusi või mitte. Selleks, et kindlasti
püsida madalama meisterklassi alumisel piir-
joonel või koguni edasi rühkida kõrgemate
meisterklasside poole, on vaja pidevat ja
sirket harjutamist. Siin on vaja rõõbiti os-
kustega kasvatada ja arendada ka „sisu“
ning relvatundmist. Mingisuguse üldise
„harjutuste“ programmi läbivõtmine ei too
enam kuigi palju kasu. Vaja on järjekind-
lat ja laskuri individuaalsetele omadustele
hästi kohandatud treeningut ning selle tree-
ningu sagedat kontrolli laskuri tervet „sisu“
kaalule panevates tingimustes (pinevad
võistlused, tegelik jaht). Sageli ei jätku puh-
tast lasketreeningust, tuleb veel appi võtta
teatavad üldised kehalised harjutused (siht-
võimlemine, talvine suusatamine jne.) ja vas-
tavad eluviisid.

Nii siis — ka sel juhul, kui kuidagi
korda läheks igal aastal nõutav hulk aja-
teenijaid viia kõrgematesse laskuriklassidesse
ja neile veel peale selle anda teatav eriette-
valmistus puht snipingu tehnika alal, **meie
ei pääseks mööda küsimusest, kuidas nende
meeste oskusi alal hoida ja edasi arendada
pärast nende lahkumist tegevast teenistusest.**

See on põhjapaneva tähtsusega küsimus
tõsise lahinguvälja (mitte laskeplatsi) sni-
pingu organiseerimisel. Kui see küsimus
jätetakse lahendamata, siis töö, mis rahuajal
tehakse igasugustes „sniperite õppekompa-
nites“, lahinguväljal võib osutuda täiesti
viljatuks.

Mingisugune väga kindel kontakt tuleb
selleks luua kaitsevägeosade ja väljaspool
kaitseväge teotsevate laskuriteorganisatsioo-
nide vahel. Vähemalt tulevad viimastesse
suunata kõik need noored laskurid, kellest
on lootust saada snipereid sõjaajal. Võib

*) See on muuseas päris fantastiline oletus.
Kui see oletus oleks õige, siis peaksid meie aja-
teenijad suutma oma iga-aastase kõrgeklassiliste
laskurite produktsiooniga vabalt üle trumbata
iseigi niisuguse kolossaalse intensiivsusega töö-
tava laskesportlase organisatsiooni, kui Soome
Laskurliit. Viimane suutis 15 aasta jooksul
produktseerida ümmarguselt 950 meisterklassi ja
6000 I klassi laskurit.

olla, tuleb selleks senistele laskeklubidele
jne. lisaks juurde luua täiesti uuetüübilisi,
eriülesannetega organisatsioone. Võimalikud
sniperid tulevad pidada eriarvel ning tuleb
alati teravalt jälgida nende võimete
arenemist.

Sellest ükski meie oludes on kahtlemata
vähe. Meie oleme vaesed ja proletarisee-
rume iga päevaga ikka enam ja enam. Las-
kesport on aga üldiselt väga kallis sport.
Meisterlaskur tarvitab enese „vormispidami-
seks“ ning vajalikuks võistluspraktikaks
aastas õige soliidse hulga laskemoona. Isegi
siis, kui täiskaliibripadrunid laetakse kodu-
selt ja püssirohi, kuulid, sütikud ning väike-
kaliibripadrunid saadakse kätte tollita, mak-
sab see aastane laskemoon oma 30—40 kroo-
ni. Rasket raha maksavad meisterlaskuri
nõuetele vastavad relvad. Vähe on meil
neid inimesi, kes suudaksid kanda niisugust
koormat väikese vaevaga. Niisuguse koor-
ma vabatahtlik kandmine nõuab jõuka l-
kimeselt suurt idealismi ja armastust asja
vastu. Neist kihtidest aga, millel see vast
ei käiks üle jõu, on meil laskespordi har-
rastajaid sõrmede peal ülesloetaval arvul.
Sellepärast tuleb mõelda ka sellele, **kuidas
võimalik oleks neile laskuritele, kes hea-
meelega tahaksid jätkata laskmise harrasta-
mist väljaspool teenistust, kel aga selleks
vajalikkude relvade ja laskemoona hanki-
mine käib üle jõu, kergendada laskeharras-
tamisega seotud kulude kandmist.** Seda te-
hakse igalpool, kus eralaskesport on vähegi
nimetamisväärilises ulatuses rakendatud riis-
gikaitse huvide otsesesse teenistusse. Isegi
jõukas Šveits, kus täiesti väljaspool sõjaväe-
liste sundharjutuste programmi laskurite liidu
laskeradadel lastakse välja ümmarguselt
kaks kümne miljonit täiskali-
liibripadrunit aastas, ja kus lasku-
rite osavõtumaksude summad isegi kohalike-
kudel kantonivõistlustel sageli tõusevad
50.000—100.000 frangini, ei ole saanud sel-
lest küsimusest mööda minna. Šveitsi las-
kurite liidu programmis on terve rida võista-
lusi, millede kavad on kohandatud sõjaväe
erinõuetele ning kinnitatud väejuhatuse
poolt. Nendeks võistlusteks riik annab las-
kemoona kas täiesti tasuta või tugevasti
alandatud hindadega. Endastmõistetavalt an-
takse peale selle laskemoon tasuta nende
sundharjutuste jaoks, mis igamees igal
aastal on kohustatud täitma.

Meil on mehi, kes laskesportidesse oleksid
niivõrra kiindunud, et nad selle harrastami-
seks suuri kulusid kanda ei pelga, veel väga
vähe. Seegi näputäis, mis olemas on, ei
kuulu just kõige jõukamasse kihti. Paljud

meie parimatest laskuritest, kes oma lemmikspordi peale kulutavad õige palju raha, kuuluvad võrdlemisi väiksepalgaliste palgateenijate hulka. Laskurite eneste poolt ostetava laskemoona hulk on meil sellele vaatamata viimasel ajal tugevasti kasvanud. See näitab, et meil heast tahtest puudu ei ole. Ainuüksi sellele heale tahtele aga ei saa baseeruda. Kui riigikaitse erihuvivid nõuavad, et laskesportlane peale puht sportlase laskmise veel intensiivselt harrastaks mõnesuguseid lahingulise laskmise erialasid, kus ta oma võimeid ei saa otsekohe mõõta mingisuguse rahvusvahelise ja üldiselt tunnustatud mõõdupuuga, siis riigikaitse organid peavad laskesportlast selles ka teataval määral aineliselt toetama. Eriti on see vajalik, kui niisuguse erialalise töö tulemusi tahetakse kindlasti arvestada sõjaajal. Kuidas seda toetust organiseerida, missugusel määral seda toetust anda, kuidas kontrollida selle toetuse otstarbekohast kasutamist—need on kõik põhjalikku kaalumist nõudvad küsimused. Ilma nende küsimuste lahendamise ta ei ole aga mõeldav niisuguse sniperite kontingendi loomine, mida sõja puhul võidakse kindlasti arvestada kui reaalselt jõudu.

*

Mõnelt poolt on arvamist avaldatud, et snipingu erialaga peaksid intensiivselt tegelema hakkama kaitseväge alalise kaadri laskesportlühingud.

See on muidugi väga vajalik ja väga kasulik, kuid see ei anna meile ikkagi ühtainustki sniperite sõjaajaks. Juht, olgu ta jaoülem või kompül, on lahingus kõige esmalt ikkagi juht, mitte aga teatavate tuleülesannete täitja. Pöörane oleks see jaoülem, kes jätkaks oma jao juhtimise kus seda ja teist ning hakkaks isiklikult täitma jao täpsusküti ülesandeid. Mida kõrgem on juhtimisaste, seda vähem on juhil aega ja võimalusi isiklikult osa võtta tulevõitlusest. Ainult rünnakul ja rünnaku tagasilöömisel muutub ka iga juht esimeseks võitlejaks oma üksuses. Neil juhtudel aga juhi loomulikuks individuaalseks relvaks on mitte mõni kohmakas sniperipüss, vaid tugevajõuline automaatpüstol või revolver.

Seda relva peab iga juht oskama käsitada meisterlikult. Sel oskusel on ka otsene võitlusväärtus. Sniperipüsti juht saab sõjas käsitada vast ainult rahulikkudel ajajärkudel täiesti stabiliseerunud rinnetel, n. ö., „aja viiteks“.

See, mis kaitseväge alaline kaader teeb „pika relva“ laskesportlase alal üldse ning sni-

pingusse puutuvate küsimuste praktilise uurimise alal eriti, on väga suure, siiski aga ainult kaudse tähtsusega. Osavaks laskmiseks vajalikke võtteid ja tegevusi võib edukalt ning minimaalse ajakuluga õpetada vaid väga hea laskur. Ainult see, kes ise asja põhjalikult tunneb, suudab näha ning otsustarbekohaselt parandada õpilase vigu. Ainult see, kes ise on saavutanud nimetamisväärilisi tagajärgi võistlustel, klassikatsetel jne., võib olla autoriteetiks algajale laskurile. Hea laskur võib korruga välja õpetada palju rohkem õpilasi, kui keskpärane või koguni nõrk, sest et viimased tarvitsid võrratult rohkem aega õpilaste vigade leidmiseks ja parandamiseks. Kõrgete isiklike lasketajajärgede üheks eelduseks on hea relvatundmine. Mida laialdasemad teadmised ja mida suurema praktilise vilumuse alaline kaader omab relvade tundmise ja relvade seisukorra jälgimise alal, seda parem on relvade korrashoid neile usaldatud üksustes. Lõppeks, ainult innukas ja kõrgete võimetega laskur suudab ajateenijasõduris äratada nii suurt huvi laskesportlase vastu ja nii suurt püüdlikkust, et tal ka teenistusest lahkumise järel alal püsiks kindel tahe jätkata laskmise harrastamist.

Kui kaitseväge alalise kaadri isikliku laskeosavuse kõrge tase nii tähtis on juba algajate elementaarsel väljakoolitamisel, siis on ta veel mitu korda tähtsam tõeliste sniperite kasvatamisel. Meie nägime juba ülemal, et tõelise sniperi tase nihästi laskeoskuse kui ka relvatundmise suhtes ühte langeb meistrklassi laskuri tasemega. Meistrit välja koolitada, meistrile nõuandjaks ja abiliseks olla saab ainult see, kes ise meister on. Sniperite kasvatamine terves oma ulatuses (niihästi sellele kasvatusale aluse panemine kaitseväes kui ka selle kasvatusel lõpuleviimine väljaspool kaitseväge) ei ole kuidagi mõeldav ilma väga hea, võimalikult kõrgematesse meistrklassidesse kuuluva instruktorekaadrita. Peale selle see kaader peab põhjalikult uurinud olema snipingusse puutuvaid eriküsimusi. Kaadrilaskurid, kes vaevalt vaevalt püsivad I klassis, suudavad siin õige vähe kasulikud olla; II ja III klassi laskurid peaksid õieti üldse hoiduma snipingusse puutuvates küsimustes rääkimisest.

Selles seisab, snipingu vaatevinklist vaadatult, kaitseväge alalise kaadri laskesportlase tegevuse peatähtsus.

*

Sõja juhuks küllaldaselt sniperitekontingendi kasvatamise ning väljakoolitamise juures instruktorekaadri küsimus ei ole mitte ainult kaitseväge alalise kaadri küsimus.

Igas laskeklubis või laskesportiühingus, kus kaitseväge teenistusest vabanev noor sniperikandidaat sooviks jätkata lasketööd, peaks tingimata juba eesleiduma valmis meistreid, kes noorele edasipüüdjale võiksid abiks olla nõuga ja õpetusega ja ka tervet ühingu või klubi tööd suudaksid juhtida nii, et see minimaalsete kulude juures annaks maksimaalseid tulemusi.

Nii laialaatusliku „meistritekaadri“ loomine ei ole ühekahe päeva töö.

Soome Laskuriteliit on äärmise intensiivsusega töötanud 15 aastat. Rohkem teha, kui on tehtud seal, vaevalt küll suudab ükski teine rahvas maailmas. 15-aastase töö järele seisid seal täiskaliibrüssi alal:

Suurmeistrite klassis . . .	30	laskurit
Erilises meisterklassis . . .	201	„
Lihtmeisterklassis . . .	726	„

Kokku kõigis meisterkl. 957 laskurit

Sellest arvust kuulus kaitseväge kaadri hulka 158 laskurit. Ümmarguselt 800 meistrit oli seega pärit kaitseliidust ja täiesti vabadest laskesportlistest koondistest. Läbisõitkune aastane meistrite juurdekasv väljaspool kaitseväge on seega 50—55 laskurit. Kui aga arvesse võtame, et viimastel aastatel aastane meistrite juurdekasv oli 100—120 laskurit väljaspool kaitseväge ja 16—22 laskurit kaitseväes, siis näeme, et liidu tegevuse esimesel aastakümnel iga-aastane meistrite juurdekasv pidi olema üsna väikene.

Nii siis on Soome Laskuriteliit 15-aastase tööga õieti alles loonud selle kaadri, mis võiks hakata teostama suurejoonelisemat kõrgevõimeliste lahingulaskurite kasvatamist ja ettevalmistamist. Neil 957 meistersaskuril, mis praegu olemas, sõja puhul üksinda veel soome kaitseväes suurt lahingulist erikaalu ei oleks. Ka sel juhul mitte, kui kõik need meistrid eranditult satuksid sniperite kohtadele mobiliseeritud kaitseväes. Sellest ei või aga juttugi olla. Lõviosa neist meestest satub tingimata juhtide kohtadele ja „reasniperit“ tuleks ikkagi otsida mujalt.

Sellega ongi, vähemalt osaliselt, seletatav, miks Soome Laskuriteliidus, kus väga suurt rõhku pannakse massilisele tööle ja kus riigikaitse tugevdamine loetakse liidu tegevuse kõige tähtsamaks eesmärgiks, lahingulisele laskmisele lahinguliste täpsusküttide kasvatamisele seni üldse ei ole pööratud mingisugust erilist tähelepanu. Ka soome kaitseväge eeskirjad praegu väga tagasihoidlikult arvestavad lahinguliste täpsusküttide olemasolu ja võimalikku

tööd. Uus, 1932. a. kinnitatud jalaväe eeskiri mainib ainult, nagu mööda minnes, et igaüks üks mees võib olla varustatud täpsuspüssiga. Kas sel püssil peavad peal olema optilised sihtimisvahendid ja kas selle püssiga varustatud täpsuskütil peab abiliseks olema heade vaatlusabinõudega varustatud vaatleja, sellest ei lausu eeskiri sõnagi.

Lahingulise täpsuslaskmise küsimuste üle oli nende ridade kirjutajal möödunud aasta suvel võimalus jutleda mõnede Soome Laskuriteliidu juhtivate tegelastega. Mõtted, mis sealtpoolt kuulsin, olid täiesti samad, mis avaldatud ülevalpool. „Enne, kui mõelda lahingulisele täpsuslaskmisele, tuleb üldse osata lasta, tuleb täielikult valitseda lasketehnika üle. Peale selle uute, lahinguliseliste tegevusekavade elluviimine nõuab vastavat organisatsiooni, vastavaid laskeradasid ja suurt hulka asjatundlikke juhatajaid. See on meil seni puudunud.“ Ülemaltoodud arvude analüüs tõestab täiesti selle väljenduse asjalikkust.

*

Kaader ilma materjalita, millest võiksid välja kujuneda tõsised „reasniperid“, kes ka tõesti võiksid hakata täitma sniperite kohuseid mobiliseeritud sõjaväes, on muidugi vähe väärt. Millised oleksid väljavaated selle materjali loomise ning juurdekasvu suhtes?

Nagu üleval nägime, I klassi laskur veel kaugeltki ei anna välja sniperi mõõtu. Kuid I klassi laskur ajajooksul võib saada meistersaskuriks, kui tal selleks on looduslikke andeid. I klassi mass on igatahes taimelava, kust sniperid võivad võrsuda. Kui suur oleks selle massi võimalik juurdekasv?

Õieti peaks I klassi laskuriks võima saada iga terve luude-liikmetega ja normaalse nägemisega mees. Klassitingimused on selleks kerged küllalt. 25+35+40=100 silma vabapüssiga või 24+34+38=96 silma muutmata sõjaväepüssiga ei ole ju ilmaime teha. Püsti asendis on siin veel ruumi möödalaskmiseks ki ja lamades ei pruugi kõik tabamused isetuda mustaski.

Mõned noorsõduritega toime pandud katsed näitavad ka, et I klassi tingimuste täitmiseni võrdlemisi hõlpsasti välja jõutakse. Noored, kes on hea kaadri juhatusel korralikult läbi võtnud väikekalibriliskuse ja on veidi tutvunud täiskaliibriliskuse iseäraldustega (pauk, päratõuge), sageli otsekohe, ilma mingisuguse eelharjutusteta suudavad täita I klassi tingimusi, kui neile aga kätte antakse korralik relv ja korralik padrun.

Kahjuks aga on võimalused üks asi ja tegelik elu sootuks teine asi. Mitte igapähe ei saa osaks õnn astuda oma esimesi samme laskmise alal tõesti asjatundliku kaadri laskuri juhatusel. Mitte igapähe ei saa jätkata kord algatatud tööd ikka ühesugustes oludes, ühesuguse intensiivsusega ja ühesuguse süstemaatilikkusega. Vaadeldagu tähelepanelikult kas või meie sõduri väljaõpet. Kas saab juttu olla „ühesugusest süstemaatilisusest“, „ühesugustest oludest“ jne., kui väljaõpe on lõhutud kaheks eriosaks (noortekursus ja reamestekursus), milledest kumbki teostub hoopis erinevates oludes, ja kui ühe kursuse läbiviijad hästi ei taha usaldada teisel kursusel tehtavat tööd? Väljaspool kaitseväge teotseva algaja laskuri töö on muidugi veel katkendlisem.

Nii näeme, et tasemeni, mis peaks olema täiesti kättesaadav igale tervete kontidega ja normaalse nägemisega inimesele, siiski tegelikult kaugeltki kõik ei jõua. Ülemalpool nägime, missugune väike näputais reamehi meil 1932. a. kevadel sooritas I klassi katsed. Ja kuigi see arv oleks mitu ja mitu korda suurem, siiski ei saaks meie kõiki katsesooritajaid arvestada kui tulevase sniperi kandidaate. Mitte kõik ei jätkata lasketööd ka peale kaitseväeteenistusest lahkumise. Meil on, näiteks, saanud päris üldiseks nähteks, et kaitseväeteenistusest vabanev noormees pea kunagi otsekohe ei tule kaitseliidu organisatsioonidesse, vaid enamasti ikka alles mitme aasta möödumisel, kui ta sinna üldse tuleb.

Isegi palju intensiivsema ja laiaulatuslikuma töö juures ei jõuta tegelikult kaugeltki võimaluste piirini. Soome Laskuriliidus on praegu ümmarguselt 65.000 liiget (22 korda rohkem kui meil). Neist kuulus käesoleva aasta algul täiskaliibripüssi alal I klassi*) 6198 laskurit, seega vähem kui 10% koosseisust. Neist aga oli 1056 laskurit pärit kaitseväge alalisest kaadrist, nii et väljaspool kaitseväge teotsevate ühingute peale 5142 laskurit üle jääb. Neist, loomulikult, õige suur osa on reservohvitseri ja allohvitseri, kes sõjaajal „reasniperitena“ ei või tulla kuisse. Samuti on seal hulgas, loomulikult,

*) Võrdlustest arusaamiseks olgu tähendatud, et klassitingimused meil ja Soomes on täpsalt ühesugused.

kaunis suur protsent laskureid, keda mobilisatsioon üldse ei saa arvestada (vanemad aastakäigud, rindeteenistusest vabastavatel ametialadel teenijad jne.). Nii selgub, et isegi Soome Laskurite liidul poolteise aastakümne intensiivse tegevuse järele see I klassi laskurite kontingent, keda riigikaitse tarbekorral võiks arvestada kui tulevase lahingulise täpsuskütte, just eriti suur ei ole. Ei saa juttugi olla sellest, et soome jalavägi neist igasse järku saaks ühe täpsusküti.

Võib olla öeldakse, et selles süüdi on soome liidu puht sportline programm ja liig suur autonoomsus. Võib olla oleks asi parem, kui liidu tegevus oleks rohkem kokku kõlastatud puht riigikaitse huvidega ja oleks rohkem kontrollitud riigikaitse organite poolt.

Rootsi laskurite liit on neist „pahedest“ peaaegu täielikult vaba. Puht sportlist laskmist harrastatakse seal õige vähe. See on täiesti jäänud „Rahvusvahelise Laskurite Unioni Rootsi Osakonna“ (S.A.I.S.) hooleks. Liidu harjutuste, klassikatsete ja võistluste programmid on kohandatud lahingulise laskmise nõuetele. Harrastatakse väga palju kiirlaskmist, patrullide laskmist jne. 1929. a. võis liit tagasi vaadata 35-aastasele tegevusele. Riiklikku toetust laskemoona ja relvade soodustatud müügina, maksuta laskemoonana, sularahas jne. on liit nautinud ulatuses, millises meie ei või unistadagi. Millised on tagajärjed?

1929. aastal oli liidus 96.525 tegevat ja 8388 toetajat liiget. Neist 75.202 laskurit olid täitnud harjutuste programmi, mis ühingutele andis õiguse nende laskurite peale saada teatavat riiklikku toetust. Padroneid (täiskaliibri) kulutati liidu harjutustel, klassikatsetel ja võistlustel 1929. aasta jooksul 12.018.781. Kõrgemas 300 meetri klassis, mis sealsete klassitingimuste kohaselt ainuüksi võiks tulla kuisse lahinguliste täpsuskütte valikul, seisis sama aasta lõpuks 9939 laskurit.

Seega ka ainult veidi üle 10% liidu tegevate liikmete arvust.

Nagu näeme, lahinguliste täpsuskütte sõjaaegse kontingendi loomine, organiseerimine ja pidev „vormis“ hoidmine ei ole tegevikus elus sugugi nii hõlbus, kui see vast esimesel pilgul näib olevat kõrvaltvaatajale.

(Järgneb.)

Saksa sõjakirjandus süüdlaste otsimisel sõjakaotuses.

Kolonelleitnant H. Grabbi.

Maailmasõja operatsioonid ja sündmusi käsitlevate ametlike sõjaajalooliste teoste kõrval jätkub eriti intensiivselt sellesisuliste teoste ilmumine üksikutelt isikutelt. Sõjavõitnud riikide sõjakirjandus püüab valgustada neid küsimusi eeskätt üksikute sündmuste, nii sõjaliste kui poliitiliste, täpsustamiseks ja õpiste leidmiseks tulevikuks. Eri nevat suunda võime sel alal aga märgata sõjakaotuse üleelanud riikide juures, eriti Saksamaal.

Mida enam Saksamaa politika suundub sellele, et saavutada üheõiguslikkust relvastuse alal, mida enam püütakse tõestada endamittesüüdi olekut Maailmasõja tekkimises, seda teravamal kujul nende sõjakirjandusjuurdleb probleemi kallal: kes on süüdi selles, et Saksamaa kaotas sõja.

On huvitav ära märkida, et süüdlaste otsimisel sõjakaotuses saksa sõjaliteratuur ei pööra oma tähelepanu mitte ajajärgule, mil Lääne-rindel lõpulikult murdus Saksamaa vastupanu. Mitte 1918. a. lõpusündmused pole sõjalise huvi keskuseks, vaid 1914. aasta, sõjaalgus.

Sellist vaatevinklit ja käsitlusviisi põhjustab eeskätt asjaolu, et pea kõigi ootuste ja lootuste kohaselt pidi saavutatama kiire ja otsustav võit juba 1914. a., vähemalt läänes. Sündmuste arenemisel Lääne-rindel oleneb sõja lõplik tulemus. Teotsemise sisemistel operatsiooniliinidel hävitusstrateegia põhimõtteil pidi andma ihaldatud võidu ja sundima alistuma nii lääne kui ka ida vastase.

Lootused aga ei täitunud. Kiire võit läänes Prantsusmaa vastu jäi saavutamata. Tekkis kriisiperiood. Elati üle küll häbistavaks, küll dramaatiliseks nimetatud Marne'i lahing ühes järgneva positsioonisõja perioodiga. Esialgne strateegiline ehitus oli kokku varisenud ja selle varemetele püstitatud uued ideed olid palju pessimistlikumad. Ka olukord nende realiseerimiseks oli muutunud.

Esimesed operatsioonid, nagu meie teame, pidid aga arenema läänes vastavalt juba rahuajal koostatud üldisele sõjaplaanile ja operatsiooniplaanile Prantsusmaa vastu. Samuti teame ka, pikemalt sellel peatamata, et nende plaanide vaimliseks isaks oli endine saksa kindralstaabi ülem feldmarssal krahv Schlieffen. Olles „Cannae“ lahingu printsiibi-haaramise-fanaatiline pooldaja, nägi ta

ka sellist haaramise operatsiooni Prantsusmaa vastu läbi Belgia, nende peajõududega, mis pidid koonduma Metz-i kindluse ja Hollandi piiri vahel, tugeva rusikana nende jõudude paremal tiival. Vasak tiib oli ettenähtud passiivse kaitse ülesandeks. Selle kava põhiideede realiseerimisele 1914. a. asus kindral Moltke, olles aga ettevõtnud teatud muudatusi selles kavas, eeskätt jõudude jaotuses.

Esimeste operatsioonide strateegiline konstruktsioon ja arenemine läänes ongi kaasajal kujunenud selleks tulipunktiks, mille ümber keerlevad vaieldused ja süüdistused. Kuna need esimesed operatsioonid, mis pidi aluse rajama üldisele võidukäigule, ebaõnnestusid, siis süüdlasi nende ebaõnnestumises loetakse ühtlasiks ka peasüüdlasteks sõja kaotuses.

Kogu seda ideede kompleksi, milles kaastuvad sõjakaotuse põhjused ja selle otseteed süüdlased, kus üles seatakse, olgugi õige üldisel kujul ja enda lohutuseks, õigeid teotsemise põhimõtteid, mida ühel või teisel põhjusel ei olevat kasutatud 1914. a., võime jagada 3 suuremasse gruppi. Need 3 gruppi, või õigemini voolu, erinevad oma põhjustuste suunalt ja on kokkuvõetult järgmised.

Esimese ja peamise voolu esindajate arusaamise kohaselt Saksamaa kaotuse kaaluvamaks põhjuseks, isegi vastainsamaks põhjuseks, oli Schlieffeni strateegiliste põhimõtete ignoreerimine. Nende põhimõtete ignoreerimine, labastamine ja vesistamine, mis olid ainuõiged ja kindlamaks tagatiseks võidu saavutamiseks. Kuigi vast ilmselt tahe teotsemiseks feldmarssal Schlieffeni vaimus, siiski tema järglased ei suutnud ega ei osanud väärikalt sammuda oma vaimlise isa jälgedes.

Selliste väidete tõenduseks rekonstrueeritakse sõja esimeste päevade lahinguid ja püütakse tõestada nende teissugust arenemist, kui tegevus oleks olnud rajatud Schl. printsiipidele. Kahetsus Schl. taolise isiku puudumisest läbib punase joonena sellised teosed. Vast hiljuti mälestati Schl. 100-aastast sünnipäeva ja korrati sel puhul neid mõtteid.

Selle voolu tuntuimateks esindajateks on saksa reichswehri endine juht kindral Groener ja oberstleutnant Foerster, riikliku ar-

hiivi juhataja, kes avaldanud mitmeid sellekohaseid uurimusi¹⁾).

Sellele mõtteviisile on rajatud ka saksa ametliku sõjaajaloo „Der Weltkriegi“ arvustavad märkused ja sündmuste analüüs. Ka saksa entsüklopeediate võime leida selleliseid mõtteid²⁾).

Teise grupi moodustavad need, kelle tõendusviis diametraalselt vastupidine eelmistele. Need süüdistavad saksa 1914. a. ülemjuhatus just selles, et viimane ei olnud küllalt suuteline suure, modernsõja juhtimiseks ja teotšes pimesi Schl. iganenud printsiipide ja põhimõtete kohaselt.

See grupp on vähemuses. Ta ei ole seevõrra populaarne kui eelmine, mis suudab pakkuda enam usutavamalt lohutust, mis suudab lähemale tuua haavunud enesetunnet rahustava teadmise võiduvõimalusest, kuna kõik oli olemas — puudus vaid Schlieffen. Teise grupi mõtteosaliseks on teatud määral ka kindral Ludendorff. Ideedelt täiel määral lahkuminevad on neil mõlemil grupil siiski üks ühine sihtpunkt, kuhu langetada oma arvustuste nooli. See on kindral Moltke, saksa kindralstaabi ülem ja ülemjuhataja staabi ülem sõja algpäevil 1914. a.

Kolmanda grupi esindajateks on need üksikud hääled, mis kuuldavale tulevad siin ja seal selle kohta, et mitte üksikud isikud, mitte operatiivsed ideed polnud sõjakaotuse põhjusteks, vaid kaotuse juured peituvad kusagil mujal, palju kaugemal. Pikema kirjutise sel alal on avaldanud kindral Marx, kes eelpool mainitud põhimõtete esiletõstmist nimetab ajaloo dramaatiliseks käsitlusviisiks³⁾. Tema arvates Saksamaa kaotuse peamiseks põhjuseks oli sõjaväe mitte küllaldane arv, puudulik relvastus ja varustus 1914. a. Sõjaliste jõudude täielisele arendamisele olevat vastu seisnud riigipäev ja „bundesstaatliche“ süsteem.

Kuid millal võib ja on võinud ükski riik öelda, et temal enam midagi vaja ei ole, ei jõudude, ega relvastuse alal? Küsimus on täiel määral relatiivne ja selle lahendamine ei olene ainult parlamendi heatahtlikkusest.

¹⁾ W. Groener. „Das Testament des Grafen Schlieffen“.

W. Groener. „Der Feldherr wider Willen“.
W. Foerster. „Graf Schlieffen und der Weltkrieg“.

W. Foerster. „Aus der Gedankenwerkstatt des Deutschen Generalstabes“.

²⁾ Der kleine Beckmann. Konversationslexikon. Leipzig 1929. Sealts leiame Schlieffeni kohta: „Das abweichen von seiner Lehre mit Ursache der deutschen Niederlage.“

³⁾ Generalleutnant Marx. „Die Marne — Deutschlands Schicksal?“

Sellise iseloomuga ideede ja mõtete kandjaks ning levitajaks on kaasaegne sõjakirjandus Saksamaal. Meie ei taha siinkohal kaugeltki juurdlema hakata Saksamaa sõjakaotuse põhjuste juures, meid ei huvita eriliselt ka see, kuivõrt õigustatud on need lohutused Schlieffeni ideede kohase teotsemise kõikvõimsuses. Võib olla, väga tõenäolilik isegi, et nii mõnigi sündmus oleks arenenud 1914. a. sootuks teisiti, kui lahingute komplitseeritud mehhanismi oleks juhtinud Schlieffeni ise. Kuidas aga, milliste tulemustega? — need on vaid oletuste valdkonna küsimused, teoreetilised ideed, olgugi õpetlikud, kuid millede ülesehitamist ei saa enam takistada vastase vaba tahe ja tegevus.

Peame meelestama ka seda, et kaasajal operatsioonide lõpuliik saatus ei saa oleneda ainult ühe isiku tahtest, tema ideedest, olgu viimased nii geniaalsed kui tahes. Ideed jäävad viljatuiks, kui neid ei suudeta ega ei osata vääriiselt realiseerida ühel või teisel põhjusel. Ülemjuhatus ideed on vaid lahingute suunajaks, vägede tegevusse rakendamiseks, kuid lahingute tulemsed olenevad paljudest asjaoludest ja teguritest, mis sageli aset leiavad väljaspool ülemjuhatus tahte ja teovõime piire. Sõjaväe kõigi oma juhtidega ja materjaalsete võimetega ei saa eraldada ülemjuhatusest, neid kahte osa ühisest tervikust ei saa vaadelda ainult eraldi, see oleks ühekülgne ja puudulik vaatlusviis. Sellist vaatlusviisi ajalooliste sündmuste hindamisel harrastavad aga sakslased.

Ei saa kuidagi väita, et Austria ülemjuhatus, kelle kehastajaks 1914. a. tegelikult oli kindral Conrad v. Hötzendorf, oleks olnud nõrgem, halvem kui tolleaegne saksa ülemjuhatus. Hinnang, mis on antud paljude autoriteetide poolt Moltkele ja Conrad v. Hötzendorfile, räägib valdavas enamuses viimase kasuks. Aga ometi arenesid Austria 1914. a. operatsioonid palju õnnetumalt kui sündmused läänes sakslastele. Sündmuste hindamine ainult sellest seisukohast oleks vildak.

Nagu eelpool mainitud, on paljudel erinevate vaadetega ja õige käredatel arvustajatel, vaatamata ideelistele lahkuminekutele, siiski üks ühine küsimus, mis neid arvustuste põllul seob, see on kindral Moltke isik. Püüame lühidalt iseloomustada seda „patuoinast“, kelleks Moltke on muutunud või muudetud saksa sõjakirjanduses, teda kui isikut, tema ideid ja arvamusi Schlieffeni kavast. Meie näeme sel alal tõega teatud lahkuminekuid operatsioonide juhtimise põhiküsimustes, näeme tema kui juhi nõrke

külgi. Järgnevalt aga toome esile mõningaid sündmusi, kus Moltke käed otseselt tegevuses ei olnud, kuid mis siiski ei arenenud Schlieffeni vaimus. See lähendab meile üldist 1914. a. olukorda ja võimaldab jälgida neid asjaolusid, millised ei olene ainult ühe isiku tahtest, kuid millel kaaluv tähtsus sündmuste arenemisel.

Kindral Hellmuth Moltke oli oma onu, feldmarssal Moltke, kauaaegne adjutant ja seisis õige lähedal keisrikoja ringkondadele. Pärast Schlieffeni lahkumist kindralstaabi ülema kohalt (1905. a.), arvati, et tema on küllalt sobiv isik kindralstaabi ülema kohale rahuajal, kuid sõjakorral selleks oleks saanud keegi tugevam, kindlama iseloomuga isik. Juba see vaade oli ekslik. Veel enamgi: juhtimise küsimuse ignoreerimine, lastes teadlikult rahuaja ettevalmistustööd läbi viia ühel isikul ja sõja puhul seda täita teisel.

Kindral Groener nimetab Moltket „Feldherr wider Willen“ — väejuht vastu tahtmist. Seda laialt levinenud kuuldustel, et Moltke ise olevat palunud keisrit teda mitte määrata kindralstaabi ülemaks, lugedes enast selleks mitte küllalt kohaseks. Neid kuuldusi W. Foerster nimetab aga legendiks.¹⁾

Moltke ei olnud sündinud väejuht. Tema vaimne struktuur polnud selline. Tema puudus juhile vajalik iseloomutused, tugevad närvid ja vastutusrõõm. „Mõte julgust kartis ta samuti nagu tahte väljendust.“²⁾ Hingelised vapustused, mida Moltke üle elas juba mobilisatsiooni ajal ja selle eelpäevil, ei jätnud mõju avaldamata 66-aastase kindrali juba varemalt hädisele tervisele. Kuid ainult aastad ei olnud siin mõõduandvad. Moltke noorem kartis sõda. Täieline vastand oma onule — „vana Moltkele“, kes vaatamata 70-a. elueale, teada saades 15. juulil 1870. a. sõja möödapääsemisest Prantsusmaaga, rusikaga vastu lauda pörutas ja ütles: „Las nad aga tulla, ühes või ilma Lõuna-Saksamaata, meie oleme relvastatud!“³⁾

Moltke oli üldiselt siiski Schlieffeni hävitamisstrateegia pooldaja, mida tõendab tema kõne Schl. lahkumisel, kelle ideid ta lubas pidada pühaks.⁴⁾ Neid põhimõtteid jagas ta ka oma teenistusaja kestva, vaatamata muudatustele, mis ette võttis Schl. kavas.

Millest aga oli tingitud lahkumine Moltke ja Schl. kavade vahel? Millest oli tingitud vasaku tiiva kõvendamise idee Moltkel?

Üheks põhjuseks oli muidugi tahte mitte loovutada Elsass-Lotringiat. Kuid see polnud peamine. Põhimõtteline külg peitus mujal. Nimelt lahkumine vaadetes selle kohta, millise tähtsuse omab saksa jõudude pealetung läbi Belgia üldises manöövri tervikus.

Pealetungi idee läbi Belgia oli Schlieffeni vaimusünnitus. Tema uskus oma idee võimsusse, edusse. Moltke võttis selle idee üle valmina. Usk, mis oli Schl. saksa jõudude parema tiiva tegevusse, puudus Moltkel. Tema ei tahtnud leppida sellega, et saksa jõudude parem tiiv Belgia läbistamisel peaks teatud määral vastu minema teadmatusel. Selline suureulatusline haaramine võiks üllatada vastast ainult algul. Moltke arvates prantslaste vastutegevus võis avalduda kas suuremate jõudude koondamisega Põhja-Prantsusmaale, või pealetungiga rinde keskkohast.

Seda mõtteviisi, mis omane oli neile kahele juhile, valgustavad kõige paremini need kokkuvõtted, kriitikad, mis nad tegid kindralstaabi välisõitudel.

Välisõidul 1904. a. suvel Schlieffen, analüüsis olukorda, mille aluseks oli prantslaste pealetung Elsass-Lotringias, lõpetas oma kokkuvõtte järgmiselt: „Usun, et tegelikult prantslased ei oleks suutnud täita oma kava. Teada saades, et meie jõud on koondatud Belgia piirile Pariisi peale suundumiseks, oleksid nad tõenäoliselt katkestanud oma operatsiooni ja pöördunud ähvardava ohu vastu.“⁴⁾

Moltke oli aga sootu teissugusel arusaamisel saksa jõudude parema tiiva tegevuse suhtes. Kõigil temalt juhitud sõjamängudel ja välisõitudel ei lasknud ta kordagi oma parema tiiva tegevust areneda lõpuni Schl. ideede kohaselt, s. o. täieliku operatiivse haaramiseni. Selle juures peagu alati oletati, et prantslased algavad pealetungi kas põhja pool või lõuna pool Metz, vaatamata sakslaste ähvardavale pealetungile läbi Belgia.

1906. a. Moltke tähendas: „Juhul, kui prantslaste peajõud tungivad Lotringiasse, ei ole meil mingit mõtet jätkata Belgia läbistamist suuremate jõududega... Peame peale tungima ja lööma prantsuse sõjaväge kõikjal, kus teda aga kohtame... Peale-

¹⁾ W. Foerster. „Aus der Gedankenwerkstatt des deutschen Generalstabes“. Lhk. 17.

²⁾ W. Groener. „Der Feldherr wider Willen“. Lhk. 16.

³⁾ H. v. Kuhl. „Der Weltkrieg. I.“ Lhk. 16.

⁴⁾ W. Foerster. „Aus der Gedankenwerkstatt...“ Lhk. 15.

¹⁾ W. Foerster. „Graf Schlieffen und der Weltkrieg“. Lhk. 65.

tung läbi Belgia ei ole mitte eesmärk, vaid abinõu eesmärgi saavutamiseks.¹⁾

Ainult ükskord, nimelt 1907. a. välisõidul, on sakslaste pealetungil läbi Belgia see mõju, et prantslased loobuvad oma pealetungist Lõuna-Saksamaale, koondavad oma jõud ja algavad vastutegevust sakslaste sissetungile. Sellist tegevust Moltke luges aga üllatuseks — „eine Überraschung“ — veaks, mida ei oleks tohtinud teha.

Seega meie näeme Moltke tahet otsustavuse otsimisel sootuks erineval kujul. Ta leppis Schl. plaaniga ainult niivõrt, kui see võimaldas saavutada eesmärki: lüüa vastast mitte tema kindlustatud idapiiril, vaid väbal maaalal. Moltke põhimõtteis ilmneb tegevuse alistamine vastase tahtele, lahinguvälja valik olenevalt vastase tegevusest. Schlieffen selle vastu tahtis igal juhul peale suruda vastasele enda tahet, anda purustav löök temalt valitud suunas ülekaalukate jõududega. Schlieffeni vastased nimitavad aga tema kava nende ideede pärast liialt ühekülgses, tardunuks.

Juba eelpool mainitud kindral Marx, kes eitavalt suhtub Schl. kavasse, heidab teisiti mõtlejatele ette veel seda, et miks siis seda geniaalset ideed, milles nähti võidupanti, juba rahuajal peaaegu avalikult propageeriti ja levitati. Miks siiski Saksamaa, kes üldiselt hästi oskas pidada saladusi ja varjata omi kavatsusi, avalikult avaldas oma poolehoidu „Cannae“ printsiipidele ja seega vähendas ootamatust.

Sellised on need põhiideed, mis iseloomustavad nii Schl. kui Moltkelt koostatud operatsiooni plaane. Sulesõda ühe või teise õigeks tunnistamise alal pole veel kaugełtki vaibunud. Need väited sellisel kujul, nagu juba tähendasime, on rajatud aga ühekülgsese alusele. Alusele, millel endal puuduvad kindlad toetuspunktid. Meie teame väga hästi, et Prantsusmaa 1914. a. operatsiooni plaanis oli palju suuremaid puudusi ja tühi-kuid, kuid lõputulemusena juba samal aastal kujunes siiski olukord, mida sakslased ise loevad oma kaotuse alguseks. Tegevust, mis rajatud ka kõige parematele ideedele ja kavadele, tuleb juhtida kokkukõlas kujunenud olukorra elementidega. Selle juures seda juhtimise küsimust ei tuleks võtta ainult ülemjuhatusse seisukohast, nagu varem tähendasime, vaid palju laiemas ulatuses. Tuleks vaadelda ka lähemalt armeede juhtimist, kui ülemjuhatusse vahetult allu-

vaid suuremaid väekoondisi. Neid armeesid oli sakslastel Lääne-rindel tervelt 7.

Kui meie lepime ka sellega, et Moltkelt koostatud kavad ei olnud küllalt kokkukõlas Schl. „kõikvõimsa ideega“, et Moltke operatsioonide juhtimise alal ei olnud küllalt oma ülesannete kõrgusel, peatuksime ikkagi poolel teel.

Peagu kõik tuntud ja tunnustatud saksa armeede ülemad, kelle kätte oli usaldatud armeede juhtimine sõja algades, olid samuti Schlieffeni omaaegsed kaastöölised, läbi teinud tema kooli, aastate jooksul tutvunenud, läbiimibunud ja mõjutatud tema ideedest. Nad olid hoolsalt valitud juhid, keda loeti väärilisteks ja kohasteks neile usaldatud ülesannete täitmiseks. Mida meie aga näeme? Ka need teotsesid mitte küllalt „Schl. vaimus“. Eeldusi selleks oleks pidanud ju olema, kui küsimus seisaks ainult ideedes.

Markantsemaks näiteks sel alal on saksa sõjaväe 3. parema tiiva armee tegevus n. n. Sambre'i (Charleroi) lahingus 22.—23. aug. 1914. a. Vajalik jõudude ülekaal Schlieffeni idee kohaseks haaramiseks oli saavutatud, väljavaated prantsuse 5. armee purustamiseks olid kõigiti optimistlikud ja reaalsed. Nimelt saksa 1., 2., 3. armee rindel, koosseisus 358 ptl., 215 eskad., 2164 suurtükki, millele liitlastel oli vastu panna 257 ptl., 149 eskad., 1120 suurtükki²⁾. (Inglased, belglaste Namurisi asuv diviisi ja prantsuse 5. armee.) Selle operatsiooni juhtimine ei olnud enam „kõigis süüdi oleva“ Moltke käes, sest viimane oli juhtimise ohjad täiel määral vallale lasknud. Tegevust pidi koordineerima 2. armee ülem kindral Bülov.³⁾ Lahingu lõputulemus: prantsuse 5. armee pääseb võrdlemisi kergesti sellest kotist, Sambre'i ja Maas'i jõgede kolmnurgast, kuhu ta esialgu ise oli asunud. Hävituslahing jäi saavutamata.

Operatsiooni mitte õnnelik lahendus juhtimise alal ülemjuhatusse seisukohalt! Õigus. Kuid miks ei suutnud seda puudust katta oma algatusvõimega need Schl. kooli läbi teinud vanemad juhid, kes palju lähemal seisid tegelikule olukorrale ja sündmustele? See on üks küsimus, millele võime kõrvutada veel rea analoogilisi, et tõestada eelpool toodud väidet kaotuse probleemi asetamisest liig ühekülgsese alusele, ainult idee ja ühe isiku tegevuse valdkonda. Mis

¹⁾ Der Weltkrieg. I Band. Lhk. 646.

²⁾ Kuivõrt Bülov selleks kohane isik oli, seda saksa ametlik ajalugu kindlakujuliselt ei ütle, küll aga tähendab, et vaatamata oma sõjalistele teadmistele „69-a. armeeülem ei omanud sellel määral vaimlist ja füüsilist jõudu, nagu seda nõudis tema kõrge ja vastutusrikas koht“. Der Weltkrieg. I. Lhk. 259.

³⁾ W. Foerster. „Aus der Gedankenwerkstatt...“ Lhk. 37/38. Reichsarchiv. Der Weltkrieg I“. Lhk. 65, 648.

sugused asjaolud lubasid siis eeldada soovitud haaramise õnnestumist hiljem, Prantsusmaa sisemuses, siis kui üldine jõudude vaherkord haaraval paremal tiival oli sakslastele palju ebasoodsam kui Sambre'i lahingus 22.—23. aug.? Millega seletada seda vähest tähelepanu, mis pöörati nii ülemjuhatuselt kui saksa 1. armee ülemalt sellisele raudtee sõlmpunktile oma paremal tiival, nagu seda oli Pariis? 1. armee ülemat kindral Klucki loeti aga kogenud ja teovõimsaks juhiks, tema staabiülemat, praegu hästi tuntud kindral Kuhl'i, üheks parimaks.

Küsimuste arv üha suureneb. Neile seltsib veel pisiasju, millelled siiski sageli kaaluv tähtsus operatsioonide ja lahingute keerukas mehhanismis.

Meie võisime juba ära märkida armee ülemate mitte küllaldast algatusvõime avaldamist teotsemiseks Schl. vaimus. Selle kohta tähendab kindral Groener: „Tuleb imestada, et kindralid, kes rahuajal aastate kestvusel Schlieffeni ideede ilmas ja õhkkonnas elasid ja teotsesid, sõjaajal teisiti toimisid, kui seda võis eeldada nende väljajõe õppe seisukohast.“¹⁾ Täienduseks sellele võimele aga esitada kahtluse, küsimuse: Kas Schl. enda olemasolu Moltke kohal oleks neid inimesi lahinguväljal täiel määral muutnud teissugusteks? Lohutuse otsijad arvustajad näivad seda uskuma.

Meie võime küll nõustuda „kohase vaimu“ puudumisega, küll mitte aga algatusvõime puudumisega. Seda oli liialtki armee ülematel ja vastandina 1870. a. sõja õnnelikudele lahendustele sel alal, 1914. a. ilmsiks tulnud algatusvõime kujunes isegi kahjulikuks, muutes olukorrast üldise ettekujutuse kaotanud ülemjuhatusel veelgi abitumaks. Alluvate üleskruvitud võidu ja loorberite tahe viis ka vastase alahindamisele.

Korpuse ja armeeülemate täpsad ettekanded esimestest lahingutest puuduvad, sest saksa ametlik ajalugu ei sisalda kahjuks neid dokumente, kuid üksikuid viiteid sellele, milline ettekujutus olukorrast rindel valitses armeedes, võime siiski leida. 22. aug. teatab 7. armee vastase põgenemisele sarnanevast (fluchtartige) taganemisest ja moraalsest vapustusest. Samal päeval 5. armee teatab edurikkaist lahinguist, millele 23. aug. hommikul järgneb teatis täielikust võidust. Samal ajal 4. armee teatab „täielikust võidust“, „vastane täielikult löödud“. Teatis 3.

armeest „vastane täielikult taganemisel“. 24. aug. saabub ärevusega oodatud teatis paremalt tiival: „vastase parem tiib 2. armee poolt otsustavalt löödud“ ja 25. aug. „2. armee on vastast otsustavalt löönud, saadud hulk (zahlreiche) suurtükke... haaramine arenemas... inglased paanilisel taganemisel.“²⁾

Võidutahetest tingitud liig optimistlikud ja vastast alahindavad ettekanded kujundasid ka ülemjuhatuses ettekujutuse otsustavast võidust läänes. Nähti peatset lõppu ja langetati otsus jõudude äravooluks itta. Kuid peagi võidulootused kipuvad tumenema. Ülemjuhatus hakkab kahtlema võidu suuruses ja ulatuses. Kord võetud otsust jõudude ärasaatmiseks Ida-Preisimaale ei taheta muuta ka siis, kui saabuvad võiduteated idast. Moltke olevat tähendanud: „Ordre, contreordre, désordre.“³⁾

6. septembril alanud liitlaste vastupealetung mõjus häirestavalts saksa ülemjuhatusel. Kõhkleja ja kergelt pea kaotaja stabül elab üle raskeid silmapilke. Kui varemalt, piirilahingute ajal, saabunud optimistlikud ettekanded roosilistena näisid ka ülemjuhatusel, siis nüüd iga mittesoovitud teatis tekitas asjataid kahtlusi, tumedaid mõtteid. Arenes „draama Marne'il“, milles ülemjuhatus asus vaid pealtvaataja osas, mitte sündmuste mõjutajana, vaid registreerijana.

Moltke hingelist rasket üleelamust tõestavad tema enda sõnad 7. sept. „Täna langetas otsus; kogu meie sõjavägi Pariisist kuni Elsassini on lahingus eilsest päevast. Kui võidu saavutamiseks peaksin andma oma elu, teeksin seda suurima rõõmuga.“³⁾

Need üldised märkused vaid selleks, et iseloomustada seda mõtteviisi, mis omane saksa sõjakirjandusele selles osas, kus käsitlemist leiab süüdlaste otsimine sõjakaotuses. Meie võisime lühidalt jälgida Schlieffeni ja Moltke ideede erinevust, saksa ülemjuhatusel nõrkusi juhtimise alal, kuid ühtlasi ära märkida ka teisi asjaolusid, mis õige lähedalt on seotud sakslastelt ülestõstetud probleemiga. Selliste tegurite arv on kahtlemata palju suurem. Nad aga ilmsid ühel või teisel põhjusel, mõnikord ka paratamatult ja avaldasid mõju sündmuste üldisele arenemisele, sageli ka olenematult Schlieffeni ideedest. Ükski karikas ei täitu korraga! Seda aga ei taheta täiel määral arvestada ja surutakse kogu küsimus idee ja ühe isiku tegevuse raamidesse.

¹⁾ Der Weltkrieg. I. Lhk. 437, 438.

²⁾ Der Weltkrieg. I. Lhk. 609.

³⁾ Der Weltkrieg. IV. Lhk. 142.

¹⁾ W. Groener. „Der Feldherr wider Willen“. Lhk. 3.

Kaitseväe õppealalt.

Tank-makettidest.

Käesolevate ridade eesmärgiks on anda mõningaid praktilisi näpunäiteid uuetüübilise tank-maketi konstrueerimise täienduseks neile, milliseid on kasutatud seni väeosades.

I. Milleks vajame tank-makette?

Sõjakorral meie jalaväel (ja ka teistel väeliikidel) tuleb kindlasti nii mõnigi kord teosta seda koos oma tankidega. Ei ole kahtlust ka selles, et sõja lahtipuhkemisel juba esimestest päevadest peale tuleb meie väeosadel tihtipeale võitlusse astuda vastase tankidega. Endastmõistetavalt võib tankidega koostöötamine ja nende vastu võitlemine olla edukas ainult siis, kui juba rahuajal iga kaitseväelane saab vastava ettevalmistuse. Selle ettevalmistuse tuum peaks seisma selles, et iga võitleja, olgu ta jalaväelane, ratsamees, suurtükimees või pioner, oleks niivõrd harjunud tankidega, et ei oma ega ka vastase tanki ilmumine lahinguväljale ei tunduks talle mitte erakordsusena, vaid täiesti harilikku igapäevase nähtena. Tankide teotsemisviisid, nende omadused, tugevad ja nõrgad küljed, peaksid olema iga sõdurile sama selged, kui näiteks jalaväelasele on püss või k. kuulipilduja.

Kuidas saavutada selliseid väljaõppe tulemusi?

Harjumus on järjekindlate harjutuste vili. Kui tahame, et sõdur harjaks tankiga, nii koostöö kui ka kaitse mõttes, siis muidugi tuleb tema õppetöösse põimida terve rida vastavaid harjutusi. Harjutustest, mis ette näeb meie praegune Ü. Õ. 12 (ainult pataljoni-õppuste piirides) on vähe, need võivad anda paremal juhul õpilasele ainult uduse ettekujutuse tankide tegevusest. Tulemused oleksid kahtlemata teised kui vastavasisulisi harjutusi teostataks juba rühma raamides peetavatel taktikalistel õppustel, nagu see viimasel ajal on juba väeosades osalt teostatud. Niisugusel juhul saaks kindlasti iga sõdur vahetult teosteda koos tankidega pealetungil, ja, mis võib olla on veel tähtsam, — õpiks tanki vastu võitlema kaitsele.

Ons õppuste organiseerimine ja läbiviimine sellises ulatuses mõeldav? Ons võimalik anda näiteks iga jalaväe rühmale vastavaid õppevahendeid — tanke?

Tankide kasutamise mõttest väikeste üksuste (rühm, kompani) ettevalmistustöös tu-

leb muidugi loobuda ja seda järgmistel põhjustel:

- a) tanke on arvuliselt vähe. Iga rühma, kompani ja isegi pataljoni väljaõppeks neid kuidagi ei jätaks (seda mitte üsi meil, vaid ka mujal, isegi suurtes riikides);
- b) tank on kallis relv. Tema eksploatatsioon on väga kulukas (põlevmäärdeained, suur materjalosa kuluvus j.n.e.). Intensiivse kasutamise juures muutuks tank juba võrdlemisi lühikese aja jooksul, võib olla paari aastaga, lahingukõlbmatuks.

Näib, et ülesseatud küsimus on lahendatav ainult sel viisil, kui võtame senisest suuremal arvul tarvitusele tank-makette. Paljudes välisriikides, nii suurtes kui väikestes, kasutatakse tank-makette õige suurejooneliselt ja nähtavasti ka hea eduga*). Tõsi küll, tank-makett ei suuda õppustel asendada igas suhtes päris tanki, samuti kui paukpadrun kuuli, kuid nagu nägime eelpool, teist teed ei ole.

Igatahes lahingutankide kasutamine jalaväe väljaõppeks pole meie olukorras otstarbekohane ega ka jõudu mööda. Küllalt oleks, kui neid jätaks oma võimete demonstreerimiseks teistele väeliikidele ja kui nad osa võtaksid suurematest manöövritest.

II. Milline peab olema tank-makett?

Tank-maketi valmistamisel tuleks silmas pidada järgmisi nõudeid:

- a) makett sarnanegu väliselt tegelikule tankile;
- b) olgu konstruktsioonilt lihtis ja vastupidav;
- c) oma kaalult vastaks jõule, mis teda liikuma paneb;
- d) olgu hinna mõttes nii odav, et nende valmistamine ka vähemate üksuste tarvis ülepääsmatuid raskusi ei tekitaks.

Kui tank-makett peab õppustel asendama tanki, siis loomulikult peab ta sarnanema väliselt (kuju, mõõted j.n.e.) kui mitte täpsalt, siis vähemalt suurtes joontes selle tankitüübile, millega ühel või teisel põhjusel soovitavaks peetakse sõdureid harjutada.

Mida lihtsam on maketi konstruktsioon, seda tugevam ta harilikult on. Kõikide vä-

*) Vt. „Sõdur“ nr. 42/43 — 1932. a. lhk. 1050.

hemate detailide väljaehitamine ei ole tarvilik, sest see loomulikult vähendab maketi vastupidavust. Kui teda ehitada, siis igatahes nii, et ta ei laguneks koost pärast ühte, kahte õppust, vaid kõlbaks kasutamiseks aastaid.

Tanki tähtsamaid omadusi on liikuvus. Liikuvuse andmine tank-maketile on raskemaid küsimusi.

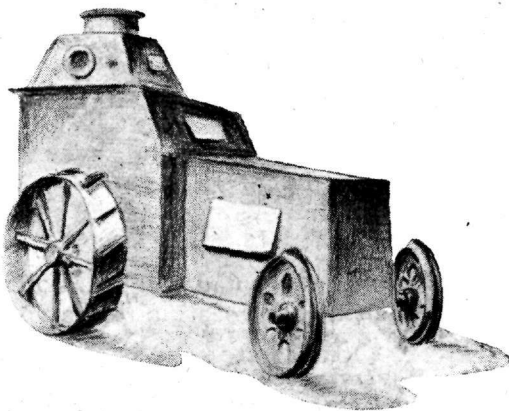
On kolm moodust selle küsimuse lahendamiseks:

1. Makett monteerida traktorile või autole. Esimesel juhul võiks makett liikuda väljaspool teid, kuigi seal juures võrdlemisi väikese kiirusega (joon. nr. 1).*)

Autole monteeritud makett (joon. nr. 2) teelt lahkuda ei saa, kuid ta võib arendada suurt kiirust, mis võrdub tanki tegelikule kiirusele 35–100 km tunnis (Vickers, Christie). Päris selge, et selliseid makette suudaksime tarvitusele võtta ainult mõned üksikud, sest nende ehitamine on liialt kulukas. Mis puutub mõnelt poolt tehtud ettepanekusse**), valmistada me-

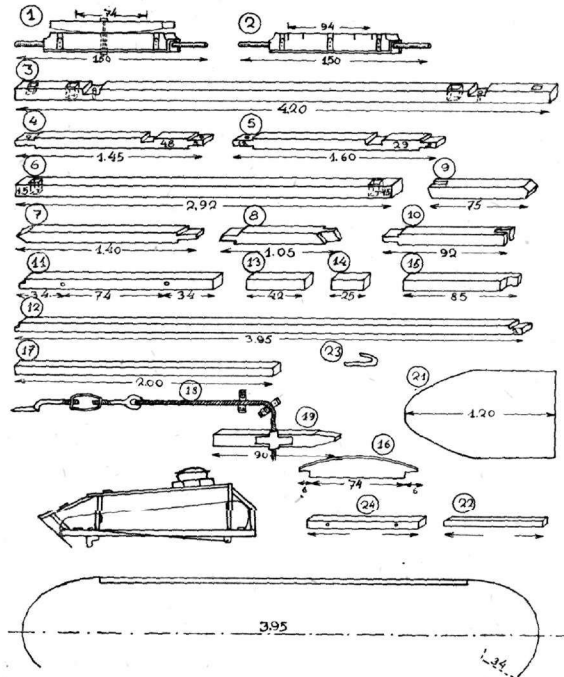
Joon. 1.

Joon. 2.

Tank-makett traktoril „Fordson-Putilovets“.

haanilise veoga tank-makette „vanadest auto- ja lahingumasinade osadest“, siis on siin ilmselt tegemist mingisuguse arusaamatusega või paha naljaga. Vana auto- või lahingumasi-naosa tähendab sama, mida lihtsas keeles nimetatakse vanaks rauaks, ja sellest ei suuda isegi meie arsenal liikumiseks kõlvulikke veovahendit valmistada.

Joon. 3.

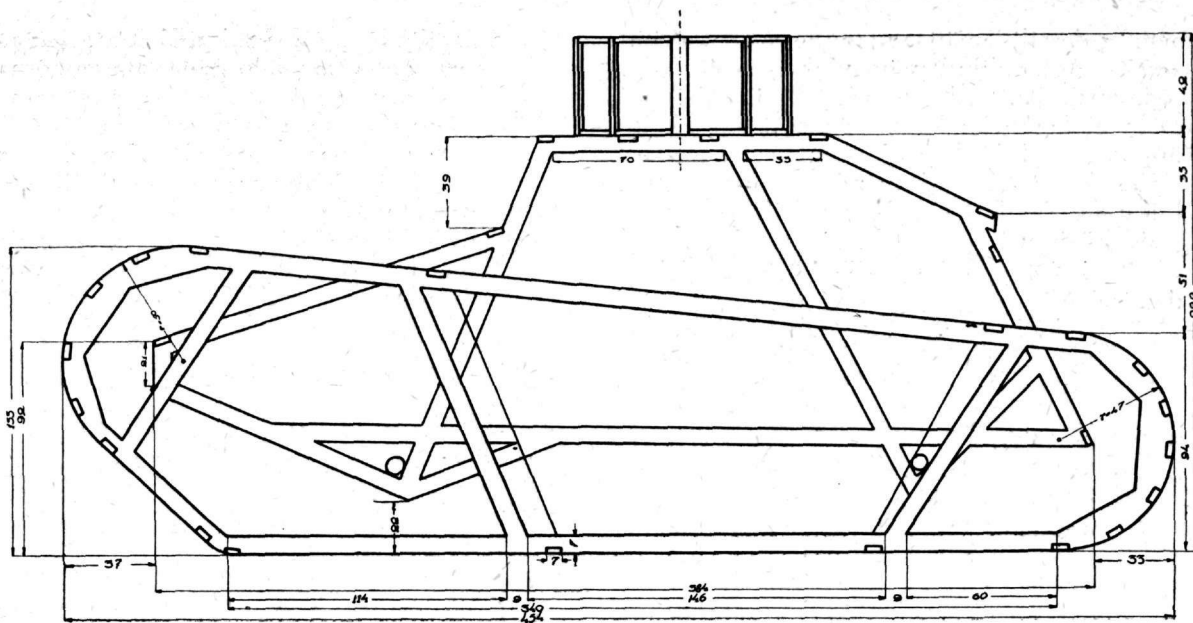
Mõõted sentimeetrites.

2. Maketti veab hobune. Niisugused maketid on tarvitusel RKKA's (joonis nr. 3). Mõne tanki tüübi võrdlemisi suure mahu tõttu on hobuse paigutamine maketi sisse võimalik. Sel viisil on see hea omadus, et ta võimaldab arendada kiirust, mis mõnel juhul on enam-vähem lähedane tanki tegelikule liikumiskiirusele lahingus väljaspool teid, s. o. 4–5 km tunnis. Teedel võib ta liikuda kiirusega kuni 7 km tunnis. Tule imiteerimine selliselt maketilt on võimalik.

3. Maketti kannavad või lükkavad ratasel selleks määratud meeskond (joonis nr. 4a). See on muidugi kõige liht-

*) Instruksia po ustroistvu tanko-maketa na traktore Fordson-Putilovets (FP) 1932.

**) Vt. —u kirjutus „Lahingumasinade koostöö õppustest jalaväega“, „Sõdur“ nr. 14/15 — 1933. a.

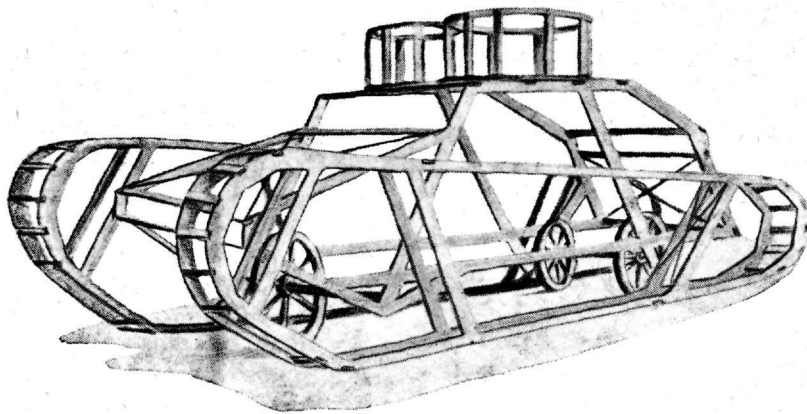

Joon. 4-a.

Külgvaade. Mõõted sentimeetrites.

sam ja võib olla meie oludele kohasem viis. Olenevalt maketi raskusest kannab või lükkab teda üks, kaks meest. Suurema meeskonna kasutamine selleks otstarbeks ei ole soovitatav, sest see nõuaks liig suurt toimkonda.

sedavõrt kalliks minna, et nende hulga- line tarvitusele võtmine osutuks ülejõukäi- vaks. Seepärast on soovitatav makettide ehi- tamisel kasutada materjalina peamiselt ker- get, kuiva puud (mänd), tugevndades teda seal kus vajalik peenikese terastraadiga. Kat-

Joon. 4

Üldvaade,

Tuld niisuguselt maketilt liikumisel imiteerida ei saa.

Maketi hind oleneb, nagu juba eelpool nägime, peamiselt sellest, millise jõuga ta lii- kuma pannakse, kuid ka materjali valik on siin mõõduandev. Kui näiteks kasutada ker- geid metalle (alumiiniumi), vineeri, head katterriiet j.n.e., võib maketi valmistamine

teks on sobivam kasutada lihtsat kotirriiet, mis on küllalt tugev ja seal juures ka võrdle- misi odav.

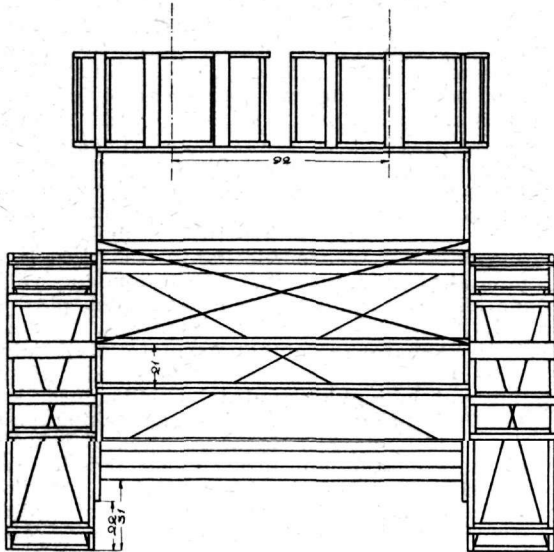
Maketi värvimisel on otstarbekohasem kasutada dekoratsioonvärve, olivvärv teeb riie- de paendumatuks, rabedamaks, raskemaks ja pealegi on ta kallim.

III. Hobustel veetavate ja kantavate tankmakettide kirjeldus.

1. Hobusel veetav makett (joon. nr. 3) koosneb kahest peaosast:*)

- a) käigust ratastel (4 ratast);
- b) kerest, mis üle tõmmatud riidega.

Meeskond on kahemeheline, üks neist istub maketi tagumises osas ja juhib maketti vastavalt hobuse seljas istuva sõduri komandole. Hobune asub maketi sees ja veab teda tagumisest teljest. Hobuse rakendus: sadul ja soririistad.

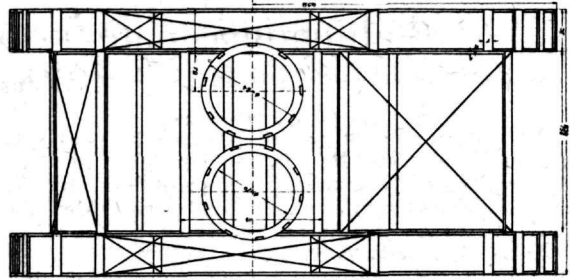
Joon. 4-b.

Eestvaade. Mõõted sentimeetrites.

Esimene ja tagumine telg (1 ja 2) on ühendatud omavahel kahe prussiga (3). Esi- ja tagumised rattad on juhtivad, nende pööramiseks on tankisabas rool (19), millelt lähevad esimese telje külge juhtmed (18).

Kere koosneb 4 püsttoest (4–5), neljast liistust lüliliku jaoks (11–13) ja kahest ülemisest prussist (6), mis kinnitavad nina ja saba ühendavaid prusse (7, 8, 9 ja 10). Ülemised lüliliku liistud on ühendatud prussiga, mis kaetakse vineerist lülilikuga (20). Saba on ülemiste ja alumiste prusside pikendus (21). Kuuekandiline torn kinnitatakse ülemiste prusside peale. Tornilagi on kuplisse paenutatud vineerist (16). Makett kaetakse riidega ja kõvendatakse vineeriga. Värv — roheline või laiguline (roheline, must, kollane). Katterie ulatub maani, et ta aga ei sattuks rataste alla, on soovitatav palistada see puuliistuga. Torni asetatakse puust kahuritoru 3–4 cm diam. õõnega. Tule imiteerimiseks

*) Mehanizatsija i motorizatsija armii nr. 7. 1931.

Joon. 4-c.

Pealtvaade. Mõõted sentimeetrites.

võib kasutada paukpadruneid rakettpüstolist.

2. Kantav või lükatav makett. (Joon. nr. 4, 4-a, 4-b, 4-c ja 4-d.)

6-tonnilise Vickers-Armstrongi tank-maketi kere ehitamiseks tuleb kasutada peamiselt 7×1 cm jämedusi männiliiste. Vähem tähtsamate osade kinnitamiseks võib tarvitada peenemaid liiste kuni 5×1 cm. Et kere tugevam oleks, võib mõnes kohas kasutada liistude asemel 1,5 mm terastraati. Ühendusteks kasutada: tappe, puukruvisid ja klambereid. Maketil on ette nähtud 3 ratast, neist

Joon. 4-d.

üks ees ja kaks taga (või ümberpöörduvalt). Ratasteks on soovitatav kasutada jalgratta ratasid diameetriga vähemalt 70 cm. Rataste teljeks kasutatakse raudtorusid. Maketi meeskonda kuulub kaks meest. Kere kaetakse kotiriidega, mis värvitakse dekoratsioonvärviga. Maketi kaal, umbes 35 kg, on materjalist. Kui tahetakse teha kantav makett, siis tuleb ehitada talle sisse veel kandepuud. Mõistagi ei pretendeeri joonestusel toodud maketikere konstruktsioon täiuslikkusele. Kõik on ehitatud käepärast olevast materjalist ja ehitaja enese oskusest ja leidlikkusest. Loo- detavasti kujunevad meil peatselt välja igati otstarbekohased tank-maketi tüübid, sest kuuldavasti on käimas sel alal väeosades kibe töö.

Lahingumasinate koostööppustest jalaväega.

(Vastuseks —u.-le.)

Niisuguse pealkirja all pärast üksikuid etteheiteid sidemeestele ja pioneridele arvustab lp. —u lahingumasinaid. Kõigepealt leiab lp. —u, et Maailmasõda „pärandas otse klassikalisi näiteid sideosade puuduliku koostöö tagajärgedest”. Missugused need näited olid, seda jätab lp. —u ütle mata. Kui lahingus ühel või teisel juhul side katkeb, siis ei tähenda see veel, et sidemehed ei oska teiste väeliikidega koos töötada.

Side katkemist põhjendab vist küll kõige vähem oskamata koostöö, vaid rohkem meeskonna väljaõpe omal erialal ja nõrgad sidevahendid. Et side lahingus sageli katkeb, on paratamata nähe, sest muude hulgas lahingu ülesandeks on ka vaenlase sidevõrgu hävitamine.

Edasi leiab —u, et „ebaõnnestus Maailmasõjas suurem osa lahinguid, mis võeti ette tankide toetusel, just koostöö puudumise tõttu jalaväega”. Et mõned tankide toetusel ettevõetud rünnakud ebaõnnestusid, ja et selle juures väeliikide koostöö mõnikord lonkas, siis ei või sellest järeldada, et väelligid ei osanud koos töötada. Siin olid veidi tõsisemad põhjused. Kõigepealt ei osatud tanki, kui uut relva, kasutada ja tankide meeskonnad aja puudusel olid omal erialal väga nõrgalt välja õpetatud. Viimase puuduse kõrvaldamiseks hädasunnil mindi isegi nii kaugele, et laevastikkudest nii Inglis- kui ka Prantsusmaal korjati tehnilise ettevalmistusega madruseid, kellega komplekteeriti pärast teatud muuseas puudulikke, ettevalmistamist, suurem osa tankide üksusi ning paisati lahingusse. 1918. a. sügiseks suudeti tankide osad komplekteerida meestega, kes enam-vähem rahuldavalt olid välja õpetatud. Nagu näha, nõudis eriala õppimine aasta, kuna koostöö vilumus jalaväega omandati harilikult mõne nädalaga. Paistab, et võrratu raskem on lahingumasinate meeskondi välja õpetada omal erialal, kui koostöötamiseks jalaväega. Järelikult tuleb eeskätt mehi hästi ette valmistada omal erialal.

Edasi ütleb —u, et meil demonstreeritakse tanke ühekülgiselt ja tulistatakse märke lähematele kaugustele. Olgu tähendatud, et lahingumasinaid üldse ei tulista suurte kauguste peale, sest see on asjata padrunite raiskamine. Lahingumasinate mõjuva tule ulatus on maksimum 600 m. Mis puutub lahingumasinate võimete demonstreerimisse, siis tehakse seda vaid selleks, et praktiliselt näidata nende omadusi. Lp. —u kardab, et meil tankidega hirmutatakse rahvas ära. Lahingumasinate võimed ja nõrgad küljed on täpsalt fikseeritud, nagu iga teiseigi relva omad. Neid teab iga meie juht. Kahtlemata ei pea nad neid teadmisi oma saladuseks, vaid annavad edasi ka alluvatele. Kuidas võib inimest tuntud relvaga hirmutada, on küll arusaamata. Teine küsimus on araverelise mehega, see hirmub iga relva ees.

„Koostöö ajakohase tasemeni viimine on raskesti teostatav praeguse organisatsiooni ja väljaõppe korra juures”. Selle asemel soovitab lp. —u viia lahingumasinaid jalaväe üksuste juure, nagu rk kompanid. Ei saa ju ometigi võrrelda lahingumasinat rk-ga. See on minu arvates igale päevaselge. Ta leiab vahe ainult nende ümberpaigutamise viisis. Niisugune arvamus pole minu teada veel tunnustamist leidnud. Lahingu-

masinate erinevus teistest relvadest on niivõrt suur, et neid tahes või tahtmata tuleb koondada eriväeosadesse, sest meeskondade ettevalmistamine nõuab erilist väljaõpet erilistes tingimustes. Nõustun täiesti lp. —u-ga, et väeliikide koostöö harjutused on tarvilikud, kuid neid ei saa mitte tema poolt soovitatud retsepti järele teostada. Iga väeosa, isegi mitte kätteosade juure meie ei suuda tanke anda, sest selleks on neid liiga vähe. Neid ei jatkuks ka neis riikides, kus relvastusel tuhandeid tankid. Nii näiteks on Prantsusmaal 24 tankide rügementi, kuid pole ühtegi jalaväe osa, mille juure oleks antud mõni väike tankide üksus. Nagu tähendasin, nõuab lahingumasinate meeskondade ettevalmistamine erilist väljaõpet eritingimustes (õppevahendid, töökojad jne.). Nende tingimuste loomine laialikistud üksuste jaoks nõuaks ilmaaegseid suuri kulusid, mida omale isegi suurriigid lubada ei suuda. Kuigi meie omale lubaks niisuguseid otstarbetuid kulusid, tooks see oodatud kasu asemele kahju, sest selle all kannataks lahingumasinate meeskondade väljaõppe ühtlus. Tahes või tahtmata tuleb piirduda ainult mõne üksiku ühise õppusega, vastasel korral kannataks lahingumasinate materjalosa niivõrt tugevasti, et nad lühikese aja jooksul muutuvad lahingukõlbmatuteks. Niisugusel korral kaob kahtlemata võimalus isegi lahingumasinate meeskondi välja õpetada. Mis väärtus on lahingumasinate, kui meeskonnad pole korralikult välja õpetatud, on igale selge. Järelikult lahingumasinate laialikiskumine väikeste allüksustena alaliselt jalaväe osade juure on mõtetu ja vaevalt sellest on vaja pikemalt kõneleda.

Edasi soovitab lp. —u saata suisteks õppusteks lahingumasinaid Kurtina ja Värska õppeväljadele.

Olgu tähendatud, et lahingumasinate saatmine üldistele õppeväljadele pole uudis. Seda on praktiseeritud juba mitu aastat. Neid on sinna saadetud, kui vastavad juhid seda tarvilikuks on leidnud. Teisiti talitada ei saagi. Terveks suveks saatmisel pole aga vajadust, sest kõigepealt pole jalaväe osad suutnud laagri alperioodil nii kaugele oma eriettevalmistusega jõuda, et võiksid teostada koostööharjutusi lahingumasinatega, ega pole ka lahingumasina meeskonnad (ajateenijad) veel jõudnud omada kindlaid teadmisi spetsiaal-alal. On päevaselge, et kui seda korraldada teisiti, siis ei suudeta teostada ei üht ega teist.

Nagu näha, meie ei suuda lp. —u retsepti järele lahingumasinate ja jalaväe ühiseid õppusi läbi viia suuremas mastaabis kui seni, kõige parema tahtmise juures. Järelikult tuleb meil käia neid radasid mööda, millistele juba asutud igalpool välismaal ja ka meil, nimelt: kõigepealt anda lahingumasinate meeskondadele tugev väljaõpe, mis võimalik ainult siis, kui masinaid ja mehed kuuluvad ühte väeosas.

Meie juhtiv koosseis peab oskama lahingumasinaid kasutada ja omandama vilumuse nendega koostöötamiseks. Seda kõik peab neile andma meie õppetsentrum, nimelt Ühendatud Õppeasutised ja sügised manöövrid. Selleks pole mingisugust vajadust saata lahingumasinaid kas jää-

davalt või ajutiselt jalaväe üksuste juure, mida on kriipsutanud alla ka meie kõrgemad juhid.

Et välja õpetada väeliigid lahingumasinatega koos töötama, tuleb neid varustada tankide ja soomusautode makettidega, nagu seda juba igalpool tehakse.

Olgu tähendatud, et see küsimus on ka meil kaalumisel ja varsti ilmuvad mõned mudelid. Heakskiidetud eeskuju järele võib neid iga väeosa ise valmistada ilma suuremate kuludeta.

Lõpuks lausub —u, et meie lahingumasinate juures pole kiirustsuurendavaid täiendusi ette võetud. Selle peale võiks ainult lühidalt tähendada, et prantslased on seda ammu juba püüdnud teha, kuid vaatamata nende hästiarenenud tööstusele ja түsedate tehniliste jõududele, pole nad nimetamisväärilisi tulemusi saanud. Pealegi on iga masin ehitatud teatud kiiruse jaoks. Kui anda lahingumasinale suurem kiirus, kui see konstruktsiooni arvestustes ette nähtud, lendab ta esimese tõuke juures laiali nagu käsitsi kapsariivimismasin, kui panna teda tiirlema elektrimootori jõul. Meil on lahingumasinaid selleks liig vähe, et lasta nende kallal teha oskamatuid eksperimente, mille tulemus on väga küsitav.

Edasi soovitab lp. —u valmistada „vanust lahingumasinate ja autode osist õppemasinaid kas lint- või rataskäiguga" ja anda neile niisugune liikumise kiirus, nagu uuematel lahingumasinatele. Küsitav küll on, kas säärane lintkäiguga „vanadest autoosadest" valmistatud õppemasin üldse hakkab liikuma, rääkimata tema suuremast kiirusest. Mis puutub rataskäiguga õppemasinatesse, siis need on juba olemas.

J. L.

„ . . . kas tiiad, et olla teadlik teadja lahingumasinais, peab tundma lõpmatu palju tankide, tanketide, makkide, makettide ja igat liiki lahingumasinate tülpe ja nende eritülpe . . .“

Veel lahingumasinate koostööõppustest jalaväega.

(Vastuseks J. L.-le.)

Minu kirjutus eelmises „Sõduris" oli mõeldud jalaväe ja lahingumasinate koostöö küsimuse selgitamiseks, mispärast vaid möödaminnes mainisin side- ja pionerosi; seejuures ei arvanud ma jalaväe ja sideosade koostöö all mitte sidevõrgu katkenemist tule mõjul või traatside parandamise oskust sidemeeskonna poolt, nagu on koostööst aru saanud lp. J. L., sest traatside vedamise ja parandamise oskus on algnõue, mida peab oskama ja oskab ka iga vastava ala sidemees.

Mis puutub lahingumasinate koostööd jalaväega Maailmasõjas, siis võime märkida, et lahingutes, kus kasutati tanke, olenesid lahingutulemused peamiselt just koostöö väljaõppe tasemest. Kui võtame näiteks Cambrai lahingu 20.—29. XI. 1917 või lahingu Chemin-de-Dames'i juures 31. V. 1918 või jälle Somme lahingu 8. VIII. 1918, siis näeme neis kõigis, kui suuresti lahinguedu oli sõltuvuses koostöö headusest.

Maailmasõja kogemuste mõjutusel tegi prantsuse kindralstaap 5. II. 1919 ettepaneku määrata parema koostööväljaõppe otstarbel kerged lahingumasinad jalaväe üksuste koosseisu,*) mis on küllaldaseks tõenduseks, kui kõrgelt hinnatakse prantsuse sõjaväes koostöö tähtsust. Kuidas seal lahingumasinate organisatsiooniline küsimus ka lahendatud ei oleks, kuid jalaväe lahingulistest õppustest võtavad tankid laagri ajal osa ja seal ei leidu vist ühtegi lahingumasinate või jalaväe juhti, kes avalikult katsuks tõendada, et ühest või kahest koostöö õppusest oleks aasta kohta küllalt.

Soovitatud makettide tarvitusele võtmine jalaväes lahendaks koostöö küsimuse väga primitiivselt ja ühekülgsest, sest koostöö harjutused jalaväe ja lahingumasinate vahel jääksid täiesti ära. Õppemasinate seevastu töötaksid lahingumasinate mehed ja need masinad erineksid lahingumasinatest peamiselt oma nõrga katte ja suure kiiruse poolest.

Erialaline väljaõpe lahingumasinate tundmises ja nendega ümberkäimises oli Maailmasõja päevil arusaadavalt palju raskem, kui see on praegu, sest võrdlemisi lühikese aja jooksul paisati tuhanded soomusmasinad lahinguväljadele, kuid tehniliste oskustega inimesi mootorite tundmises oli tol ajal vähe leida. Kuid seisukord tehniliste oskustega inimeste suhtes on ka meil praegu hoopis teine, kui see oli aastat 10 kuni 15 tagasi. Kui tol ajal kaitseväes oli autojuhte või motoriste mõned üksikud, siis võiks nüüd neist moodustada terve rügemendi, sest töötavad meil linnades ja alevites tööstuskoolid ja mitmesugused autojuhtide ja motoristide kursused, kes suurel hulgal mitmesuguse ettevalmistusega inimesi välja lasevad.

Vilunud autojuhi väljaõpetamine lahingumasina juhiks on aga lihtsam ja nõuab palju vähem aega, kui vohiku väljaõpetamine, mida võiks tõendada näide, kus keskpärane autojuht paari-päevase harjutuse järele nii osavalt lahingumasinat käsitas, et 32-tonnilise tankiga kitsas

*) Gen. Golovin. Tanki v minuvõuju voinu Lhk. 110.

liipritest silda mööda sõitis raudtee platvorm-vagunile, mis juhtimises suurt täpsust nõuab ja ainult mõne sentimeetrilisi kõrvalekaldumisi võimaldab. Kui see nii on, siis võiks tehnilise väljaõppe aega suuresti piirata ja pöörata rohkem tähelepanu lahingulisele väljaõppele, eriti koostöö õppustele jalaväega.

Tõuseb küsimus, kas on praegusel ajal veel mõtet anda rügemendis kõigile noortele üldist autoasjanduse õpetust, millel harilikult praktikalist tähtsust ei ole, sest lahingumasinate ja autode juhtimisele pääsevad tavaliselt ainult need, kes on varem autokursused lõpetanud või omavad autojuhi kutsetunnistuse. Võib olla oleks kohasem valida kaadriüksustest pärast noorte kursuse lõpetamist tarviline arv tehnilise ettevalmistusega mehi, keda lahingumasinate kompanid õpetaksid välja erialade järele. Tagajärgede paremuses ettevalmistamise seisukohast ei võiks olla kahtlust. Selle küsimuse tõstis üles paar aastat tagasi lahingumasinate meeskondade ettevalmistamise õppekava koostamise juures komisjoni esimees, kes arvas, et niisuguse pealiskaudse autoasjanduse õpetamisega, mida pärastises kaitseväge teenistuses ei kasutata, produtseeritakse suur hulk reservväelasi, keda sõjakorral ei kasutata lahingumasinate ja kes oma puuduliku ettevalmistuse tõttu ei ole kuigi kõlvulikud ka jalaväge teenistuseks.

Lp. J. L. kirjutab, et lahingumasinate omadused on täpsalt fikseeritud ja neid teab iga juht. Sellest oleks siiski liiga vähe, kui ainult juhid teaksid lahingumasinate omadusi, olles neid masinaid näinud vaid mõned korrad; vaenlase lahingumasinate ilmutamisel oieneb jalaväge võitlusvõime peamiselt meeskonna ettevalmistamisest koostöös.

Edasi imetleb J. L. arvamise üle, et jalaväge lahingumasinate tuleksid anda jalaväge juure. Nagu juba eelpool mainisin, oli prantsuse kindralstaabi ettepanek pärast Maailmasõda palju radikaalsem (kogu n õ u d m i n e) ja siin midagi uut ei ole öeldud, vaid ainult seda, mis oleks loomulik ja tarvilik meie kaitseväge võitlusvõime tõstmiseks.

Õppevahendeid ja töökoda ei saa võtta kuidagi takistuseks jalaväge ja lahingumasinate koostöö korraldamisele. Meil on tankide ja soomusautode kompanid väljaõppe abinõude suhtes

iseseisvad ja omavad igaüks auto-töökoja, kus teostatakse väiksemad remonttööd, ka ei kasuta kompanid oma erilaagris millaski üldiseid, noorte väljaõppe vahendeid. Suuremad remondid tuleksid koondada rügemendist arsenalis, kus selleks on ajakohane sisseseade ja abinõud.

Mis puutub väljaõppe ühtlusele, siis tuleks lp. J. L. seisukohtasid arvestades, koondada kõik väeliigid täiesti eraldatult oma eri asukohadesse. Kuid see eraldumise püüe ongi see nõrkus, mille üle tuleks tõsiselt mõelda. Väljaõppe alal on omad kindlad õppekavad, mille täitmise tagajärgi jälgivad vastavad ülemad.

Vanade kergetankide ümberehitustest suuremate kiiruste peale teab ka J. L. ja õnnetusi või purustusi sellele ei ole järgnenud, mis on ka arusaadav, sest materjalide tugevused, eriti lahingumasinate osade arvestustel, võetakse suurte tagavaradega. Ka oleks ekslik arvata, et meie tehnilised jõud, kes projekteerivad ja ehitavad jäälohkujaid, vedureid, lahingumasinaid jne., mõnda väikest ümberehitust tankide juures ei suudaks läbi viia. Samuti ei ole midagi imesada, kui õppemasinate valmistamise juures kasutada ka vanu auto- ja tankiosi, sest lahingumasinate juures vahetatakse mitmesuguseid laagreid ja hammasrattaid juba väikese loksutuse juures, mis õppemasinatele töötaksid veel kaua aega. Teab J. L. väga hästi, kuidas pärast Vabadusesõda autojuhid vanu autoosi kokku ostsid ja enesele sõidukeid koostasid, milledest mõned veel praegu käigus.

Kui siiski arvatakse, et meil ei olegi tarvidust teostada suuremas ulatuses koostöö õppusi jalaväge ja lahingumasinate vahel, siis kerkib üles küsimus, kas ei tuleks teisel teel lahendada jalaväge julgustamisküsimust vaenlase lahingumasinate vastu, s. o. kas ei tuleks esijärgus varustada jalaväge tankivastaste relvadega ja alles selle järele asuda jalaväge tankide korraldamisele. Teatavasti on tankivastaste relvade (suurekal. klp. ja väikekal. suurtükid) muretsemine märksa odavam ning jõukohasem, kui täiendamine uute masinatega. Üksikud tankid ei suudaks sõjakorral jalaväele kuigi suurt toetust pakkuda, eriti abitankid ehk tankettid, mille kate juba hariliku püssi- või kk soomust läbistavate kuulidele vastu ei pea. —u.

Rumeenia ohvitseride ettevalmistamisest.

Major R. Tomback.

Suur-Rumeenias (nüüdne poolametlik nimetus) on praegu maksva põhiseaduse alusel seisused kaotatud. Ainult kuninga perekonna liikmetel on veel õigus kanda tiitleid. Kuid rahva üldise kultuurse tasapinna (vaatamata sunduslikule ja tasuta algkoolile) madalsuse tõttu, on sotsiaalsed vahed üksikute kodanike klasside vahel tunduvalt markantsemad kui vast mujal Lääne- või Kesk-Euroopa riiges.

Ohvitseride seisus koosnes Maailmasõjani peamiselt suurmaapidajate (aristokraatide), riigiametnike ja vaimulike järeltulijaist, kuna Maailmasõjas pääsesid sellesse „seisusse“ isikud

kõigist rahvakihtidest, kellel oli vaid vastav haridus. Maailmasõja lõppedes olid Rumeenia sõjaväes umbes pooled ohvitserid vähema kui kesk-kooli haridusega. Et aga ennesõjaaegseist kaader-ohvitseridest ei jätkunud pea kolmekordselt suurenenud Rumeenia (paljud olid ka sõjas langenud j.n.e.) uue sõjaväe vajaduste rahuldamiseks, oldi paratamatult sunnitud osa sõjaaegseid ohvitseride jätma teenima rahuajal.

Praegusel momendil on siiski suudetud ohvitseride koosseisu enam-vähem ühtlustada 1) ohvitseride ettevalmistamise ja 2) ohvitseride teenistuskäigu seaduse alusel.

A. Tegevväe ohvitserid.

1. Maaväe ohvitseride ettevalmistamine. Kuni möödunud aasta sügiseni oli Rumeenia maaväes 2 jalaväe, 1 suurtükiväe, 1 ratsaväe ja 1 inseneriväe kool, milles kursused kestisid 2 aastat.

Möödunud aasta sügisel likvideeriti teine jalaväe kool ja kursuse kestvust kõigis koolides pikendati kahelt aastalt kolmele.

Sõjakoolide komplekteerimine sünnib sõjalähtsuse ja harilikkude keskkoolide lõpetajatega. Esimeste lõpetajad pääsevad sõjakoolidesse ilma katseteta, kuna kõik teised peavad sooritama võistluskatsed.

Viimastel aastatel sisseastujate tung sõjakoolidesse on väga suur. Nii oli tänavu sügisel suurtükiväe kooli 200 vabale kohale 900 kandidaati-soovijat.

Seda arvu vähendas tunduvalt maksma pandud kitsendav määrus. Sisseastujad kooli peavad sisse maksma umbes 100—120 kr. õppeabinõude muretsemiseks, suurtüki- ja ratsaväe koolides — hobuse väärtuse, keskmiselt 200—250 krooni.

Esimesel aastal koondatakse kõik üheks aastaks n. n. „üldkooli“, mis asub Bukarestis jalaväe kooli juures. Seal võetakse läbi ained, mis vajalikud kõigi väeliikide tulevastele ohvitseridele, nagu: riviõppus, üldmäärustikud, võõrkeeled, sõjaajalugu, maadeteadus jne. Aasta lõpul õpilased komandeeritakse igaüks oma väeliigi sõjakooli, kus kursus kestab kaks aastat.

Pärast selle kursuse lõpetamist, harilikult juulikuul, ühendatakse lõpetajad nooremleitnantideks ja pärast kahekuulist puhkust määratakse väeosadesse praktikale.

Väeosadesse ilmudes nooremleitnandid jäävad neisse kuni järgmise aasta oktoobrikuu lõpuni. Harilikult määratakse nad instruktore (noorte õpetajate) kooli ja hiljem täidavad noorsõdurite õpetajate ülesandeid, omandades sellega väljaõppe alal teatud praktika.

Oktoobrikuu lõpul komandeeritakse kõik nooremleitnandid oma väeliigi „spetsiaalkooli“, kus jala- ja ratsaväelastele kursus kestab üks aasta, kuna suurtüki- ja inseneriväe ohvitseridele — kaks aastat.

Ainult need nooremleitnandid, kes edukalt lõpetanud oma väeliigi spetsiaalkooli, võivad saada ühendatud kapteniks.

Kokkuvõttes jala- ja ratsaväe ohvitseride ettevalmistus kestab viis aastat.

Peale esimese aasta lõppu spetsiaalkoolis läkitatakse suurtüki- ja inseneriväe nooremleitnandid oma väeosadesse tagasi, kus viibides mitmesugustel ametikohtadel (rühmaülemlene jne.) teevad väeosadega läbi n. n. taktikalise väljaõppe perioodi patareid, kompani, divisjoni, pataljoni ja rügemendi koosseisus, mis kestab kuni oktoobrikuu lõpuni. 1. novembrist saadetakse nad uuesti tagasi spetsiaalkooli, kuhu jäävad kuni teise aasta 1. juulini.

Seega suurtüki- ja inseneriväe ohvitseride ettevalmistamine kestab kuus aastat.

Loomulik, et nii pikka aega kestnud ohvitseride ettevalmistamine peab andma tagajärgi. Tegelikult on ka rumeenia ohvitseride noorem põlv täiesti soliidse ettevalmistusega, suutes kõigiti täita neile määratud ülesanded.

2. Lennuväe ohvitseride ettevalmistamine sünnib lennuväe ohvitseride ette-

valmistuskoolis ja teistest väeliikidest ületoodud ohvitseridest.

Lennuväe ohvitseride ettevalmistuskoolis kestis kursus ka kaks aastat. Käesolevast aastast pikendati kursust ühe aasta võrra.

Esimene aasta õpitakse kõigi väeliikide üldkoolis, kuna viimased kaks aastat jätkatakse õppetööd lennuväe ohvitseride ettevalmistuskoolis. Viimane jaguneb kolme klassi: 1) lendurid ja lendurvaatlejad, 2) lennuväe ohvitserid mehaanikud ja 3) lennuväe tagavaraväe ohvitserid.

Kooli esimesse klassi sisseastujad peavad sooritama lennukatsed, viibides õhus vähemalt 5 tundi. Selle katse eesmärgiks on lõpulikult selgusele jõuda kandidaadi võimete suhtes lendamiseks. Mittekõlvlikuks osutunud komandeeritakse teiste väeliikide koolidesse, õpilaste endi soovi kohaselt.

Esimene aasta (tegelikult teine õppeaasta) lennuväe ohvitseride ettevalmistuskoolis on kõigile ühine. Siin võetakse läbi ained, mis tarvilikud teadmiseks nii lendurile, lendurvaatlejale kui mehaanikule. Aasta lõpul õpilased komandeeritakse lennuväe üksustesse staažile. Seejuures I klassi õpilased teevad läbi lühikese lennukursuse, viibides õhus vähemalt 10 tundi.

Teine aasta lennuväe ohvitseride ettevalmistuskoolis on pühendatud mitmesuguste erialade: raadio-telegraafi, meteoroloogia, õhufoto, fotogrammeetria jne. uurimiseks.

Teise õppeaasta lõpul (üldiselt kolmas aasta), kooli edukalt lõpetanud ühendatakse nooremleitnantideks ja saadetakse lennuväe üksustesse lendurvaatlejatenä.

Seega koolisviibimise aja jooksul I klassi lõpetanud ei oma veel lendurikutset.

Mehaanikute klassi lõpetanud lennuväe ohvitserid omavad lennuväe ohvitser-mehaaniku kutse ja komandeeritakse praktikale umbes üheks aastaks lennuväe üksuste juures olevatesse töökodadesse, lennutehastesse ja lennuväe arsenalis.

Lendur ja lendurvaatlejate klassi lõpetanud nooremleitnandid, ilmudes väeosadesse, määratakse normaalselt flotilijate*) spetsialistide eskadrillidesse, kuhu jäävad 9 kuuks, täites mitmesuguseid ülesandeid: noorte õpetamine, lendud, tööd fotolaboratooriumis, raadio- ja meteoroloogiajaamas jne.

Pilootaazikool. Väeosades staažil selgunud kõlvulikud lendurid läkitatakse 1. aprillist pilootaazikooli, kuhu jäävad kuueks kuuks, kuna teised aga jäävad väeosadesse edasi praktikale.

Pilootaazikoolis viibimise aja jooksul peavad lenduri kandidaadid omama „elementaarlenduri“ kutse, s. o. nad peavad suutma juhtida õppelennukit ja olema kõlvulikud üleminekuks lahingulennukite juhtimisele.

Pilootaazikoolis lendurite väljaõpetamisel kasutatakse n. n. doppel juhtimise meetodit nagu kõigis teisteski lennukoolides. Lendamisel nõutakse, et õpilane istuks alati instruktori ees. Seega omavat õpilane võimaluse lendamise ajal tutvuneda kõigi bordi instrumentidega ja nende kasutamisega ning ta saavat ettekujutuse nagu oleks lennukis üksinda.

Lenduri ettevalmistamise esimesel allperioodil võetakse läbi kõik lendamiseks vajalikud

*) Lennuväe rügement.

ettevalmistusharjutused, kuna teisel teostatakse lennund instruktoriga ja ilma.

Harjutustel, mis täidetakse I-se faasi õppelennukiga instruktoriga abil, tehakse 80 maandumist à 5 minuti jooksul 150—200 m kõrguselt. Selle järele instruktoriga esinevad kooli ülemale ettepanekuga, kes õpilastest vastavad lendureile ja kes mitte. Sellele järgneb ülejäänutega veel 50 maandumist. Kes ka need korralikult teeb läbi, läheb üle lennuki iseseisvale juhtimisele.

Iseseisval lennul täidetakse 80 maandumist à 5 minutit igaüks, 100—200 m kõrguselt. Viimasel 20 maandumisel viimane spiraal teostatakse mootori väikeste tuuride juures.

Õpilast ei viida täienduslendudele seni, kui ta pole täitnud vähemalt 10 maandumist 100 m suurusel pindalal kindlaksmääratud punkti.

II faasi õppelennukiga instruktoriga abil täidetakse 30 kuni 50 maandumist 200 m kõrguselt, kuna iseseisvalt täidetakse 80 maandumist 200 m kõrguselt, misjuures viimased 20 maandumist tehakse ilma mootorita.

Septembrikuu lõpul korraldatakse õpilastele katsed.

Katsekomisjon määratakse õhujõudude ülemalt, misjuures katsed teostatakse viimaselt kindlaksmääratud kava kohaselt.

Edukalt katsed sooritanud ohvitserid, nagu tähendatud eelpool, omavad elementaar-lendurikutse.

Teistest väeliikidest ületulevad ohvitserid, lenduri kutse *omamiseks*, ilmuvad pilootažikooli juba 1-sel novembril, s. o. 5 kuud varem.

Selle aja jooksul omavad nad lendurile vajalikud teoreetilised teadmised ja alates 1-st aprillist teevad ühes teistega läbi praktilised lennund, mille järele samuti omavad elementaar-lenduri kutse ja viiakse üle lennuväe kutseliiki.

Lennuväe ohvitseride spetsiaal- ja täienduskool. Nagu nägime eeltoodust, pilootažikooli lõpetajad said õiguse vaid õppelennukite juhtimiseks. Seks et omada õiguse ka lahingulennukite juhtimiseks, tuleb neil läbi teha täienduskool ja omada n. n. „lahinglendurikutse“.

Täienduskooli pääsevad need lennuväe ohvitserid, kes lõpetanud lennuväe ohvitseride spetsiaalkooli.

Spetsiaalkooli komandeeritakse lennuväe nooremleitnandid, kes peale ohvitseride ettevalmistuskooli on viibinud väeosas vähemalt üks aasta.

Teistest väeliikidest ületoodud ohvitserid, kui nad oma väelligi alal spetsiaalkooli juba lõpetanud, lennuväe spetsiaalkooli ei lähe.

Kursus spetsiaalkoolis kestab üks aasta, kus võetakse läbi peamiselt igasugused teoreetilised ained, nagu: relvaliikide taktika koostöö mõttes lennuväega, puht lennuväe taktika, mitmesugused üldained jne.

Aeg 1. maist kuni 1. augustini täienduskoolis, s. o. kolm kuud, on määratud lendudeks. Selle aja jooksul elementaar-lenduri kutse omanud ohvitserid täiendavad end ja omavad „lahinglenduri kutse“.

Samal ajal lendurvaatlejad ja mehaanikud teotsevad igaüks oma alal, s. o. teevad luurelende, õhuülesvõtteid, teostavad mootorite kontrolli jne.

1. augustil lähevad ohvitserid-õpilased spetsiaalkooli tagasi ja jäävad sinna kuni 1. oktoobrini.

Need kaks viimast kuud on pühendatud peamiselt harjutustele kaardil.

1. oktoobril komandeeritakse ohvitserid oma väeosadesse tagasi.

Lahinglenduri kutse omanud lendurid võivad nüüd juhtida igasuguseid lahingulennukeid, peale hävituslennukite. Selleks tuleb lenduril omada veel eriline kutse ja läbi teha erikool (kursus) täienduskooli juures, mis kestab kaks kuud ja mille lõpul lendur saab n. n. „hävituslennuki piloodi“ diploomi (pilot vanator).

Kokkuvõttes võib väita, et ohvitserid on saanud täielise sõjaväelise ja eriti lennuväe ohvitserile vajaliku ettevalmistuse.

See ettevalmistus kestis 5 aastat ja 3 kuud. Hävituslennukite pilootidele see aeg suureneb veel kahe kuu võrra, seega kokku viis aastat 5 kuud.

Teistest väeliikidest ületulnud ohvitseridele ettevalmistamine lenduriks kestab:

— pilootažikoolis	— 11 kuud,
— spetsiaal- ja täienduskoolis (kes oma väelligi spetsiaalkooli pole lõpetanud)	— 12 kuud

Kokku — 23 kuud,

missugune aeg hävituslennukite lendurite suhtes samuti suureneb kahe kuu võrra, seega kokku 25 kuud või kaks aastat ja üks kuud.

Seega on ohvitseride esialgne ettevalmistus lõppenud ja kõik need koolid edukalt lõpetanud ohvitserid võivad teenida kuni majori auastmeni.

3. Kindralstaabi ohvitseride ettevalmistamine. Kindralstaabi ohvitseride ettevalmistamine sünnib Kõrgemas Sõjakoolis (Școala superiora de rasboiu), mis asub Bukarestis.

Kursus koolis kestab kaks aastat.

Kooli võetakse vastu ohvitseri ainult võistluskatsete alusel, kes vastavad järgmistele tingimustele: peavad olema atesteeritud „väga hea“; teeninud vähemalt 6 aastat ohvitseri auastmes, sellest 3 aastat ravis; mitte vanem kui 34 aastat; täiesti terve; mitte omama võimalik, peale seaduses ettenähtute. (? Toim.).

Koolis on iga aasta 50 vabakohta: jalaväele — 20, suurtüki- ja ratsaväele — à 10, inseneriväele — 3, lennuväele — 5 ja mereväele — 2. Peale selle on Kõrgema Sõjakooli juures eriosaad administratiiv ohvitseride ettevalmistamiseks intendantideks, kuhu võetakse iga aasta 5—10 ohvitseri.

Kõrgemasse Sõjakooli astuda soovijaid on rohkesti. Mõõdunud aastal oli 50 vabakohale 150 kandidaati.

Sisseastujail nõutakse soliidseid teadmisi. Viimased on jaotatud kolme gruppi:

a. Professionaalsed teadmised: üldteadmised sõjast; sõjaajalugu ja üldandmed strateegia; välimäärustikud; teenistused; sõjamaade teadus; organisatsioon; mobilisatsioon.

b. Professionaalsed tehnilised teadmised: relvastus; topograafia; rakeduste teadused.

c. Üldteadmised: üldgeograafia; poliitiline ajalugu; rumeenia ajalugu; seadusand-

lus ja administratsioon; rahvusvaheline õigus; poliitiline ökonomia.

Ettekujutuse saamiseks, missuguses ulatuses üht või teist ainet nõutakse, toon siin mõned näited: „üldteadmised sõjast“ nõutakse vastust järgmistele küsimustele: riikide vaheliste konfliktide põhjused, sõdade eesmärgid ja ülesanded, sõdadeks kasutatavad abinõud, sõdade poliitiline ettevalmistamine.

Edasi, sõjaajaloost nõutakse nii vana-, kesk- kui uueaja tundmist. Maailmasõjast nõutakse ainult üldteadmisi.

Sisseastumise katsed sooritatakse iga kevadel.

Katsed edukalt sooritanud ohvitserid komandeeritakse üheks aastaks võõrasse väeliiki, s. o. jala- ja ratsaväelased — suurtükiväkke, suurtükiväelased — jalaväkke, inseneriväelased — jalaväkke jne.

Selle aasta jooksul võõras väeliigis viibivad ohvitserid ei juhi tegelikult üksusi, küll aga on kohustatud viibima kõigil neil õppustel, mis võimaldavad neile tutvuneda vastava väeliigi lahingomadustega ja taktikalise kasutamisega.

Staaži kestvusel saavad nimetatud ohvitserid Kõrgema Sõjakooli ülemalt rea taktikalisi ülesandeid lahendamiseks ja kirjatöid mitmesuguste sõjaväeliste ja üldteemade peale, mida nad esitavad Kõrgema Sõjakooli ülemale ja saavad need mõne aja pärast parandatult tagasi.

Seega on Kõrgema Sõjakooli ülemal ja vastavatel professoritel võimalus tutvuneda oma õpilaste vaimse arengu tasapinnaga juba enne K. Sõjakooli tulekut.

Järgmise aasta sügisel algab õppus Kõrgemas Sõjakoolis, mis nagu tähendatud, kestab 2 aastat. Koolis tehakse tööd umbes sama meetodite kohaselt, nagu meilgi. Ainult teoreetiliste loengute arv on suurem.

Koolis teadmiste hindamisel on maksev kümneballiline süsteem. Seks, et omada õigus ülevõimiseks kindralstaabi ohvitseride kutseliiki, peab lõpetamisel keskmine number olema mitte alla 7. Ohvitserid, kes lõpetamisel omasid alla 7, loetakse K. Sõjakooli lõpetanuks (absolventii) ja komandeeritakse kohe oma väeosadesse tagasi ja jäävad ka sinna. Teised lähevad ka oma väeosadesse, kuid ainult üheks aastaks juhtimise staaži omamiseks.

Selle aasta jooksul kindralstaabi ohvitseride kandidaadid juhivad tegelikult üksusi: patareid, kompanit, eskadroni, pataljoni, divisjoni — vastavalt auastmele.

Peale selle staaži-aasta möödumist nimetatud ohvitserid komandeeritakse 6 kuuks Suure kindralstaabi juurde, kus kindralstaabi ülema otsekoheselt juhtimisel teevad läbi erilise staabiteenistuse kursuse. Staaž Suures kindralstaabis on jaotatud sarnaselt, et tulevane kindralstaabi ohvitser tutvuneks 1—1,5 kuu jooksul iga osakonna tööga.

Sellele järgneb 6-kuuline staaž mõnesuguses väekoondise (korpuse, diviisi) staabis, mille järele kindralstaabi ohvitseride kandidaadid viiakse üle kindralstaabi ohvitseride kutseliiki ja määratakse vastavatele ametikohtadele staapides.

Igast K. Sõjakooli lennust umbes 50% lõpetavad keskmisega üle 7.

Staaptides jäävad kindralstaabi ohvitserid keskmiselt 5 aastaks, s. o. kuni järgmise auastme saamiseni, mille järele komandeeritakse aastaks rivisse.

Üldse kestaks kindralstaabi ohvitseri ettevalmistus 5 aastat.

Seni saatsid rumeenlased oma ohvitseri ka prantsuse kõrgemasse sõjakooli ja nimelt oma K. Sõjakoolis peale esimest aastat 3 kõige paremaks osutunud ohvitseri.

Nüüd aga juba teist aastat ei olevat kedagi enam saadetud majanduslikel ja muil põhjusil.

4. Majorite kursused. Majorite kursuse eesmärgiks on:

— vanemate kaptenite taktikaliste teadmiste täiendamine ja

— nendest majori auastmele kohaste ohvitseride väljavaliik.

Majorite kursus korraldatakse üks kord aastas, harilikult sügisel. Kursuste kestvus on 3 kuud. Seejuures kaks esimest kuud on kõigi väeliikide kaptenitele ühine. Selle kahe kuu jooksul käsitatakse peamiselt väeliikide koostööd — harjutuste näol maastikul ja kaardil. Sel perioodil ohvitserid, järjekorras, tegelikult juhivad antud olukorras üksusi (kompani, patareid, pataljoni, divisjoni, eskadroni, ratsadivisjon jne.).

Pärast eelnimetatud kahe kuu möödumist kõik kaptenid komandeeritakse oma väeliigi õppekeskuses üheks kuuks, kus nende teadmisi täiendatakse puht erialaliselt. Nii näiteks oli minul võimalus viibida 10 päeva suurtükiväe õppekeskuses. Seal oli õppetöö korraldatud järgmiselt: harjutused maastikul, kas tegelikkude laskmistega või ilma, teostusid enne lõunat (kella 0800—1200), kuna pealelõunane aeg (kella 1600—1900) oli reserveeritud loengutele ja klassitöödele. Igaks harjutuseks maastikul peeti ettevalmistusloeng auditooriumis. Tegelikudel laskmistel kursandi esinesid tulejuhtijatena (patareid- ja divisjoniülema tena), milleks neid jaotati gruppidesse mitme vaatluspunkti vahel. Tulejuhtimine sündis järjekorras vastava professori kontrolli all, kes tuletagejärgede kohaselt hindas iga ohvitseri võimeid.

Mittesoodsal ilmastiku tingimustel harjutused teostati õppesaalis, kus tulejuhtimine sündis erilise aparadi abil. See aparaat mehaaniliselt registreeris antud komandod ja vastavalt neile märkis automaatselt erilisel suurel gipsist valmistatud maastiku reljeefil — lasketulemused.

Suurtükiväe üksustena kasutati õppekeskuse suurtükiväe rügemendi osi. Selles rügemendis leidsid kõik rumeenia suurtükiväes kasutamisel olevad suurtükid tüübid.

Majorite kursustele saadetakse kaptenid, kes majori auastme välja teeninud. Suurtükiväe õppekeskuses oli 70 kursanti, kõikidest suurtükiväe üksustest (väli-, raske-, õhukaitse-, ratsasuurtükiväe).

Õppekeskustes korraldatakse kursuse lõpul kaptenitele katsed — igale väeliigile oma erialal, mille järele nad komandeeritakse oma väeosadesse tagasi.

Iga aasta enne jõuluid korraldatakse kõigile majorite kursustest osavõtnuile lõpukatsed üldtaktika alal.

Need katsed määravad lõpulikult kindlaks, kes kursustel viibinud kaptenitest on kõlvulik majoriks ja kes mitte. Seejuures peetakse muidugi silmas olemasolevate vabakohtade arvu majoritele.

Minul olevatel andmetel möödunud aastal suurtükiväe õppekeskuses viibinud 70-st kaptenist loeti kursuse lõpetanuks vaid 40, s. o. 50%.

Kord katsetel läbikukkunud kaptenitele võimaldatakse veel kaks korda lõpukatseid sooritada.

K. Sõjakooli lõpetanud kaptenitele majorite kursuste lõpetamine pole tarvilik.

5. Mitmesugused muud kursused. Majorite kursused või Kõrgema Sõjakooli lõpetanud kaptenid võivad, teenistuskäigu kohaselt, välja jõuda kuni koloneli auastmeni (s. a.).

Kolonelist br. kindrali auastmesse ülendamiseks on vaja sooritada kindrali eksam, mille ees käib erikursus. Lähemad andmed selle kursuse organisatsiooni kohta puuduvad.

Peale ülaltoodu korraldatakse aeg-ajalt informatsiooni kursusi, kestvusega 2—3 nädalat, kolonelleitnantidele ja kolonelidele mitmesuguste

väeliikide õppekeskuste juures — sammu pidamiseks areneva sõjatehnikaga.

*

Lõpetades sellega ülevaate rumeenia tegev- väe ohvitseride ettevalmistamisest, selgus, et sellel alal tehakse Rumeenias tööd intensiivselt ja kavakindlalt. Ohvitseride ettevalmistamisele on pandud kindel alus ja seda arendatakse kokkukõlas areneva sõjatehnikaga, kui ka strateegiliste ja taktikaliste töökspidamistega.

Ohvitseridele antav sõjaväeline haridus seisab ajakõrgusel ja on vastav nendele materjalsetele võimalustele, missugused praegusel momendil kasutada riigikaitse korraldamise eest vastutust kandvatel võimudel.

1932. a. kaitseväele korraldatud kehaliste võimete katsete tulemusi.

Kogu kaitseväge kehalisi võimeid meie olukorras võiks tunnustada täiesti normaalseks, kui katsetest osavõtjate üldarvust keskmiselt osutuks I järgu spordimärgi nõuete täitjaid 5%, II järgu — 10%, III järgu — 20%, häid — 30%, rahuldavaid — 30% ja nõrku — 5%. Väeosade, diviiside (koondiste), väeliikide, päritolu ja hariduse järgi kaitseväge laste kehaliste võimete kohta ülevaatlukuma ja selgema pildi saamiseks arvame ümber eeltähendatud protsendid punktideks, kusjuures I järgu spordimärgi saajad (protsendid) kordame kuuele ($5 \times 6 = 30$), II järgu — viiele ($10 \times 5 = 50$), III järgu — neljale ($20 \times 4 = 80$), head — kolmele ($30 \times 3 = 90$) ja rahuldavad — kahele ($30 \times 2 = 60$). Toodud arvestust aluseks võttes, väeosa, diviisi j.n.e. kaitseväge laste kehalisi võimeid tuleb tunnustada täiesti normaalseks, kui saavutatakse 310 ($30 + 50 + 80 + 90 + 60$) punkti ja rohkem. Väeosadele, diviisidele j.n.e., kes savutanud 310 punkti, märgitakse 0 hindepunkti; üle 310 punkti saavutis (hindepunktid) märgitakse plussiga ja alla — miinusega.

1932. a. korraldatud kehaliste võimete üksikasjalised tulemused on toodud siia juure lisatud tabelitel nr. nr. 1—6. Tabelitel nr. nr. 1, 3, 4, 5 ja 6 on märgitud ühtlasi ka 1931. a. korraldatud katsete hindepunktid.

Võrreldes 1932. a. korraldatud katsetel saavutatud hindepunkte eelmistel aastatel saavutatud punktidega, näeme, et üldiselt ohvitseride kehalised võimed (tabel nr. 1) on tõusnud 8,6, üleajateenijate — 5, ajateenijate — 15,4 ja kogu kaitseväge — 10,9 punkti võrra. Kogu kaitseväge 1932. a. korraldatud katsete tulemused näitaksid veel suuremat tõusu, kui kokkuvõttes ei oleks arvestatud ajateenijate viimase kutse tagajärgi, nagu see sündis 1931. a. katsete tulemuste kokkuvõttel.

Võrreldes koondiste (tabel nr. 3) kaupa 1932. a. korraldatud kehaliste võimete katsete tulemusi 1931. a. tulemustega, näeme, et ohvitseride kehalised võimed on kõige rohkem paranenud Kaitseministeeriumi kesk-asutistes (35,3 p.), üleajateenijate — Merejõududes (31,6 p.), ajateenijate — Ohukaitse (58 p.); ohvitseride, üleajateenijate ja ajateenijate kokku — Merejõududes (37,5 p.). Ohvitseride kehalised võimed kõige rohkem näitavad langust Merejõududes (34,8 p.), üleajateenijate — Kaitseministeeriumi kesk-asutistes (49,3 p.), ajateenijate — 2. diviisis (39,7 p.); ohvitseride, üleajateenijate ja ajateenijate kokku — Kaitseministeeriumi kesk-asutistes (11,9 p.).

Sarnaseid kokkuvõtteid on huvitav teha ka väeliikide, päritolu ja hariduse järgi (tabelid nr. nr. 4, 5 ja 6).

Eeltähendatud kokkuvõtetest ja siinjuures toodud tabelitest selgub, et meie ohvitseride kehalised võimed üldiselt vastavad praeguse aja nõuetele. Üleajateenijate kehalised võimed on peaaegu rahuldavad, kuid ajateenijate kehalisi võimeid ei saa veel normaalseks tunnustada.

Kehaliste võimete katsete tulemused olenevad peamiselt väeosade kohapealsest olukorrast ja meeskodanikkude eelkaitsevälisest kehakasvatustilisest ettevalmistusest ja sportilisest tegevusest. Seepärast kaitseväge kehalise kasvatuse korraldajate ja juhtide peamiseks ülesandeks on kehakultuuri arendamiseks kaitseväes endisest soodsama olukorra loomine ning hoolitsemine, et kaitseväest lahkujad ajateenijad oleksid teadlikud kehalise kasvatuse vajaduses ja viiksid kaasa endaga sportimiseks kasulikke kogemusi ja tarvilikke näpunäiteid. Vaatamata lühiajalisele kaitseväge teenistusele, hea tahtmise ja istarbekohase korralduse juures mõnigi

väeosa suudaks erilise ajakuluta rohkem senisest ära teha kaitseväge kehaliste võimete tõstmiseks. Kehalise kasvatus tunde läbi viimisel tähtsat osa etendab eeskuju, otstarbekohasus, meeleolu ja võistluse printsiip (võimaluse korral), mis ergutaks kaitseväge lasi sportimisele ka vabal ajal ja mis oma-

kord aitab kaasa spordi levinemisele kauge- mates maanurkades. Suudame luua väeosa- des kehalisteks harjutusteks soodsa olukor- ra ja saada kaitsevärke praegusest suure- mal määral sportlasi-ajateenijaid, siis jõuak- sime peagi ajani, kus üldiselt ajateenijate kehalised võimed osutuksid normaalseks.

—i.—

Tabel nr. 1.

Kaitseväge kehaliste võimete katsete hindamise tulemused 1932. a.

	S p o r d i m ä r k						H e a		R a h u l d a v		N õ r k		S a a v u t a t u d p u n k t i d		H i n d e - p u n k t i d	
	I		II		III		0/0 0/0		0/0 0,0		0/0 0/0					
	0/0 0/0	0/0 0/0	0/0 0/0	0/0 0/0	0/0 0,0	0/0 0/0	0/0 0/0	0/0 0,0	0/0 0/0	0/0 0/0	0/0 0/0	0/0 0/0	1932	1931	1932	1931
	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931	1932	1931
Ohvitserid	13,5	10,6	15,3	13,2	19,3	22,3	22,6	25,2	21,1	20,9	8,2	7,8	344,7	336,2	+34,7	+26,1
Üleajateenijad	9,5	6,9	11,8	13,6	16,3	15,5	21,2	21,6	23,8	25,6	17,4	16,8	292,4	287,4	-17,6	-22,6
Ajateenijad	4,2	2,0	7,3	5,8	13,3	11,9	19,9	21,6	29,9	32,5	25,6	26,2	233,6	218,4	-76,4	-91,8
Kokku	5,8	3,6	8,6	7,8	14,0	13,4	20,3	21,8	28,2	30,3	23,1	23,1	251,1	240,2	-58,9	-68,8

Tabel nr. 2.

Kaitseväge kehalise võimete katsete hindamise tulemused väeosade järele 1932. a.

V ä e o s a	Spordimärk 0/0 0/0			H e a 0/0 0/0	R a h u l d a v 0/0 0/0	N õ r k 0/0 0/0	S a a v u t a t u d p u n k t i d	H i n d e - p u n k t i d
	I	II	III					
Ohvitserid, üleajateenijad ja ajateenijad kokku.								
Lennukool	19,3	24,5	28,1	10,5	8,8	8,8	399,8	+ 89,8
Distsiplinaar kompani	7,7	15,4	7,7	53,8	7,7	7,7	330,8	+ 20,8
4. üks. jal. pataljon	10,8	12,2	21,6	18,2	30,4	6,8	327,6	+ 17,6
Üksik lennuväedivisj. nr. 3	10,2	14,3	24,5	12,3	26,5	12,2	320,6	+ 10,6
1. jalaväe rügement	6,5	14,2	21,4	26,5	22,4	9,0	319,9	+ 9,9
Üksik merelennusalk	4,8	9,5	23,8	33,3	23,8	4,8	319	+ 9
Sõjakool	10,9	16,9	15,3	22,2	20,0	14,7	317,7	+ 7,7
9. üks. jal. pataljon	7,8	12,7	15,7	25,3	31,9	6,6	312,8	+ 2,8
3. üks. jal. pataljon	12,2	16,3	14,3	20,4	18,4	18,4	309,9	- 0,1
6. üks. jal. pataljon	8,1	12,8	17,4	22,1	29,7	9,9	307,9	- 2,1
Sidepataljon	8,9	10,5	18,8	20,3	28,0	13,5	298	- 12
Merevägi	8,6	10,7	17,4	21,5	24,6	17,2	288,4	- 21,6
Auto-tankirügement	7,0	9,8	20,9	18,1	27,5	16,7	283,9	- 26,1
Õhukaitse suurtükiv. grupp	5,9	7,6	16,0	27,7	29,4	13,4	279,3	- 30,7
Merekindlused	6,5	7,0	16,0	23,2	29,7	17,6	267	- 43
Pionerpataljon	5,0	11,1	14,2	23,5	26,3	19,9	265,4	- 44,6
10. üks. jal. pataljon	8,6	9,9	12,6	19,2	27,2	22,5	263,5	- 46,5
4. suurtükiväe grupp	6,1	14,3	18,4	16,3	16,3	28,5	263,2	- 46,8
1. suurtükiväe grupp	5,4	7,7	11,9	18,9	40,4	15,7	256	- 54
Scouts üks. jal. pataljon	6,1	6,7	16,5	20,1	27,4	23,2	251,2	- 58,8
Kalevi üks. jal. pataljon	4,7	7,4	14,9	24,2	26,5	22,3	250,4	- 59,6
Lennubaas	2,9	5,9	17,7	22,5	32,4	16,6	250	- 60
Ratsarügement	5,5	8,4	11,3	22,6	30,9	21,3	249,8	- 60,2
5. suurtükiväe grupp	4,4	8,7	13,1	18,8	30,4	24,6	239,5	- 70,5
1. soomusrongi-rügement	3,7	6,2	13,7	19,1	31,1	26,2	227,5	- 82,5
2. üks. jal. pataljon	7,5	3,4	14,4	13,0	33,6	28,1	225,8	- 84,2
Sakala üks. jal. pataljon	7,8	3,9	6,5	16,2	42,2	23,4	225,3	- 84,7
Vahipataljon	4,6	4,0	6,3	25,3	35,7	24,1	220,1	- 89,9
Allohviteride kool	9,4	5,3	12,0	13,3	22,7	37,3	216,2	- 93,8
Kaitseministeeriumi keskasutised	3,0	6,7	11,2	21,6	25,4	32,1	211,9	- 98,1
Üksik lennuväedivisj. nr. 1	1,3	7,5	8,8	21,2	27,5	33,7	199,1	-110,9
2. soomusrongi-rügement	2,0	4,6	7,6	21,3	32,5	32,0	194,3	-115,7
5. üks. jal. pataljon	2,9	2,9	10,9	17,4	31,9	34,0	191,5	-118,5
3. suurtükiväe grupp	2,0	3,3	9,1	11,7	27,9	46,0	155,8	-154,2
2. suurtükiväe grupp	1,3	1,3	8,7	16,2	27,5	45,0	152,7	-157,3
7. jalaväe rügement	1,4	3,6	6,4	12,7	30,6	45,3	151,3	-158,7
Üks. lennuväedivisjon nr. 2	—	2,3	4,5	14,6	33,7	44,9	140,7	-169,3
8. üks. jal. pataljon	1,4	1,3	4,8	14,4	27,4	50,7	132,1	-177,9
Kuperjanovi üks. jal. pat.	1,7	4,1	5,8	13,2	19,0	56,2	131,5	-178,5

Tabel nr. 3.

Kaitsevæe kehaliste võimete katsete hindamise tulemused koondiste järele 1932. a.

K o o n d i s	Spordimärk %/0/0			Hea 0/0/0/0	Rahul- dav 0/0/0/0	Nõrk 0/0/0/0	Saavu- tatud punktid	Hindepunktid	
	I	II	III					1932	1931
Ohvitserid.									
Kv. üh. õppeasut.	28,6	14,3	9,5	33,3	9,5	4,8	400	+ 90	+ 109
1. diviis	14,5	20,5	22,9	26,5	13,2	2,4	387	+ 77	+ 42,2
3. diviis	17,6	15,8	18,5	21,3	19,4	7,4	361	+ 51	+ 47,5
2. diviis	12,0	17,6	20,0	20,0	25,6	4,8	351,2	+ 41,2	+ 30,6
Õhukaitse	10,2	10,2	24,5	26,5	18,4	10,2	326,5	+ 16,5	+ 13,5
Kaitsem. keskasut.	4,5	18,2	13,6	18,2	27,3	18,2	281,6	+ 28,4	+ 63,7
Merejõud	7,0	2,3	14,0	18,6	32,5	25,6	230,3	- 79,7	- 44,9
Üleajateenijad.									
1. diviis	13,2	16,6	19,3	20,4	17,7	12,8	336	+ 26	+ 19,3
Kv. üh. õppeasut.	14,6	11,2	16,7	19,1	24,7	13,5	317,9	+ 7,9	+ 14
3. diviis	11,0	11,8	17,7	24,1	23,3	12,1	314,7	+ 4,7	+ 9,3
2. diviis	7,4	14,0	13,9	23,2	25,1	16,4	289,8	- 20,3	- 34,6
Merejõud	8,9	6,4	17,0	17,9	27,7	22,1	262,5	- 47,5	- 89,1
Õhukaitse	2,8	9,1	14,0	18,9	25,9	29,3	226,8	- 83,2	- 71,9
Kaitsem. keskasut.	3,5	—	6,9	13,8	24,1	51,7	138,2	- 171,8	- 122,5
Ajateenijad.									
Merejõud	7,3	10,7	16,9	24,3	26,0	14,8	289,8	- 20,2	- 60,3
Kv. üh. õppeasut.	8,1	15,8	14,4	20,0	20,0	21,7	285,2	- 24,8	- 17,2
1. diviis	4,0	8,5	16,3	22,8	30,7	17,7	261,5	- 48,5	- 84,3
Õhukaitse	5,8	8,5	15,1	19,6	29,9	21,1	256,3	- 53,7	- 111,7
3. diviis	5,1	8,1	13,9	21,1	31,6	20,2	253,2	- 56,8	- 58,8
Kaitsem. keskasut.	2,4	6,0	12,1	25,3	25,3	28,9	219,3	- 90,7	- 74,3
2. diviis	1,1	1,3	6,1	15,0	30,8	47,7	138,1	- 171,9	- 142,2

Tabel nr. 4.

Kaitsevæe kehaliste võimete katsete hindamise tulemused väeliikide järele 1932. a.

V ä e l i i k	Spordimärk %/0/0			Hea 0/0/0/0	Rahul- dav 0/0/0/0	Nõrk 0/0/0/0	Saavu- tatud punktid	Hindepunktid	
	I	II	III					1932	1931
Ohvitserid.									
Ratsavägi	28,6	21,4	14,3	21,4	14,3	—	428,6	+ 118,6	+ 173,1
Kv. üh. õppeasut.	28,6	14,3	9,5	33,3	9,5	4,8	400	+ 90	+ 109,1
Jalavägi	18,0	17,0	19,6	22,2	18,6	4,6	375	+ 65	+ 69,5
Tehnilinevägi	7,7	15,4	21,2	26,4	20,2	8,6	329,1	+ 19,1	+ 14,2
Suurtükivägi	10,0	14,3	21,5	17,1	30,0	7,1	328,8	+ 18,8	+ 49,6
Kaitsem. keskasut.	4,5	18,2	13,6	18,2	27,3	18,2	281,6	+ 28,4	+ 63,7
Merevägi	—	—	19,3	19,2	26,9	34,6	188,6	- 121,4	- 39,4
Üleajateenijad.									
Ratsavägi	12,5	20,8	16,7	29,2	11,1	9,7	355,6	+ 45,6	+ 34,9
Jalavägi	11,1	14,9	16,3	22,5	22,1	13,1	318,0	+ 8	+ 20,9
Kv. üh. õppeasut.	14,6	11,2	16,9	19,1	24,7	13,5	317,9	+ 7,9	+ 14
Suurtükivägi	10,5	11,0	21,1	23,9	21,1	12,4	316,3	+ 6,3	+ 125,5
Tehnilinevägi	5,7	8,9	14,7	19,8	28,2	22,7	253,3	- 56,7	- 42,5
Merevägi	7,0	6,4	15,2	15,2	29,0	27,2	238,1	- 71,6	- 112,6
Kaitsem. keskasut.	3,5	—	6,9	13,8	24,1	51,7	138,2	- 171,8	- 122,5
Ajateenijad.									
Merevägi	10,2	13,8	18,4	25,0	22,1	10,5	323,8	+ 13,8	+ 67,2
Kv. üh. õppeasut.	8,1	15,8	14,4	20,0	20,0	21,7	285,2	- 24,8	- 17,2
Tehnilinevägi	5,3	8,2	15,3	20,1	29,2	21,9	252,7	- 57,3	- 57,8
Jalavägi	3,3	6,4	12,6	19,5	30,2	28,9	221,1	- 88,9	- 101,4
Kaitsem. keskasut.	2,4	6,0	12,1	25,3	25,3	28,0	219,3	- 90,7	- 74,3
Ratsavägi	1,8	3,6	9,4	20,5	38,4	26,3	204,7	- 105,3	- 143,6
Suurtükivägi	2,9	4,4	10,0	18,3	34,4	30,0	203,1	- 106,9	- 140,6

Tabel nr. 5.

Kaitseväe kehaliste võimete katsete hindamise tulemused päritolu järele 1932. a.

M a a k o n n a d	Spordimärk 0/0 0/0			Hea 0/0 0/0	Rahul- dav 0/0 0/0	Nõrk 0/0 0/0	Saavu- tatud punktid	Hindepunktid	
	I	II	III					1932	1931
Ajateenijad.									
Saare	5,5	12,9	18,5	23,7	29,2	10,2	301	— 9	— 57,8
Harju	6,6	9,4	15,9	22,2	26,9	19,0	270,6	— 39,4	— 64
Pärnu	6,0	8,0	14,5	20,5	31,2	19,8	257,9	— 52,1	— 94,1
Järva	3,4	8,8	15,6	20,5	30,8	20,9	249,9	— 60,1	— 80,4
Viru	3,9	8,2	13,4	22,7	31,4	20,4	248,9	— 61,1	— 84,1
Lääne	3,2	4,6	15,3	24,2	30,9	21,8	237,8	— 72,2	— 96,3
Viljandi	2,7	7,7	12,9	17,3	33,0	26,4	224,2	— 85,8	— 99,2
Valga	5,2	2,9	10,4	16,2	31,8	33,5	199,5	— 110,5	— 97,2
Tartu	3,7	5,5	10,2	13,0	28,1	38,6	188,4	— 121,6	— 107,3
Petseri	1,5	0,9	4,4	17,0	35,9	40,3	153,9	— 156,1	— 158,1
Võru	2,0	2,3	5,8	14,4	26,2	49,3	142,3	— 167,7	— 124,7

Tabel nr. 6.

Kaitseväe kehaliste võimete katsete hindamise tulemused hariduse järele 1932. a.

H a r i d u s									
Ajateenijad.									
Vähem keskk. ja rohkem algk.	9,5	12,3	16,2	23,6	26,7	11,7	307,5	— 2,5	— 20,6
Keskkooli haridus	9,1	13,5	16,7	19,0	21,6	20,1	289,1	— 21,9	+ 4,4
Kõrgema haridusega	6,2	8,6	12,3	21,0	28,4	23,5	249,2	— 60,8	— 31,7
Algkooli ja vähema haridusega	2,7	5,6	11,5	19,5	31,6	29,5	210,7	— 99,3	— 119,1

Kehalise kasvatuse sihtjooni Itaalia sõjaväes.

Itaalias antakse tänapäeval väga suur tähtsus rahva kehalise kasvatuse teostamiseks, mille eesmärgiks on „kasvatada noorsugu füüsiliselt ja moraalselt, sisendada temasse julgust ja mehemeelt, kasvatada teadlikku distsipliini, õhutada rahvustunnet ning kinnitada armastust ja lugupidamist oma maa ja rahva vastu, ühes alatise valmisolekuga astuda nende eest võitlusse, kui olukord seda peaks nõudma“. See on ülesanne, mida praegune valitsus teostab suure järjekindlusega massiliselt koondades noori patriootilise iseloomuga noorsooühingutesse, mis töötavad vastavasisuliste riigivalitsuselt kinnitatud põhikirjade alusel ja tema toetusel.

Nende laiaulatuslikkude ning üldriiklikkude ülesannete täitmisel etendab väga tähtsat osa sõjavägi, kes „on rahva elava ja vaimse jõu keskendajaks, selleks kooliks, kus karastatakse noorte füüsilist tervist, kasvatatakse neid moraalselt, arendatakse julgust ning mehisust ja sisendatakse armastust oma kodumaa vastu“.

Selleks otstarbeks vastavates sõjaväe õppekavades on kehalise kasvatuse peale

määratud 8—10 seansi nädalas à 1—1½ töö- tundi, mis teeb välja ümmarguselt 1/3 sõduri kogu õppeajast, kui arvestada keskmiselt seitsmetunnilist tööpäeva. Igal väeosal on ette nähtud korraliku sisseseadega oma võimla ja staadion, või selle puudumisel vastavalt korraldatud väljak kasarmute läheduses, mis tavaliselt peab pakkuma ruumi kehalisteks harjutusteks korraga ühele pataljonile või vähemalt kahele kompanile. Niisugusel staadionil või väljakul harilikult on mitu jooksurada, rida seadeldisi mitmesuguste hüpete täitmiseks, visete sooritamiseks j.n.e., mis võimaldab korraldada harjutusi kompanitele või rühmadele paralleelselt.

Vaatamata sellele, kehalise kasvatuse õppeainele sõjaväes on tõmmatud siiski selgejoonelised piirid. Loetakse, et sõduri kutsealalise ettevalmistamise toimingus kehaline kasvatus ei või taotleda iseseisvat eesmärki, vaid ta peab esinema ainult abiõppeharuna, mille otseseks ning tähtsaimaks ülesandeks on sõduri kui võitleja lahinguliste omaduste arendamine. Varemadel aegadel, enne Maailmasõda maksva kontseptsiooni

ooni järgi*) kehalise kasvatus eesmärgiks oli arendada sõduri füüsilisi omadusi kõige külgselt ja harmooniliselt, kuna sellevastu praegu valitsevate vaadete kohaselt, mis baseeruvad viimase sõja ja sellele järgneva rahuaja teenistuse kogemusel, see õppeaine peab kõigepealt arendama võitleja kehalisi omadusi ja tundeid, mida ta hädapärast vajab lahingus. Seega tänapäeva Itaalia sõjaväe kehaline kasvatus, lähtudes modernaja lahingunõuetest, on täiel määral rakendatud taktika teenistusse, omades lõppeesmärgiks õpetada sõdurit liikuma ja võitlema väikseima jõukuluga.

Põhjuseks, mis pärast sõjaväe kehalise kasvatus küsimus on evolutsioneerunud just niisuguses suunas, tuleb lugeda lühikest tegevteenistuse aega, mis — olenevalt praegusest majanduslikust konjunktuurist ja välispoliitilistest vahetõrkedest — avaldab kalduvust veelgi vähenemiseks, kuna samal ajal tänapäeva sõdurilt nõutavate professionaalsete teadmiste ning oskuste kompleks võrreldes senisega näitab kasvamise tendentsi sedamööda kuidas võetakse tarvitusele uusi võitlusvahendeid. On loomulik ning arusaadav, et niisugustes oludes tuleb saavutada ajasäästu ka kehalise kasvatus alal, surudes selle täiesti lahinguliste nõuete raamidesse.

Sealjuures kehalise kasvatus ainelt nõutakse, et ta arendaks sõdureid:

- füüsiliselt, tõstes nende kehalisi võimeid piirides ja määral, nagu seda nõuab modernaja lahing;
- moraalselt, sisendades neisse julgust ja usku oma võimetesse.

Esimese punkti alal — itaallaste arvamus järgi — kaasaja lahingus võitlejalt nõutakse järgmisi võimeid: 1) sooritada pikema ulatusega rännakuid; 2) väledalt joosta mitmesugusel maastikul; 3) hüpata üle kraavide ning aedade ja ronida üle müüride; 4) visata käsigranaate; 5) ronida tasebekorral puude otsa, kaljudele j.n.e.; 6) kasutada võitlusvahendina tääki ja pistoda; 7) tõsta ja kanda mitmesuguseid raskusi, nagu padrunikaste, mürske, relvi või relvasi, ehitusmaterjale j.n.e.; 8) ületada ujudes veekogusid. Kõigil nendel aladel tuleb püüda arendada kõigepealt füüsilist vastupidavust, mida tihti ei suuda

anda sünnipärane kehaline jõud tema toorel, ümbertöötamatul kujul.

Moraalse ettevalmistamise alal kehalise kasvatus ülesandeks on arendada sõduris n.a.n. „sõjalist julgust“ („coraggio militare“), mille all mõistetakse „teadlikku suhtumist hädaohtudesse, nende ettenägemist, õiget hindamist ja neile kõhklemata vastuastumist ka niisugustel juhtudel, kui selle vastu võimsalt protesteerib inimese sünnipärane elualalhoidmise instinkt ja egoismi tunne“. Ainult niisuguses suunas arendatud „julguse juures pääsevad täiel määral mõjule kohuse ja distsipliinitunne, patriotism ja alatine valmisolek astuda võitlusse idee eest,“ mis on sõduri tähtsamaid lahinguomadusi. „Kehalised harjutused, nii kardetavad kui nad ka ei oleks oma täitmise poolest, üksi kunagi ei suuda arendada julgust sõjalises mõttes“, kui nendega ei käi kaasas vastavalt suunatud moraalne kasvatus.

Peale ülaltoodu sõjaliselt kasvatuselt nõutakse veel, et ta tõstaks sõdureis huvi kehalise enesekasvatuse vastu seevõrra, et ta meeleldi jatkaks võimlemisharjutusi ka pärast tegelikust sõjaväeteenistusest lahkumist eraelus. Itaalia noorsoo füüsiline arendamine algab noorsoo organisatsioonides ja jätkub pärast tegevast sõjaväeteenistusest lahkumist mitmesugustes ühingutes. Kuid nende organisatsioonide ja ühingute tegevus on koondunud eeskätt suurematesse asulatesse ja ei suuda tegelikult haarata kõike üle maa laialipillatud vähemaid külasid ja üksikuid talusid, kust komplekteeritakse peamiselt jalaväe kaadreid. Loomulikult siit päritolevate noormeeste kehalise kasvatus ettevalmistus jääb nõrgemaks, ja kuna seda on raske arendada organiseeritult, siis peaks see ikkagi sündima enesekasvatuse teel sõjaväeteenistuses selleks antud näpunäidete järgi.

*

Eelpooltoodud üldistel alustel ongi kujunenud praegune Itaalia sõjaväe kehalise kasvatus eeskiri („l'Instruzione per la ginnastica militare“ 1928. a.).

See eeskiri jaguneb kaheks osaks, millest esimene sisaldab õppeprogrammi ja üldiseid juhendeid selle käsitlemiseks, kuna teises kirjeldatakse programmis toodud mitmesuguste kehaliste harjutuste täitmisviise, kusjuures harjutused on grupeeritud vastavalt eesmärkidele mida nad taotleavad, mitte aga täitmisviiside või võimlemisriistade järgi nagu see tuleb ette mõnes teises samasisulisel eeskirjas. Sportlise iseloomuga harjutuste ja mängude täitmine on ette nähtud tsiviil spordiühingute vastavate reeglite järgi.

*) Niipalju kui see on leidnud väljendamist tolalajal maksvas kehalise kasvatus eeskirjas („l'Instruzione per la ginnastica militare del 1913“).

Kehalise kasvatuse programm sisaldab harjutusi järgmistelt aladelt: a) metoodiline või analüütiline võimlemine („ginnastica metódica“); b) rakendusvõimlemine; d) mängud; e) spordiharjutused.

Metoodilise võimlemise ülesandeks on mitmekülgsest arendada noorsõduri lihaseid teda ettevalmistades järgnevateks raskemateks kehalisteks harjutusteks. Selleks on eeskirja ettenähtud järgmised harjutused: elementaarsed vabaharjutused keha ja liigendite arendamiseks; hingamise, rännaku, jooksu-, hüppe-, tasakaalu-, voltizeerimise-, üles- ja üleronimiseharjutused; raskuste tõstmine ühes mende heitmise, viskamise ja üleandmisega-, elementaarharjutused võimlemisriistadel.

Rakendusvõimlemise ülesandeks on arendada neid sõduri kehalisi võimeid, mida ta kõige rohkem vajab sõjaajal, lahingülesannete täitmisel. Selleks eeskirjas on antud järgmised harjutused: jooks teid mööda ja mitmesugusel maastikul ühes takistustest (kraavid, aiad jne.) ülehüppamisega; kraavide, kanalite jne. ületamine laudadest, palkidest või ülevisatud puutüvedest valmistatud purdeid mööda ühes raskuste kandmisega ja tasakaaluharjutustega; ronimine latti ja köit mööda üles, ronimine puude otsa, läbi võrede, akendest sisse ja välja ühes raskuste kandmisega; mitmesuguste kastide, inimete jne. kandmine; käsigranaatide ja petardide heitmine.

Mängudest on eeskirjas toodud peamiselt need, mis viiakse läbi *gruppidona*, meeskond meeskonna vastu ning harjutavad neist osavõt-vaid sõdureid tunnetama, mõtlema, teotsema ning võistlema kollektiivselt arendades neis niisuguseid tähtsaid lahingomadusi nagu seda on: tahe koostöötamiseks, solidaarsus, eneseohverdamine tung, väljaastumine oma meeskonna huvide eest, töötamine üldise võidu heaks, korra- ja distsipliinitunne. Niisugusteks harjutusteks on: lipu vallutamine, teate- ja orienteerumisjooks, sõjamäng ja mitmesugused pallimängud.

Eeskirjas antud spordiharjutused nagu: sportlikud hüpped, jooks, visked, vabavõitlus, vastase desarmeerimine ja rusikavõitlus taotlevad puht lahingulist eesmärki, ettevalmistades sõdureid jooksuks, hüpeteks ja viseteks lahinguolukorras ja võitluseks erilistes tingimustes (rusikaga vabavõitluse võtetega jne.). Kuuludes kergejõustiku hulka need harjutused arendavad sõduris väledust, osavust, liikuvust, tasakaalu, rammu ja vastupidavust väsimusele, omades seega väga suure tähtsuse lahingulise ettevalmistamise toimingus, kuna nende täitmine ei nõua erilisi seadeldisi või abinõusid, siis saab neid hõlpsasti läbi viia ka eraelu tingimustes, pärast teenistusest lahkumist.

Kuigi spordiharjutuste ülesandeks on muuseas äratada sõdureis huvi kehaliste harjutuste vastu soovida, et nad meeldi jatkaksid neid ka pärast teenistusest lahkumist eraelus, siis ometi ei tohi nad kujuneda — nagu ütleb eeskiri — üksikute rekordimeeste väljaõpetamiseks, vaid iga üksiku mehe kehaliste võimete arendamiseks kõrgeimal määral, nagu seda lubavad õpilase füüsilised omadused ja õpetamise tingimused.

Kehalise kasvatuse programm jaguneb ettevalmistuse, rakenduse ja täienduse õppeperioodideks.

Ettevalmistuse õppeperiood, mis vältab 7 nädalat, lugedes noorsõdurite ilmumist väeossa, omab eesmärgiks noorte kehaliste võimete arendamise niisuguses suunas nagu see on tarvilik harjutuste täitmiseks teisel perioodil. Siin võetakse läbi peamiselt metoodilise (analüütilise) võimlemise harjutused (vt. eelpool) ja mõned kergemad mängud.

Rakenduse õppeperioodil, mis vältab noorte ettevalmistamise kursuse lõpuni ja omab eesmärgiks sõdurile lahingus kõige rohkem tarvisminevate kehaliste võimete treenerimise, võetakse läbi rakendusvõimlemise harjutused (vt. eelpool), jätkates ühes sellega mõningaid, peamiselt analüütilise iseloomuga metoodilise võimlemise harjutusi. Kõrvuti võimlemisega teostatakse kergemasululist sportimist, nagu: 100 m jooks kiiruse peale ühes takistustega ja ilma, sportlikud hüpped kõrgusse ja kaugusse paigalt ja hoovõtmisega, odavisked, kuulitõuked jne.

Täienduse õppeperioodil jätkub rakendusvõimlemine, kuid kõrvuti sellega sünnivad ka spordiharjutused raskemates tingimustes (200 m jooks kiiruse peale, 5000—10000 m jooks jne.) ja võimlemine riistadel: rööbaspuudel, hobusel, rõngastel, kangil jne. See periood vältab tegevteenistuse aja lõpuni ja tema ülesandeks on viimistleda sõduri kehalisi võimeid ja psühhilisi omadusi, valmistades teda ette kehalise kasvatuse instruktoriga kohuste täitmiseks. Viimasel perioodil sõdurile antakse vabadus harrastada kehalise kasvatuse harjutusi, mis neile eriti meeldivad, et seega neid ettevalmistada iseseisvaks võimlemiseks ja sportimiseks eraelus.

Igas õppeperioodis ettenähtud harjutuste läbivõtmine on sunduslik kõikidele väeosadele ja väeliikidele; harjutuste täitmise tingimusi võib kõvendada, kuid eeskiri ei luba harjutusi muuta ja neid asendada teistega. Eeskirjas antakse näpunäiteid kuidas tuleb koostada kehalise kasvatuse seansside töökavu; need viimased arvestatakse tavaliselt 1—1½ töötunniga ja peavad sisaldama harjutusi mitte juhusliku valiku järgi vaid kindla, eeskirjas ettenähtud süsteemi kohaselt. Sealjuures töökava koostamisel peetakse silmas, et: a) harjutused areneksid lihtsamatelt ning kergemalt keerukamatele ning raskematele; b) igas seansis tuleksid harjutamisele need sõduri kehalised võimed ja moraalsed omadused, mida ta eeskätt vajab lahingus. Selle saavutamiseks igas seansis, peale võimlemise nähakse ette veel spordiharjutusi ja mõni kollektiivmäng.

Et siin kehalise kasvatuse õpetajale abiks olla, on eeskirjas iga õppeperioodi harjutused jaotatud kuueks seeriaks, võttes aluseks harjutuste iseloomu ja nende täitmise raskust, kusjuures esimeses seerias on kõige lihtsamad ning kergemad harjutused, teises juba raskemad jne., kuna viimane seeria sisaldab jällegi kergemaid harjutusi, mille ülesandeks on vähendada seansi vältusel saavutatud tööpinget enne harjutuste lõpetamist. Nendest seeriastest esimene on ettevalmistavaks ning sisaldab analüütilise iseloomuga harjutusi; teine on mõeldud osavuse, kolmas — kiiruse ja neljas — tasakaalu, väleduse ja jõu arendamiseks; viies seeria sisaldab kollektiivmänge, mis peavad kutsuma esile võitlust, nõudes head tähelepanu ning jõupingutust; kuues, nagu juba tähendatud eelpool, koosneb kergemasululistest üleminekuharjutustest.

Kehalise kasvatusse seansi töökava koostatakse niiviisi, et igast ülalnimetatud seeriast võetakse üks või kaks harjutust, kusjuures, näiteks esimese seeria harjutuste täitmise peale määratakse 10 min., teise — 10 min., kolmanda — 10 min., neljanda — 10 min., viienda, s. o. mängude peale — 15 kuni 20 min. ja viimase, kuueenda peale 5 min. Eeskiri sooritab kehalise kasvatusse harjutusteks sõdurid kompanite piirides jaotada kehaehituse poolest homogeenseteks gruppideks, sealjuures võimalust mööda silmas pidades nende jagunemist rühmadesse ja jagadesse rivilise organisatsiooni kohaselt.

Iga õppeperioodi lõppedes korraldatakse katsed, milledele sunduslikult alluvad kõik sõdurid. Katseteks valitakse 8—9 tüübilisemat harjutust, mis on kõikidele katsetest osavõtjatele ühesugused, ning peavad andma tunnistust katsealuste üldisest kehalisest ja psüühilisest tasapinnast, eriti aga nende teotsemiskiiruse, osavuse, liikuvuse, vastupidavuse ja jõu kohta; peale selle katsealused võtavad veel osa ühest kollektiivvõistluse iseloomuga mängust ja pärast teist ning kolmandat õppeperioodi korraldatavatel katsetel veel 6 spordiharjutusest.

Kehalise kasvatusse teostamine viisil nagu seda näeb ette eelpool käsitletud eeskiri, nõuab head oskust süveneda küsimusse ja organiseerimisvõimet, mida ei saa nõuda kõigilt allohviteridelt. Seepärast nõutakse, et kehalist kasvatusreegli peavad õpetama ohvitserid.

*

Juhtide — ohvitseride ja allohviteride kehaline ettevalmistamine on seatud võrreldes sõduritega laiemale alusele, kuna neilt üldiselt nõutakse oma füüsiliste võimete kõigekülgset ja harmoonilist arendamist, milline eesmärk on ka mõeldav kui arvesse võtta, et kadri väljaõppe ajal ajaleht ei ole nii otsustava tähtsusega kui ajateenijate sõdurite ettevalmistamisel, kelle tegevteenistuseaeg on lühikene.

Sõjakirjanduse (Itaalia) veergudel on siiski korduvalt avaldatud arvamust, et ka juhtide kehalise kasvatusse teostamisel puhtlahingulised nõudmised tulevad nihutada esikohale. Loetakse, et tõsine juht oma kehaliste võimete poolest peab suutma kõikjal ja alati olla käsualustele eeskujuks. Rahu ajal ilmub ta esimesena õppeplatsile ja lahukub seal viimasena; sõjaajal, rännakute täitmisel liigub ta oma üksuse eesotsas, peatusel, kui sõdurid puhkavad, on tal täita rida majanduslikke ning teisi korraldamise ülesandeid, lähenemisel ja kallaletungil ta peab oma eeskujuga näitama kuis sooritada hüppeid, kohaneda maastikule ja ületada mitmesuguseid liikumisel ettetulevaid takistusi kraavide aedade jne. näol, kusjuures tarbekorral ta peab olema veel küllalt võimeline heade tagajärgedega visata käsigranaati ja anda tabavat tuld püstolist kui ka püssist,

olugi et see relv tavaliselt ei kuulu tema varustuse hulka. Kõik see nõuab juhilt suurt füüsilist vastupidavust, külmaverelisust, otsustamisvõimet, oma närvide valitsemist, oskust lihaseid töölerakendada ja vankumatut tahte jõudu. Neid omadusi tuleb kasvatada juhis juba rahuajal, sooritades sellekohaseid harjutusi lahinguolukorra lähedastes tingimustes.

Niisuguses suunas liikuma pandud mõte on nähtavasti Itaalia sõjaväe juhtivates ringkondades pinda leidnud ning kaadri kehalise kasvatusse läbiviimisel hakatud suurt rõhku panema lahingulisele momentile, mida muuseas tõendavad 1932. a. 3. ja 4. novembril ohvitseridele toime pandud „sõjaväe välivõistlused“.

Võistlused vältasid kaks päeva, kusjuures esimesel päeval oli ettenähtud 35 km rännak mitmesugusel maastikul ja kohe pärast selle lõppemist kaks laskeharjutust, neist üks püssist ja teine püstolist. Teisel päeval järjekorras: 10 km kiirrännak, 1000 m jooks ühes takistuste ületamisega ja käsigranaatide viskamine märki. Mõlemal päeval kokku kuus mitmesugust harjutust.

Võistluste tulemuste täpsamaks hindamiseks ja üksikute võistluste tähtsuse allakriipsutamiseks olid määratud koefitsiendid: 35 km rännaku tarvis 10, laskmiste ja granaadiviseteks — 15, kiirrännakuks ja jooksuks ühes takistuste ületamisega — 13. Kuna sõjaväeliste võistluste ülesandeks ei ole mitte üksikute rekordimeeste väljaerdamine või esiletõstmine vaid massiline arendamine, siis võistluste tingimustes seati üles tasakaalu nõudmised üksikute võistluste täitmise alal. Selleks võistluste tarvis määrati järgmised minimaalsed normid: 35 km rännakuks maksimaalselt 7 tundi; 10 km kiirrännakuks maks. 1 tund 15 min., jooksu sooritamisel ületada kõik teel etteseatud takistused; laskmisel püssist ja püstolist antud aja vältusel ja määratud kuulide arvuga tabada antud arv märklaudu, käsigranaatidega tabada märke 25 m kaugusel kaevikus, mille laius 1,50 m.

Võistlustest avaldasid soovi osa võtta — osavõtmine oli vabatahtlik — ümmarguselt 300 ohvitseri, neist suurem osa nooremleitnandi ja leitnandi auastmes, ülejäänud — kapteni ja üks võistleja isegi kolonelleitnandi auastmes, seega juba soliidsemates eluaastates.

Esimese päeva võistlustest 35 km rännaku sooritasid kõik osavõtjad, kuna sellevastu laskmistel ja käsigranaadi visetel paljud ei suutnud täita ülesseatud tingimusi, mille tagajärjel umbes 30% võistlejaist kukkus võist-

lustest välja. Esimese päeva tulemused: 35 km rännak sooritati ajaga 3,6'—6,22'; parimad tagajärjed laskmistel: püssist 55 punkti 60 võimalikust ja püstolist 28 punkti 32 võimalikust. Teise päeva tagajärjed: 10 km kiirränak sooritati ajaga 42'—1,15'; 1000 m jooks ühes takistuste ületamisega parima ajaga 5', 16", kusjuures ainult 5 võistlejal aeg ületas 8'; käsigranaadi visetel saavutati parima tulemusena 70 punkti võimalikust 75-st.

Kohtadele tuli 60 meest, s. o. ümmarguselt 20% võistlejaist; sellist vähest arvu tulevat seletada asjaoludega, et võistlused korraldati n.ö. ekspromdina, kusjuures puudus tarvilik aeg neile ettevalmistamiseks.

Võistlusteks oli ülesseatud rohkesti väärtuslikke individuaalse ja kollektiivsaahindu, seal hulgas ka kuus rahalist auhinda, väärtusega 3000—500 liirini (umbes 450—75 kroonini). Parim võistlejaist sai nimetuse: „sõjavee välivõistluste čempion“.

Nagu selgub eelmisest see võistlus sisult taotleb juhtide lahingulise ettevalmistuse eesmärgi puhtal kujul. Niisugusi võistlusi olevat kavatsatud korraldada edaspidi igal aastal, kusjuures loodetakse et neist osavõtjate arv tulevikus saab olema tunduvalt suurem senisest, kuna sellekohaseks treeninguks jääks rohkem aega.

Tutvunenud niiviisi üldjoontes kehalise kasvatus põhialustega itaalia sõjaväes, tekib küsimus, kas see ei kujune liialt üheks üheks ja kas ta vastab tervishoidliskriteeriumidele nõuetele?

Arendades ning tõstes ainult neid sõduri füüsilisi võimeid, millised on kõige rohkem tarvilikud modernaja lahingus, kehaline kasvatus möödapääsmatult kujuneb mõnevõrra üheks üheks. Kuid seda — itaallaste arvamus järgi — tuleb võtta lühidast tegevteenistuseajast tingitud paratamatusest, mis aja puudusel ei luba teenistuses olles arendada sõduri keha ning lihaseid kõige kõrgemal määral. Esmajärgu ülesandeks jääb ikkagi kõige tarvilikumate lahinguvõtete kätte õpetamine võitlejale, millisel alal peab saavutama maksimaalseid tagajärgi, kasutades selleks ära kõik võimalikud abinõud, sealhulgas ka kehalise kasvatus. Sest milline otsene kasu oleks palli loopimisest, ketta heitmisest, oda viskamisest, harjutustest rootsiredelil („spalliera svedese“), hobusel ja teistel võimlemis-

riistadel, kui sõduril puudub tarviline kehaline vastupidavus rännakuteks, jooksuks mitmesugusel maastikul, hüpete sooritamiseks üle kraavide, aegade j.n.e. Need harjutused rõõviksid ainult aega, andmata märgatavaid tagajärgi seal kus seda kõige esmalt ning hädapärast tarvis on, s. o. puht lahingulisel ettevalmistamisel. Kui meie, näit., kahest koosseisult homogeensest rühmast kindlaks määratud aja vältusel ühele õpetaksime ainult lahinguganaatide viskamist, teisele aga peale selle veel kettaheitmist, odaviskamist jne., siis lõpuks lahingugranaatide viskamise alal viimane rühm kindlasti osutuks nõrgemaks esimesest rühmast, seega nõrgemalt ettevalmistatud ka lahinguliselt.

Mis puutub tervishoidliskülge, siis on selge, et antud kehalise kasvatusesüsteemi juures ei osutu võimalikuks piinlikult ning täpsalt kinni pidada kehalise kasvatus füsioloogia doktriinist. Kui suise perioodi lahinguõppustel, eriti aga pikema vältusega manöövril, peaks alati arvesse võtma füsioloogia põhimõtteid ning nõudeid siis, näiteks, tuleks küll loobuda rännakute sooritamise, vähemalt sel kujul nagu see tavaliselt seni on sündinud, kus väliõppustel kompaktsed rännakkolonid antud ülesande täitmise otsustarbel on sunnitud liikuma tund tunni järele, mitu päeva järgemööda vihma või palava päikese all, tolmupilvede keskel, raske rännakkoorem seljas, mis lõikab õlgadesse ja surub rinda, nii et hingamine on raskendatud ja korralik vereringvool takistatud. Mõistagi ei sobi see füsioloogiaga, kuid samal ajal ei saa ka loobuda rännakutest, sest et see ongi üks osa sellest lahingukoolist, kus harjutatakse sõdureid olukorraga, millises neil tuleb teotseda sõjaajal ja kus karastatakse ning arendatakse võitleja psüühilisi omadusi.

Nii siis: kõigepealt eesmärk paratamatute lahinguliste nõuete näol ja siis alles abinõud selle saavutamiseks, mitte aga vastupidiselt, kus sõduri kui võitleja kehaliste võimete arendamine sünnib sirgjooneliselt ning kõrvalekaldumatult füsioloogia doktriini täpsa möödupuu järele. „Ainult sel juhul sõjaväeline kehaline kasvatus on võimeline sõdurit füüsiliselt ja psüühiliselt ettevalmistama võitluseks... tagudes temast „inimestrelva“, millist vajab kaasaegne sõda.“

Kk.

Taktika alalt.**Taktikaline ülesanne nr. 2.****Kõvendatud pataljoni tegevus kohtamislahingu tingimustes *)**

(LE §§ 247—262.)

1. Pioneeride ülesanded, jaotus ja varustus.**A. Ülesanded.**

„Pioneerid peavad olema abiks teistele väeliikidele kogu pealetungi vältusel. Luurel ja lähenemisel neid harilikult kasutatakse teede ja sildade parandamiseks ja mitmesuguste takistuste kõrvaldamiseks.“ (PE I § 29)

Üldiselt pioneeride ülesanne on rännakul kindlustada väeosade takistamatut liikumist, sellest lähtudes tuleb pioneriosi määrata rännakukolonni koosseisu, et teha neid liikumisel enam iseseisvateks.

Käesoleva ülesande täitmiseks on III/9 pataljonile juure antud üks rühm pionere rügemendi pionerikompanist.

B. Jaotus.

III/9 pirühm, mis koosneb 4 jaost 8 meest, on jaotatud järgmiselt: üks jagu peajõudude, üks jagu eelsalga ja kaks jagu luursalga käsutuses.

Peajõudude käsutuses olevad pioneerid liiguvad kolonni alges, et kohe olla käepärast tarvilikkude tööde läbiviimiseks.

Eelsalgas pioneerid paiknevad samuti kolonni alges, välja arvatud pijao ülem, kes ühes kahe pioneriga liigub koos eelpatrulli südamikuga ja toimetab pioneriluuret.

Luursalga koosseisu määratud pijaod ja pivarustus paigutatakse veoautole ühes lastakuri jagudega, et võimalikult kiiresti välja jõuda vastaselt loodud tõketeni.

D. Pivarustus.

Pirühmal on kaasas:

1) Tööriistad: pioneripaun — 1 tk., suuri labidaid — 39 tk., kirveid — 16 tk., põiksaage — 6 tk., traadikääre — 16 tk., kang — 1 tk., kõblaseid — 13 tk., puure (palgi) — 2 tk., peitleid — 2 tk., sillaehituse abinõud — 1 komplekt. Pioneripaunas on mõõdu ja kirjutusabinõud. Neist tööriistadest üks osa on kantavad ja teine — veetavad.

2) Sillaehituse abinõud: silla klambroid — 36 tk., köit diameetriga 25 mm — 100 m; nõõri: d. 14 mm — 40 m — 16 tk. à 2,5 m, d. 12 mm — 200 m — 4 tk.

à 50 m, d. 9 mm — 200 m — 40 tk. à 5 m, d. 6 mm — 24 m — 15 tk. à 1,6 m; naelu: 4" — 1 kg, 7" — 10 kg, 9" — 4 kg (ühises puukastis); raudtraati d. 2 mm — 15 kg; pootshaake: teravate otstega — 2 tk. (varteta), tömpa otstega — 1 tk. (varrega; ujukaid — 60 tk. (Poljanski à 80—115 kg kandejõud); kotte ujukate komplektidele — 6 tk. Sillaehituse abinõude komplekt kaalub umbes 200 kg.

Rühma veetav varustus on mahutatud kahele ühehobuse veovankrile. Rännakukolonnis pivarustuse vankrid liiguvad koos eelsalga kompani lahinguvooriga.

2. Pirühmüli käsud ja korraldused.

Kärksi, 05.07. k. 0340.

A. Käsk (suuline kogu rühmale).

1. Saadud andmete järgi on roheliste lennukid eile õhtul Raudna jõe silla Viiljandi-Loodi as. maanteel pommidega purustanud ja maantee tammile Viiljandi pool silda tekitanud mõned sügavad lehtid.

Olevatel andmetel roheliste lendurid purustades silla, on ühtlasi sinna pritsinud mürkgaasi.

Sild ja maantee korda seada liikumiseks s, autodele ja suurtükiväele, kasutades kohapeal leiduvat materjali.

Raudna jõe sild on puust ja 8—10 m pikk.

2. 1. ja 2. pijagudel 1. ja 2. juunatul ilmuda 05.07. k. 0420 Undi ms. luursalga ülema rattakompil kapten N. käsutusse. Võtta kaasa: 20 suurt labidat, 8 kirvest, 3 põiksaagi, 6 traadikääri, 1 kang, 5 kõblast, 2 puuri (palgi), 2 peitlit ja sillaehituse abinõude komplekt.

Pioneeride ja tööriistade edasitoimetamiseks antakse kell 0400 Viilupi talu juure 5 sakomp-st 1 v. auto, kuhu viivitamata laadida.

3. 3. pijaol rühmavanema juhatusel liikuda eelsalga kolonnis. Jaoga üks tööriistade vanker, kus on tööriistad (kokku tööriistadega, mis alaliselt pioneride käes): 10 s. labidat, 4 kirvest, 2 põiksaagi, 5 traadikääri, 4 kõblast.

Jaol läbistada Kärksi teederist 05.07. k. 0410.

4. 4. pijaol määratud peajõudude ülema käsutusse. Jaol siderühma järele läbistada Kärksi teederist 05.07. k. 0431. Jao juures vankris: 9 s. labidat, 4 kirvest, 2 põiksaagi, 5 traadikääri, 4 kõblast.

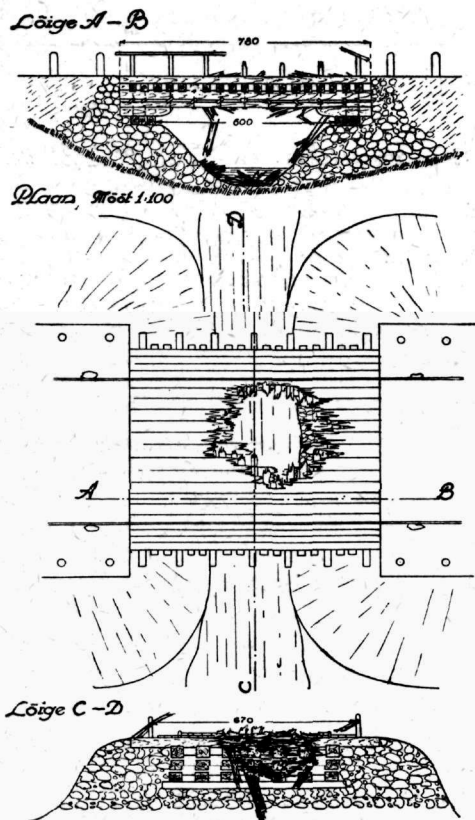
5. Mina esialgu liigun ühes 1. ja 2. pijagudega luursalga koosseisus.

Pirühmül.

B. Käsu ja olukorra selgitamiseks.

Saadud eelkäskude alusel on pirühm 05.07. k. 0340 ennast rännakuvalmis seadnud, jääb

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 1—13.

Joon. nr. 1.

Purustatud Raudna jõe sild.

teostada veel tööriistade jaotus, missugune toiming rühmavanema juhatusel ainult mõned minutid aega nõuab. Arvestades eelolevate tööde iseloomu, pirühmül otsustas liikuda ühes 1. ja 2. pijagudega luursalga koosseisus, et R a u d n a jõe silla ja Viljandi-Loodi tee parandamist juhtida.

05.07 k. 0400 rühmül ühes 2. pijaoga ja tööriistadega asus v.autole ja juba 05.07. k. 0420 oli auto Uudi ms., kus rühmül luursalga ülemalt käsu sai kohe liikuda R a u d n a jõe silla kordaseadmiseks.

III. 05.07. k. 0500 paiku jõudis v. auto, millel asuvad: luursalga ülem, 2/III j. rühma ja pirühma ülemad ning kaks jalaväe ja kaks pijagu ühes tööriistadega R a u d n a jõe Viljandi poolsele kõrgendikule maantee ja raudtee ristlemise kohani. Seal selgus, et R a u d n a jõe silla juure ei pääse, kuna selle degaseerimine pole veel lõppenud.

Pirühmül püüab binokli läbi vaadeldes silla purustuse ulatust kindlaks määrata, kuna aga see ei õnnestu, siis palub ta gohvitseri valmistada purustatud silla skeemi.

Mõnekümne minuti pärast saab ta selle ühes suusõnalise seletusega: sillal on purustatud kolm koostatud tala, kaheksa sillutistala ja sillutis, skeemil näidatud ulatuses. Silla

talad on koostatud 30×30 sm ja 20×20 sm prusttaladest, mis tuginevad betoonalusele. Jõe voolu kiirus on umbes 60 sm sekundis. Jõe sügavus 1,0 m ja rohkem, laius ulatab silla läheduses 3–10 m. Jõe põhi ja kaldad pehmed.

Kivitee tammil (mullel) Viljandi pool silda on kaks umbes 1,5–2,0 m läbimõõdus lehtrit (vt. „Sõdur“ nr. 13, joon. 1).

Enne degaseerimise lõpetamist kivitee ja silla parandustööd ei saa asuda.

4. Pirühmül otsus ja korraldused maantee ning silla kordaseadmiseks.

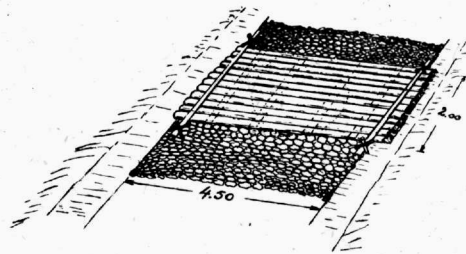
A. Ära kuulunud gohvitseri seletuse ja hoolikalt uurinud silla skeemi, pirühmül kannab luursalga ülemale ette, et silla ja selle ümbruse degaseerimise lõppedes saab sild ja maantee 3 tunni jooksul s.a. autodele ja suur- tükiväele liikumiseks korda seatud. Ühtlasi palub pirühmül luursalga ülemat anda kohe tema käsutada v.auto tarvilise parandusmaterjali juurevedamiseks.

Maantee kordaseadmisele võib asuda kohe, sest gohuure ei ole lehter nr. 1 juures (vt. „Sõdur“ nr. 13, joon. 1) sg olemasolu kindlaks teinud.

Lehter nr. 1 — pealt 2,00 m lai ja 1,50 kuni 2,00 m sügav. Asub maanteetammi kesk- kohal, seega ümbersõit võimata. Lehtrist on pommi lõhkemisega pinnas — muld ja sillutiskivid — kaugele laiali paisatud ning lehtri seinad ja põhi kobedad. Lehtri täit- miseks ja sillutamiseks puudub soliid ma- terjal.

B. Pirühmül otsustab maanteetammi pa- randada järgmiselt:

- lehtri läbimõõdu laiuselt (2,00 m) maanteelt kivisillutis kõpladega üles kiskuda ja sillutise kivid ära kasutada lehtri täiteks;
- kivisillutiseta teosa katta palksillu- tisega (joon. 2).

Joon. nr. 2.

Palksillutiseks vajalik materjal: sillutis- palke diameetris 12–15 sm, pikkus 5,00 m — 13–15 tk.; sillutise aluspalke d. 15 sm, pikkus 2,25 m — 4 tk.; sillutise kinnitami-

Tööplaan.

Tööli- sed Aeg	Pionerid 16 meest	L-jaod 18 meest
0530	Lehter nr. 1 täitmine eemaldatud sillutiskividega ja palksillutise peale ehitamine. 13 pioneri, 4 kõblast, 5 labitat, 2 kirvest, 1 põiksaag.	Puumaterjali soetamine. 3 pioneri. 8 laskurit, veoauto.
0630	Sillalt sillutise, purustatud talade ja prusside eemaldamine.	Silla parandusmaterjali kohalekandmine.
0730	Palktalade alustude kohaleasetamine. 10 pioneri, 2 kirvest, 2 põiksaagi, nõör, kang.	
0830	Palktalade kohaleasetamine kõitega ja kinnitamine silla klambritega.	
	Sillutise prusside koheleasetamine ja kinnitamine.	
	Sillutisega katmine.	
0930	Silla paranduse loodetav lõpp kell 0930.	

seks põikpalke d. 12 sm, pikkus 2,80 m — 2 tk.; põikpalkide kinnitusteibaid — pikkus 1,20 m — 8 tk., sidumistraati 2 mm — 3 kg.

Kohaleasetatud aluspalkidele laotakse siledad okstest puhastatud sillutise palgid, tüvi ja latv vaheldamisi. Palksillutis peab olema ühel kõrgusel kivisillutisega. Sillutisepalkide kohalt nihkumise ärahoidmiseks asetatakse üle otste põikpalgid, missugused kinnitusteivaste ja sidumistraadiga vaja kinnitada.

Lehter nr. 3 on silla läheduses maantee tammi serval ja esialgu liikumiseks takistusi ei loo.

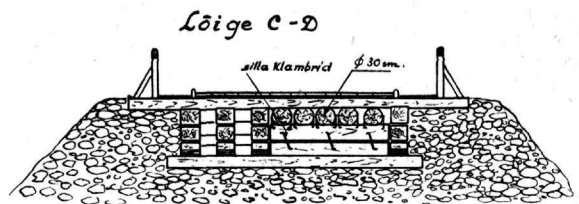
D. Silla parandamisele saavad pionerid asuda ainult pärast silla ja selle lähema ümbruse degaseerimist. Eeltööde tegemisele — materjalide muretsemisele tuleb asuda aga viivitamata.

Isiklik vaatlus ja gkaitse juhatajalt antud seletused ning silla skeem on võrdlemisi täpsad, nii et rühmül võib ajaviitmata silla kordaseadmise kohta oma otsuse teha.

Silla seitsmest koostatud prusstalast on purustatud kolm tala (joon. 1, lõige C—D). Vaevalt leidub lähemas ümbruses palke, millest 30×30 sm prusse valmistada saab, ka nõuaks prusside valmistamine aega, seega purustatud talade asendamine uute koostatud prusstaladega ei ole võimalik.

Sild on tarvis korda seada liikumiseks soomusautodele ja suurtükiväele, seega kolme koostatud prusstala (2×30×30 sm) võib asendada viie 30 sm läbimõõdus palktalaga (PE III lisa II, tabel 6).

Palktalade alustoeaks võib kasutada purustatud prusstalade terveid otsi (2,5 m pikad). Kohalt nihkumisest hoidmiseks tulevad ühendada omavahel alustoeprussid ja palktalad sillaklambritega (joon. 3).

Joon. nr. 3.

Sillutise prusse mõõdus 20×20 sm — 6,00 m pikad, on kaheksa tükki purustatud. Nende asendamiseks on tarvis kaheksa samamõõdulist prussi või kaheksa diameetris 25 sm palki.

Kahekordset sillutist on purustatud umbes 9 m². Purustatud sillutise uuendamiseks on tarvis planke ja laudu.

Kohalikult elanikult saadud andmeil on

Viljandi linnas metsamaterjali laos ja saeveskis olemas palke ja laudu.

05.07 k. 0540 teeb pirühmül järgmised korraldused:

1) 1. pijaol ülemal n.allohv. N. ühes kahe pioneri ja kaheksa jalaväelasega viibimata veoautol sõita Viljandi lauahoovi ja saeveskisse ning muretseda ja kohale tuua järgmisi materjale: palke: diameetris 15 sm, pikkus 5,00 m — 17 tk., d. 12 sm, pikkus 3,00 m — 2 tk.; teibaid d. 8 sm, pikkus 1,50 m — 10 tk. (esimeses järjekorras); palke d. 30—35 sm, pikkus 8,00 m — 5 tk.; prusse 20×20 sm või d. 25 sm palke — 6,40 m — 8 tk.; planke 6×20 sm — 45 j.m.; laudu 4×20 sm — 45 j.m.

2) 2. pijaol kuni silla degaseerimiseni asuda

lehter nr. 1 täitmisele. Sillutispalkide saabumisel, sillutiseta teosa palksillutisega katta.

Silla parandamist juhatab pirühmül isiklikult. 05.07. k. 0630 on silla degaseerimine lõpetatud ja pionerid võivad silla juure asuda. Silla paranduse töölised määrivad enne töö algust kloorlubja pastaga käed sisse.

Edaspidine töökäik ja tööliste jaotus on näidatud tööplaanil.

05.07. k. 0930 lõpeb silla parandamine.

Pionerid jäävad silla juure kohale kuni pataljoni eelsalga sillast ülejõudmiseni, siis liiguvad Loodi kõrtsi raiooni luursalga ülema käsutusse.

Kapten A. Irv ja Paju lahing.

Kapten A. Irve langemise 14. aastapäeva puhul 27. apr.

P. Villemi.

Hiljuti kapten A. Kuusental esines meie garnisonides ja Ohvitseride Keskkogu kasiinos loenguga teomal „Paju lahing“.

Teatavasti Paju lahingust võttis osa Kuperjanovi partisanide pataljon ja soome P. P. I pataljon. Seejuures kõik meie soomusrongid ja Kuperjanovi partisanide pataljon allusid kapten Irvele.

Et kpt. Kuusentali loeng, arvatavasti piiratud ettekande kestvuse tõttu ei pakkunud küllaldast ülevaadet kapten Irve kavatsustest ja korraldustest Paju mõisa vallutamiseks, siis alljärgnevas tahaksin esitada mõningaid täiendavaid andmeid küsimuse selgitamiseks. Ühtlasi valgustaksin lähemalt neid põhjusi, mis 1919. a. jaanuarikuu lõpul takistasid meie soomusrongide kiiret edasiliikumist.

„Metsik“ vedur, purustatud tee.

Elvast Valga poole liikudes missuguste raskustega soomusrongidel tuli võidelda, selle kohta kirjutab kapten Irv oma kodustele 25. jaan. muu seas järgmist:

„Raudtee on väga häbematult ära lõhutud, mispärast soomusrongid isegi jalaväega sammu ei jõudnud pidada. Parandus kestab pea vahetpidamata ööd kui päevad, aga siiski ei jõua nii palju kui tarvis edasi. Õige palju on sildasid puruks lastud, mis tõsiseks takistuseks.“

Suuremaks takistuseks edasiliikumisel aga oli 27. jaan. enamlaste poolt meie soomusrongide peale saadetud „metsik“ vedur.

See vedur, pärast mürsu pihta saamist, surus end raudtee roobaste vahele ja niiviisi edasi liikudes keeras raudtee roopad „makaroniks“ ning lõhkus raudtee umbes ¼ km pikuselt ja jäi nii õnnetult peatuma, et ei tohtinud teda lükata ümber teeäärde (rattad oleks takistanud soomusrongi möödaliikumist) ja ka teele tagasi tõmmata vedurit ei suudetud. Lõpuks eraldati veduri tendri osa katla osast, tender lükati ümber ja katlaosa kisti vedurite jõul suure vaevaga raudteele. See tegevus ja lõhutud raudtee parandamine peatas soomusrongide edasiliikumist umbes ööpäeva, nii et alles 28. jaan. lõunapaiku suudeti liikuda edasi ja ägeda lahingu järele vallutada Sangaste jaam. Isiklikult (P. V.) sain sama päeva õhtul Telliste mõisas haavata, mispärast järgnevaid sündmusi kirjeldan vaid kogutud materjalide varal.

Purustatud sildade taga.

Juba 28. jaan. õhtul soomusrong sõitis Sangaste jaamast edasi V. Emajõe sillani, mis oli vaenlase poolt purustatud.

Järgneva päeva (29. I 19) hommikul algas silla parandamine, mida vaenlane püüdis takistada ägeda pommitamisega silla ümbrusse. Töölisi tuli ähvardustega hoida töö juures.

Selle päeva tegevuse kohta kapten Irv kandis ette Vägede Ülemjuhatajale telegrammiga nr. 57, et soomusrongid seisid purustatud silla tõttu Sangastes. Kell 0700 katsus vaenlane jaamale läheneda, aga sai soomus-

rongide suurtüki- ja kuulipildujate tulega tagasi löödud. Oma pealetungimist kordas vaenlase jalavägi uuesti ägeda suurtükkitule toetusel kergest väljapatareist ja 48-liinil. suurtükkidest kell 1200, mis soomusrong nr. 1 vahikorral olles likvideeris, vaenlaselt üht kuulipildujat lintidega ära võttes. Kolmas korda jaamale ligineda, et silda oma tule alla saada, katsus vaenlane kell 1600. Samal ajal jõudis silla parandus lõpule. Soomusrong nr. 4 sõitis üle ja kihutas vaenlase versta 3 eemale — kuni järgmise sillani sõites, kus seisma pidi jääma, sest ka see sild oli purustatud. Rongi dessant ajas vaenlast kuni mõisani Luude Grosshof (Paju mõisa n. P. V.). Sõjasaak: väljaköök, 3 telefoniaparaati, 1 kuulipilduja ja pool koormat püsse. Meie kaotus kolm surnut ja üks haavatut. Kuperjanovi partisanid nihkusid uutele seisukohtadele, ilma vastupanemata vaenlase poolt. Nende luurajad tegid selgeks, et vaenlase pataljon, kes eile Unikülas ja Põõlil asus, ära oli läinud. Dokumentaalselt kindel on, et meie vastas vaenlasel järgmised väeosad tegevad on: 49. kütipolk, 8., 9., 10. ja 12. Novgorodi polgud, 1. pataljon 83. jal. polgust, 1., 4. ja 6. läti kütipolgu ja 48. jal. polk.

Kes peavad marssima esimestena Valka?

30. jaan. jõudsid Sangastesse soomlased. Tartu—Valga väeosade juhataja oberst H. Kalm annab operatiivkäsu nr. 4 Valga vallutamiseks. Selle käsu p. 3. algab järgmiselt: „Otseselt juhatajuse olevate väeosade ülesanded 31.01. on järgmised:

a) 4 soomusrongi ja ülemleitnant Kuperjanovi partisanide pataljon kapten Irve juhatusel liiguvad edasi raudtee suunas, parandades silda, ja Telliste mõisa — Valga maanteed kaudu lõunapoole. Pealetungi algus järgneb minult.“

Pealetungi käsu andmisel on oberst Kalm öelnud kapten Irvele (juuresolija O. Kurvitsa andmed), et kpt. Irv korraldaks pealetungi nii, et Valka esimestena marssiks sisse tingimata soomlased. Kapten Irv on avaldanud kindlat sõnal oma eriseisukoha, et see ripub olukorrast ja väeosade edasijõudmisest, kes esimesena Valka tungib.

30. ja 31. jaanuar möödus soomusrongidel raudtee sildade parandamisega vaenlase tule all. Eriti palju vaeva sünnitas ühe silla parandamine, mis oli sügava sängiga ja väga mäda põhjaga ojakesel. Mäda põhja täitmine ja liipritest kõrge salve ehitamine nõudis palju aega.

Kpt. A. Irve plaan Paju mõisa vallutamiseks.

Enne Paju lahingut (31. I) on leitnant Kuperjanov käinud soomusrongil kapten Irve jutul. Leitn. Kuperjanovi lahkumise järel on kapten Irv öelnud (kapt. H. Raudsepa andmed), et Kuperjanovi partisanid ootavad pealetungi algusega seni, kuni silla parandusega jõutakse lõpule ja soomusrongid võivad oma suurtükkide ja kuulipildujate tulega ja dessantidega toetada Paju mõisa vallutamist tiivalt ja seljatagant. Ilma soomusrongide tuletuetuseta kapten Irv nähtavasti ei pidanud otstarbekohaseks saata dessanti kaugele ette, kartes asjata kaotusi. Ise kapten Irv on aga järjest käinud kaugel meie soomusrongide ees (v. allohv. Teras, velsker Taada j. t. andmed), et isiklikult jälgida vaenlase tegevust ja uurida Paju mõisa vallutamise võimalusi.

Lahing Paju m. vallutamiseks on tulnud kpt. Irvele ootamatusena. Tema on saatnud sidemehe vaatama, milles asi seisab.

Loobun Paju lahingu kirjeldamisest, sest selle kohta andis kapt. Kuusentali loeng küllalt põhjaliku ülevaate. Mainiksini vaid mõne sõnaga ainult Kuperjanovi partisanide pat. 2. komp. (raudteejoone) tegevust, kes pärast ägedat lahingut Paju mõisa pärast taandus, kaotades kõik oma ohvitserid. Selle komp. tegevuse kohta loeme kapt. Irve ettekandest Vägede Ülemjuhatajale:

„Iseäranis kannatas 2. rood — oli kõik oma ohvitserid kaotanud. Ka rühmaülemad ei leidnud ma üles. Veltveebel oli roodu juures, kui selle Lauvati kohal metsas kell 1530 kinni pidasin. Saatsin mõne mehe soomusrongilt nr. 1 roodu korraldama. Pool tundi hiljem läks partisanide 2. rood ise 120 vaenlasele peale, lõi selle tagasi ja võttis osa Luude Grosshofi (Paju mõisa. P. V.) äravõtmisest ja tungis ühes pataljoniga Valga poole edasi.“

Tegin kindlaks, et ülalnimetatud kompani Paju mõisa lõplikul vallutamisel juhatas soomusrong nr. 1 patarei v. allohv. (hiljemini veltv.) Voldemar Teras ja tema abiliseks oli sama patarei n. allohv. Penberg.

Kapten Irv viibis lahingu kestel ees — vaenlase kuulipilduja ja püssitule piirkonnas.

Umbes tundpaar pärast verist Paju lahingu lõppu jõuti raudteesilla parandusega lõpule ja meie soomusrongid sõitsid kuni järgmise purustatud sillani (7 km Valgast), kust oleks olnud võimalik Paju mõisa raioonis teotsemaid osi tulega toetada.

Järgneva päeva (1. II) hommikul jõudsid ühel ajal Valka Kuperjanovi partisanid

nüüdsele Kuperjanovi tänavale, soomlased (Antsla poolt tulles) ja soomusrong nr. 1 dessant (Sangaste poolt) jaama. Enamlased olid öösi linna maha jätnud.

Järeldusi.

Vaatlesin Paju lahingut ainult soomusrongide (kapten Irve) tegevuse seisukohalt. Sellepärast lepin ka järelduste tegemisega ainult selles osas.

- „Metsik“ vedur, purustatud sillad ja lõhutud tee takistasid meie soomusrongide kiiret edasiliikumist. Vilunud töölistest ja valmis parandusmaterjalist tunti puudust.
- Kuperjanovi partisanide ja soomlaste pealetung Paju mõisale tuli kapten Irvele ootamatult (enneaegu) — soomusrongid ei olnud veel valmis pealetungijaid toetama, kuna enamlaste soomusrong kurseeris karistamatult

Paju mõisa kohal ja kogu aeg hoidis pealetungijad ägeda tiibtule all, mille tõttu meil olid suured kaotused. Üldse langes Kuperjanovi partisaane ja soomlaste Paju lahingus rivist välja (kpt. Kuusentali andmed): ohvitsere 13 (neist surma 5) ja sõdureid 142 (neist surma 39).

- Et vältida asjata kaotusi, selleks kpt. Irv kavatses nähtavasti saata soomusrongide dessandi ühes Kuperjanovi partisanidega tegevusse alles siis, kui teda soomusrongid saavad toetada oma tuledega.
- Üldise tegevuse ja lahingu juhtimise huvides alalise harjumuse kohaselt kapten Irv järjest viibis ees vaenlase püssitule piirkonnas. Umbes kolm kuud hiljem (27. IV 1919) ta langes analoogilises olukorras diviisiülemaale vastaval ametikohal.

Briti uuem desarmeerimiskava.

Möödunud märtsikuul desarmeerimiskonverents rikkis teatavasti veel ühe desarmeerimiskavaga, mille esitas Ühendatud Kuningriigi valitsuse nimel peaminister Mac Donald. Kuna selle kava üksikasjalisem sisuline vaatlus seisab konverentsi lähemas töökavas, siis toome alljärgnevalt informatsioonikorras lühikese ülevaate mainitud kavast tema ametliku teksti alusel, et võimaldada lugejail edaspidi jälgida kava arutamist.

Uus kava koosneb kahest osast, millest esimene on pühendatud julgeolekule, teine — desarmeerimisele.

Julgeolekut käsitlev osa tugineb Pariisi pakti olemasolule, mille osalisteks on pea kõik kavandatava desarmeerimiskonverentsiooni osalised. Selle järgi iga sõda, mis võetud ette Pariisi pakti rikkudes, loetakse kõiki lepinguosalisi huvitavaks küsimuseks. Pakti murdmise või selle ähvarduse korral vajalikkude abinõude tarvitusele võtmine antakse lepinguosalistevahelise konverentsi hoolde. Konverents astub kokku viie lepinguosalise riigi nõudmisel, tingimusega, et sellise nõudmisega ühineb vähemalt üks suurriikidest — Ameerika Ühendriigid, Briti ja Põhja-Iiri Ühendatud Kuningriik, Prantsuse, Saksa, Itaalia, Jaapani või Sots. Nõuk. Vabariikide Liit. Konverentsilt võetavad otsused, et olla maksvad, peavad olema vastu võetud kõigilt suurriikidelt ja enamusest kõigilt teistelt riikidelt.

Desarmeerimist puutavas osas kava eraldi käsitleb esiteks koosseise, teiseks — materjale. Koosseisude arutamise aluseks kava võtab keskmised päevased koosseisud. Neid koosseise endid arvutatakse tegelikkude koosseisude poolt iga aasta kantud teenistuspäevade kogusummat jagades aasta päevade arvule. Vahetpidamata teenistuse korral iga päev seejuures loeb kui päev teenistust; vahelduva teenistuse või väljaõppe juures aga ühele teenistuspäevale võrdseks loetakse perioode, mis kestavad kogusummas vähemalt kuus tundi.

Keskmised päevased koosseisud, mida relvastatud maajõududes ei pea ületatama, normeeritakse järgmiselt:

	Emamaal:	Kokku ühes asumaadega:
Saksamaa	200.000	200.000
Belgia	60.000	75.000
Bulgaaria	60.000	60.000
Hispaania	120.000	170.000
Prantsusmaa	200.000	400.000
Greeka	60.000	60.000
Ungari	60.000	60.000
Itaalia	200.000	250.000
Holland	25.000	75.000
Poola	200.000	200.000
Portugal	50.000	60.000
Rumeenia	150.000	150.000
Tšehhoslovakkia	100.000	100.000
S. N. V. L.	500.000	500.000
Jugoslaavia	100.000	100.000
Igati teistest Euroopa riikidest (Eraldi arv puudub)		50.000

Teenistuse maksimaalne üldkestus Euroopa kontinendil asuvatel maajõududel seejuures ei pea ületama kaheksat kuud, välj ja arvatud teatud proportsioone kaadritele. Erijuhtudel, konverentsi nõus olles, teenistust võidakse pikendada kaheteistkümneme kuuni.

Materjalide seisukohast kava näeb ette maaväe liikuva suurtükiväe torude maksimaalseks piiriks 105 mm, rannakaitse suurtükkidele — 406 mm. Tanki kaalu maksimaalseks piiriks määratakse 16 tonni. Keelatud materjalid hävitatakse 3 aasta jooksul. Mererelvastuste seisukohast kava näeb ette Londoni merelepingu laiendamise ka Prantsusmaale ja Itaaliale, kuni 1935. a., millal uus merekonverents kokku astub. Iga tahes keelatakse sõjalaevade ehitamine, mille suurtükkide kaliiber ületaks 8 tolli. Õhurelvastuste alal kava kõigepealt näeb ette õhupommide täielise keelu (välj arvatud politseilised vajadused mõnedes kauggetes regioonides). Edasi nähakse ette lennukiväe kvantitatiivse vähendamise protsess, viie aasta jooksul, et hõlbustada edasist desarmeerumist. Pärast seda aega, sõjaliseks kasutamiseks kohaste lennukite arv piiratakse järgmiselt:

Belgia	150	Leedu	50
Ühend. Kuningriik	500	Norra	75
Hiina	100	Holland	150
Taani	50	Poola	200
Hispaania	200	Portugal	25
Eesti	50	Rumeenia	150
Am. Ühendriigid	500	Siiam	75
Soome	25	Rootsi	75

Prantsusmaa	500	Šveits	75
Greeka	75	Tšehhoslovakkia	200
Itaalia	500	Türgi	100
Jaapan	500	S. N. V. L.	500
Läti	50	Jugoslaavia	200

Kvalitatiivse desarmeerimise seisukohast sellele lisatakse, et ükski lennukas (välj arvatud transpordiks kasutatavad) ei pea tühjalt ületama 3 tonni. Juhitavate õhulaevade ehitamine või omandamine keelatakse. Kvantitatiivset või kvalitatiivset piiramist ületavad lennukasid peavad olema hävitatud: pool — enne 30. juuni 1936. a. ja teised — selle konventsiooni lõppemiseks.

Neile kahele peaosale briti kavas lisanduvad:

- 1) teadete vahetamist käsitlev osa, mis töötatakse välja hiljem;
- 2) konverentsilt juba vastuvõetud keemilist, süütavat ja bakteriaalset sõda keelav osa ja
- 3) alalist desarmeerimiskomisjoni ellukatsuv osa.

Konventsioon oleks maksev 5 aastat, välj arvatud mereväe relvastusi puutuv osa, mis lõpeks 31. dets. 1936. a., millal uus konverents kokku astub. Enne selle konventsiooni kustumist aga peab leidma aset uus desarmeerimise konverents.

Lõppeks, esitatud konventsioon, samuti kui hiljem sõlmitavad kokkulepped, kõik, nad loetakse asendavaiks neile rahulepingute tingimustele, mis praegu piiravad Saksamaa, Austria, Bulgaaria ja Ungari relvastusi ja

A. K.

Kaitseväe elu.

Lennukooli uue kursuse avamisest tagavaraväe lendur-allohviteridele ja aviomotoristidele.

Kaitseministri vastaval korraldusel algab Lennukoolis tänava 3. juulil uus kursus tagavaraväe lendur-allohviteridele ja aviomotoristidele. Palvete esitamise viimaseks tähtpäevaks Lennukooli ülema nimele (Tallinas) on 15. mai.

Teatavasti on tähendatud kursustele sissepääsemise võimalus ainult vabatahtlikel, s. o. nendel meeskodanikel, kes veel pole kaitseväe sundteenistust läbiteinud ega tegelikuks kaitseväe teenistuseks kaitsevärke ilmunud.

Palvete esitamisel peavad lendurõpilaste kandidaadid silmas pidama järgmisi tingimusi:

- 1) mitte alla 18 aastat vanad;
  - 2) täieline keskkooli haridus;
  - 3) riigikeele valdamine;
  - 4) vastavus terviseliste nõuetele;
  - 5) Eesti Vabariigi kodakondsus vähemalt 1 aasta;
  - 6) ei ole kohtu otsusega ilma jäetud hääleõigusest Riigikogu valimistel ja rahvahääletamisel või riigiteenistuses olemise õigusest ja
  - 7) ei seisa kohtu või eeluurimise all ega ole tunnistatud maksujõuetuks ärialal.
- Lennukooli ülema nimele esitatud sooviv avaldusele (vaba tempelmaksust) tuleb lisada:

- 1) isikut tõendav dokument;
- 2) keskkooli lõpetamise tunnistus õppetöö ja riigikaitsele ettevalmistuse tagajärgedega (abituriendid võivad ajutiselt esitada koolijuhatus vastava tunnistuse kooli eelseisva lõpetamise üle enne 1. juulit 1933. a.);
- 3) ametlikult tõestatud päevapilt;
- 4) politsei tunnistus, et ta vastab eespool ppkt. 5, 6 ja 7 loetletud tingimustele;
- 5) oma käega kirjutatud lühike eluloo kirjeldus;
- 6) vanemate või eestkostjate ametlikult tõestatud nõusolek sooviavaldaja vabatahtlikult Lennukooli kaitseväge lendurõpilaseks astumiseks.

Eespool nimetatud tervisliste tingimuste kontrolliks korraldatakse sooviavaldanutele arstline järelevaatus Tallinnas, kaitseväge keskhaigemaja juures asuvas arstlises erikomisjonis; järelevaatust kestab kandidaatidel üks päev, mille kohta antakse igale sooviavaldanud isikule kirjalikult teada vähemalt üks nädal varem. Järelevaatusega seotud sõidu- ja muud isiklikud kulud riigi poolt ei tasuta. Järelevaatamine arstlises erikomisjonis on tasuta.

Kandidaatidest, kes sisseastumise nõuetele vastavad üheväärselt, antakse eesõigus:

- 1) tehnilise õppeasutise lõpetanuile, kes ühtlasi edukalt sooritanud riigikaitsele ettevalmistuse;
- 2) Vabadusesõjas langenute poegadele;
- 3) Vabaduseristi kavaleride poegadele;
- 4) Vabadusesõjas haavata saanud poegadele.

Lennukooli vastuvõetud vabatahtlikud loetakse Lennukooli ilmumise päevast (3. juuli 1933) tegelikult kaitseväge teenistuses olevateks. Lennukoolis õpilaseks viibitud aeg võetakse sundusliku tegeliku teenistusaja arvele. Kursus kestab mitte üle 22 kuu; kursuse lõpetajad ülendatakse nooremallohvitserideks ja kinnitatakse Kaitseministri poolt kaitseväge lenduri kutses; ühtlasi omavad eesõiguse üleajateenijatena lennuväkke teenistusse astumiseks.

Aviomotoristõpilaste kandidaadid peavad vastama järgmistele tingimustele:

- 1) olema vähemalt 17 aastat vana;
- 2) lõpetanud kutsekooli kursuse; või lõpetanud algkooli kursuse, kuid omandanud teadmisi ja praktilisi kogemusi metallitöö ja sisepõlemise mootori aladel;

- 3) valdama riigikeelt;
- 4) vastama tervisnõuetele;
- 5) ei ole kohtu otsusega ilma jäetud hääleõigusest Riigikogu valimistel ja rahvahääletamisel või riigiteenistuses olemise õigusest ja
- 6) ei seisa kohtu või eeluurimise all.

Lennukooli ülema nimele esitatud sooviva avaldusele (vaba tempelmaksust) tuleb lisada:

- 1) isikut tõendav dokument;
- 2) haridustunnistus;
  - kutsekooli lõpetanutele vastav lõputunnistus ühes õppetöö tagajärgedega;
  - algkooli lõpetanutele vastav lõputunnistus ühes õppetöö tagajärgedega ja tõendus teadmiste ja praktiliste kogemuste omandamise kohta metallitöö ja sisepõlemise mootori aladel; (abituriendid võivad ajutiselt esitada koolijuhatus tunnistuse kooli lõpetamise üle enne 1. juulit 1933. a.)

3) politsei tunnistus selles, et palju vastab eespool ppkt. 5 ja 6 all nimetatud nõuetele;

4) vanemate või eestkostjate allkiri selle üle, et nad nõus on paluja vabatahtlikult kaitseväge teenistusse astumisega.

Tervisliste tingimuste kontrolliks korraldatakse sooviavaldanutele arstline järelevaatust Tallinnas eespool nimetatud erikomisjonis samas korras nagu lendurõpilaste kandidaatidele.

Kandidaatidest, kes sisseastumise nõuetele vastavad üheväärselt, antakse eesõigus:

- 1) tööstuskooli lõpetanuile;
- 2) algkooli lõpetanuile, kes omandanud rahuldava ettevalmistuse ja küllaldased praktilised kogemused metallitöö ja sisepõlemise mootorite aladel;
- 3) Vabadusesõjas langenute poegadele;
- 4) Vabaduseristi kavaleride poegadele.

Lennukooli vastuvõetud vabatahtlikud loetakse Lennukooli ilmumise päevast (3. juuli 1933) tegelikult kaitseväge teenistuses olevateks. Lennukoolis õpilaseks viibitud aeg võetakse sundusliku tegeliku teenistusaja arvele. Kursus kestab mitte üle 22 kuu, mille lõpetamisel õpilased kinnitatakse kaitseväge aviomotoristi kutses ja omavad eesõiguse üleajateenijatena lennuväkke teenistusse astumiseks.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Mõnda kalkuleeritud lennu arvestamisest.

Kapten E. Läte.

Kalkuleeritud lend on see, kui lendur lendab vastavalt matkale, lennukiirusele ja tuulele varem välja arvestatud andmete abil, s. t. kompassi ja kellaja järele, ilma et ta vaatleks maastikku. Kalkuleeritud lend puhtal kujul on raskesti teostatav ja nimelt kompassi, lennukiiruse ning tuule ebatäpsuste tõttu. Kalkuleeritud lend sünnib seda kindlamini, mida sagedamini on võimalus kontrollida maastiku järele. Teisest küljest peab kalkuleerija igal juhul püüdma saavutada arvestuses võimalikult suurt täpsust, sest et igasuguse vea pealiskaudne sissejätmine muudab kalkuleeritud andmed kahtlasemaks.

Orienteerimiselt halva maastiku ja ebasoodsa ilmaga on raske jõuda välja kompassi abita kindlalt eesmärgile; on vahel isegi nii raske, et pilves ilmaga lendur võib kaotada täielikult orienteerimise nii maastiku asujoone kui ilmakaarte suhtes.

Täpsal kompasskursi teadmisel ja leidmisel on suur tähtsus. Peale selle nõutakse arvestuse lihtsust ja kiirust. Viimaseid tingib esiteks see, et tihti enne lendu ei jatku aegagi pikaajaliseks kursside kalkuleerimiseks; teisels tuleb võtta ette lennus teatud kursiparandusi ja ümberkalkuleerimisi; neid peab toimima aga eriti kiiresti, sest et lennuk muudab kiiresti oma asukohta. Kursside arvestamise teeb eriti raskeks ja keerukaks tuule mõju, milline muutub ühes aja ja kohaga. Teised kompassile ja kurssidele mõjuvad tegurid, deklinatsioon ja deviatsioon, on vähem muutlikud ja neid on võimalik määrata kindlaks teatava süsteemi jaoks teatavaks perioodiks. Vastuoks — tuule mõju tuleb alati eriti enne lende arvestada ja vajaduse korral väga tihti kontrollida lennus. Kursside kiireks ja lihtsaks arvestamiseks on tarvitusel mitmesugused automaatsed mõõduriistad ja kalkulaatorid. Meil on laiemalt tarvitusel n.-n. Inglise kursside kalkulaator (vt. H. Janson, Aeronavigatsioon II, lhk. 216).

Üksiklenduril (hävitajal) on selle kalkulaatoriga lennus töötamine raskendatud; hoovadid ja neil asuvaid näitajaid on raske ühe käega kohale asetada; hoovadid võivad kergesti liikuda ära kohalt ning anda vale andmeid. Olgu nimetatud, et need puudused on eriti tunduvald meie oludes, sest et tarvitame omatehtud kalkulaatoreid, milliste väljatöötamine ja liikumine ei ole küllalt täppis. Meil pääsesid alles viimasel ajal kalkulaatorid tarvitusele tänu ühe lenduri ettevõtlikkusele, kes meid ise valmistas. Neid kalkulaatoreid on aga vähe.

Käesolev kirjutus annab juhiseid Tabel-kalkulaatori tarvitamiseks ja koostamiseks, millist on võimalik meil kergesti kodusel teel valmistada ning on kättesaadav igale lendurile.

Tabel-kalkulaatori üldine idee seisab selles, et vastavalt ettetulevatele lennuki- ja tuulekiirustele ning antud teekonna ja tuulesuuna vahelisele nurgale on triivnurgad ja relatiivsed kiirused arvatud valmis vastavasse tabelisse (tabel 2). Neid andmeid kasutame ära lihtsalt kursside kalkuleerimisel.

Tabel-kalkulaatori koostamisel ja käsitamisel on tarvitatud järgmisi tähistamisi:

V_a — lennuki absoluutne kiirus (kiirus õhu suhtes).

V_r — lennuki relatiivne kiirus (kiirus maa suhtes).

V_t — tuule kiirus (kiirus maa suhtes).

K_a — antud teekonna kurss.

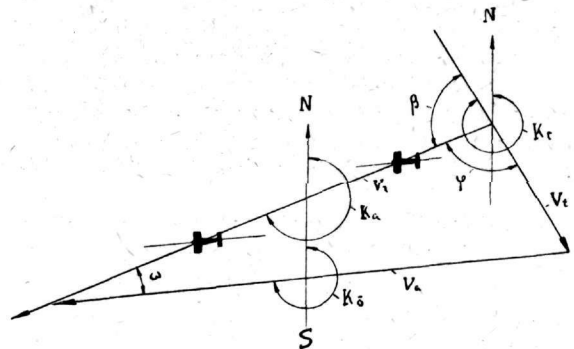
K_0 — õige kurss.

K_t — tuule kurss (tuulesuund).

ω — triivnurk.

β — tuulenurk (nurk K_t ja K_a vahel).

Kuidas need andmed on seoses tuule kolmnurgaga, see on põhimõtteliselt näha joon. 1 (vt. H. Janson, Aeronavigatsioon II, §§ 29 ja 30).

Joon. nr. 1.

Peale selle tuleb veel tegemist teha:

L — teekonna vahepunktide kaugus.

T — teekonna vahekauguste ülelennu aeg.

Tab. 2 on näidatud Tabel-kalkulaatori esimene pool n.-n. tabelipoolne kül. Ülemisest horisontaalreast näeme, et tabel on kokku seatud lennuki absoluutkiirustele (V_a) 120 kuni 150 km/t, ning iga V_a kiiruse juures on ette nähtud tuulekiirused (V_t) 4 kuni 12 m/sek.

Äärmises vertikaal-lahtris on fikseeritud tuulenurgad β iga 10° tagant. Tabeli sisemuses ülemisel poolel on vastavad triivnurgad ω kraadides ja alumisel poolel relatiivsed kiirused V_r km/t.

Paneme tähele, et triivnurgad on võrdsed kahesuguse tuulenurga β juures s. o. 10° ja 170° ; 20° ja 160° jne. See tuleb sellest, et triivnurk paendub siinuse seaduse alla, näit. $\sin 10^\circ = \sin 170^\circ$.

Relatiivkiiruste juures igale tuulenurgale vastab aga isesugune kiirus, nimelt kiirus suhteliselt suureneb tuulenurga suurenemisega; on peaaegu võrdne absoluutkiirusele tuulenurga 100° juures. Sealt alates V_r muutub suuremaks kui V_a (vt. joon. 3). Seega kui tuul puhub vastusuunaliselt, siis tuulenurk loetakse 0. Kui tuul puhub lennukile täitsa külje pealt, siis $\beta = 90^\circ$, ja $\beta = 180^\circ$, kui tuul puhub lennukile seljatagant.

Tabel 2.

Tabel-kalkulaator lennukiirustele 110 kuni 160 km/t.																					
V _a km/t.		120 (74)					130 (81)					140 (87)					150 (93)				
V _t m/sek.		4	6	8	10	12	4	6	8	10	12	4	6	8	10	12	4	6	8	10	12
β°		T r i i v n u r g a d ω°																			
10	170	1	2	2	3	4	1	1	2	3	3	1	1	2	2	3	1	1	2	2	3
20	160	2	3	5	6	7	2	3	4	5	6	2	3	4	5	6	2	3	4	5	5
30	150	3	5	7	8	10	3	5	6	8	9	3	4	6	7	9	3	4	5	7	8
40	140	4	6	9	11	13	4	6	8	10	12	4	5	7	9	11	3	5	7	9	10
50	130	5	8	10	13	16	5	7	10	12	15	4	6	9	11	13	4	6	8	11	12
60	120	6	9	12	15	18	5	8	11	14	17	5	7	10	13	15	5	7	9	12	14
70	110	6	9	13	16	20	6	9	12	15	18	5	8	11	14	17	5	8	10	13	15
80	100	7	10	13	17	21	6	9	12	16	19	5	8	11	15	18	5	8	11	14	16
90	90	7	10	14	17	21	6	10	13	16	19	6	9	12	15	18	5	8	11	14	17
β°		R e l a t i i v s e d k i i r u s e d V _r km/t.																			
Vastu tuult.	10	106	98	91	84	77	116	108	101	94	87	126	118	111	104	97	136	128	121	114	107
	20	106	99	92	85	78	116	109	102	95	88	126	119	112	105	98	136	129	122	115	108
	30	107	101	94	87	80	117	111	104	97	90	127	121	114	107	100	137	131	124	117	110
	40	109	103	96	90	83	119	113	106	100	93	129	123	116	110	103	139	133	126	120	113
	50	110	105	99	94	87	120	115	109	104	97	130	125	119	114	107	140	135	129	124	117
60	112	107	103	98	92	122	117	113	108	102	132	127	123	118	112	142	137	133	128	122	
Päri tuult.	70	114	111	107	103	99	124	121	117	113	109	134	131	127	123	119	144	141	137	133	129
	80	117	114	112	109	105	127	124	122	119	115	137	134	132	129	125	147	144	142	139	135
	90	119	118	117	115	113	129	128	127	125	123	139	138	137	135	133	149	148	147	145	143
	100	122	122	122	121	120	132	132	132	131	130	142	142	142	141	140	152	152	152	151	150
	110	124	126	127	128	128	134	136	137	138	138	144	146	147	148	148	154	156	157	158	158
	120	125	129	132	134	136	135	139	142	144	146	145	149	152	154	156	155	159	162	164	166
	130	128	132	136	140	143	138	142	146	150	153	148	152	156	160	163	158	162	166	170	173
	140	130	135	140	145	150	140	145	150	155	160	150	155	160	165	170	160	165	170	175	180
	150	132	138	144	149	155	142	148	154	159	165	152	158	164	169	175	162	168	174	179	185
	160	133	140	146	153	159	143	150	156	163	169	153	160	166	173	179	163	170	176	183	189
170	134	141	148	155	162	144	151	158	165	172	154	161	168	175	182	164	171	178	185	192	
180	134	142	149	156	163	144	152	159	166	173	154	162	169	176	183	164	172	179	186	193	

Mis puutub tabeli koostamisse, siis seda võib teha kas vastavate valemitega või graafiliselt. Peab ütlema, et graafiline meetod on küllalt kiire

ja täppis. Valemitega arvestamine annaks küll täpsamad arvud, kuid ilma arvlükatita töötades on see arvestus väga raske ja aegaviitev. Teisest küljest arvud kommade järel tulevad niikuinii teha ümmarguseks, sest aeronavigeerimisel pole mõtet arvestada kommasid.

Tabeli koostamiseks vastav valem triivnurga jaoks on (vt. joon. 1):

$$\sin \omega = \frac{\sin \varphi V_t}{V_a}$$

Relatiivkiiruse valem:

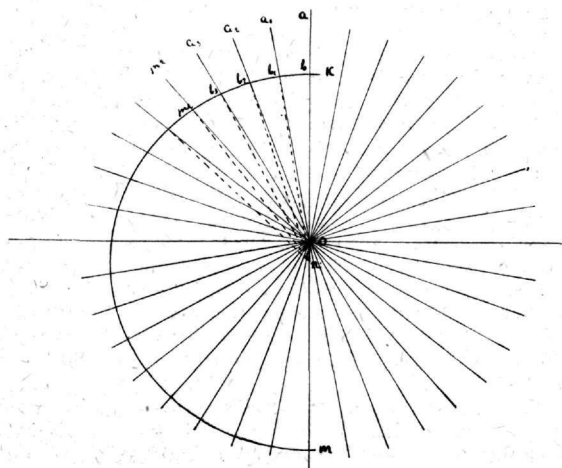
$$V_r = V_a \frac{\sin \varphi}{\sin (180^\circ - \omega - \varphi)}$$

Joon. 1. näeme, et $\varphi = 180^\circ - \beta$

Graafiliselt tabeli andmete saamine sünnib järgmiselt.

Kõige pealt kujutame iga 10° tagant keskpunktist 0 (joon. 3) n.-n. polaarjooned oa, oa₁, oa₂ jne. Need polaarjooned jäävad graafiku baasiks ja on soovitatav teha võimalikult täpsalt peenikeste duši joontega.

Kiiruse kolmnurga vektorite mõõduks on sobiv võtta 1 mm = 1 km.

Joon. 3.

Polaarjoonte pikkus peab nii valitama, et vastavad kiiruse vektorid peale mahuvad: näit. kui $V_a = 200$ km/t ja $V_t = 43$ km/t, siis pikeima vektori saame 243 mm allatuule lennujuhusel.

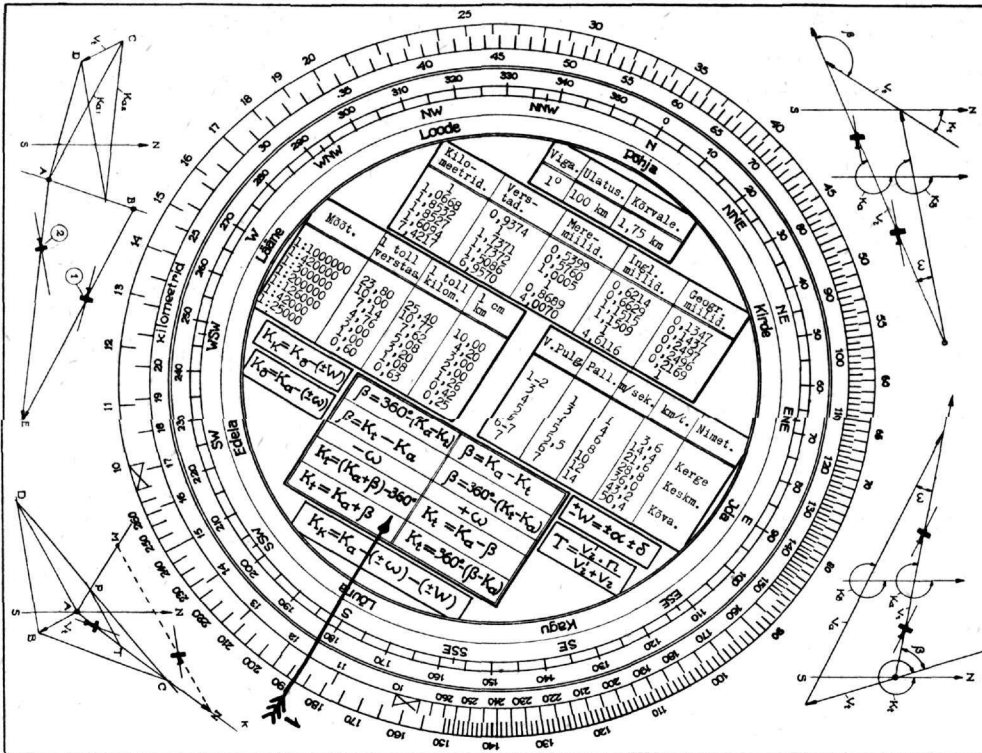
Nüüd asetame punkti 0 vastava tuulevektori $V_t = 0$ näit. 14,4 km/t (4 m/sek.). Tõmmates tuulevektori n otsast tsirkliga vastava kaare mk, mille raadius = V_a näit. 120 km/t., saame rida punkte b, b₁, b₂ jne. Ühendame punkti n punktidega b, b₁, b₂ jne. saame rida kiiruse kolmnurke, millelt möödame ära triivnurgad ω ja relatiivkiirused V_r ning kanname andmed tabeli vastavasse lahtrisse.

Tuleb tähele panna, et antud kursiga tuul jaotab võimalikud lennukursid kaheks sümmeetriliseks pooleks.

Joonis 3. on näha, et käesoleval juhul paremal poolel on triivnurgad positiivsed ja vasakul poolel negatiivsed. Triivnurga suuruste suhtes aga jaguneb joonis nelja ossa, s. o. iga 90° osas on triivnurk suuruselt vastavalt võrdne.

Tabelis (tab. 2) on triivnurgad toodud kuni 0,5° täpsusega; relatiivsed kiirused kuni 1 km täpsusega.

Joon. 4 on näidatud Tabel-kalgulaatori teine külj. Näeme, et sellel küljel on len-

Joon. nr. 4.

Käesoleva graafiku ehitamine põhjeneb asjaolul, et kui ühest punktist, (käesoleval juhul 0 punktist) ühesuguse tuule juures ja võrdsete absoluutkiirustega lennukid lendavad üheaegselt mitmesuguses suunas radiaalselt välja, siis samuti üheaegselt, näit. ühe tunni jooksul, kõik need lennukid on ringi joonel, mille keskpunkt on tuulepunktis s. t. tuulevektori otspunktis.

Olgu nimetatud, et kaar mk ja jooned nb on soovitatav teha terava pliitsiga kergelt, et pärast andmete ärakirjutamist neid kummiga maha kustutada ja sama polaarjoonte peale uued kiiruse kolmnurgad teiste andmetega peale joonestada.

Triivnurkade osas tuleb terve tabel (tab. 2) sel teel täita.

Relatiivkiiruste osas aga on küllalt kui ühed andmed ühe absoluutkiiruse jaoks on leitud, näit. 140 km/t jaoks. Kuna absoluutkiirused tabelis suurenevad 10 km võrra, siis ka relatiivkiirused suurenevad samuti 10 km kaupa; tähendab, et saada relatiivkiirused, näit. 130 km/t. lahtrisse, tarvitseb 140 km/t vastava lahtri andmetelt kümme maha arvata, jne.

nuaja arvestuseks eriline liikuv ring ja meele-tuletuse hõlbustamiseks mõned valemid ja andmed. Samuti saab tarvitada liikuvat ringi malli asemel.

Nendest andmetest suurem osa on üldised, kuna paksu joonega ümbritsetud tabel (nool 1) on otseselt seoses käesoleva kalkulaatoriga.

Nimelt nende valemite abil leiame reeglipäraselt tuulenurga β ja vastava triivnurga märgi ning tuulekursi K_r .

Näit. kui meile on antud K_a ja K_t , siis β leiame järgmiselt: kõige pealt paneme tähele kumb on arvult suurem, kas K_a või K_t . Suuremast arvust tuleb vähem maha arvata. Kui sel teel saadud arv on väiksem kui 180°, siis ongi otsitav β käes. Kui aga saadus on üle 180°, näit. 210°, siis tuleb see arv maha arvata arvust 360°. Tähendab, viimasel juhul $\beta = 360^\circ - 210^\circ = 150^\circ$.

Triivnurga ω märgi määramisel tuleb meele pidada, et kui β leitakse $K_a - K_t$ vahest otsekohe, s. t. saadus on alla 180°, siis ω on positiivne (+ ω), s. t. tuul puhub vasakult küljelt.

On $K_a - K_t$ saadus suurem kui 180° ja meie peame opereerima arvust 360 mahaarvamisega — siis ω on negatiivne ($-\omega$), tähendab tuul puhub paremalt küljelt.

Vastuoksa, kui β leiame $K_a - K_t$ vahest otsekohe, siis ω on negatiivne. Opereerime selle juures arvuga 360° siis ω on positiivne.

Koostades ülalnimetatud reeglid tabelisse, saame järgmise tabeli:

Tabel 5.

Tuulenurga leidmise valemid	$360^\circ - (K_a - K_t) = \beta$	$K_a - K_t = \beta$
	$K_t - K_a = \beta$	$360^\circ - (K_t - K_a) = \beta$
Triivnurga märk	$-\omega$	$+\omega$

Teisest küljest kui meil on teada triivnurk ω , antud kurss K_a ja tuulenurk β , siis võime ülaltoodud valemite abil leida tuulesuuna K_t .

Korraldades tabel 5. olevad valemid K_t kui tundmatu suhtes, saame tabel 6.

Tabel 6.

Triivnurga märk	$-\omega$	$+\omega$
Tuulesuuna leidmise valemid	$K_t = (K_a + \beta) - 360$	$K_t = K_a - \beta$
	$K_t = K_a + \beta$	$K_t = 360 - (\beta - K_a)$

Seega ülaltähendatud andmetel tuleb tuule suund K_t leida järgmiselt:

1) Positiivse triivnurga korral kui K_a on suurem kui β , tuleb esimesest viimane mahaarvata; kui β on suurem kui K_a — siis tuleb kasutada valemit $K_t = 360^\circ - (\beta - K_a)$.

2) Negatiivse triivnurga korral tuleb K_a ja β kokku arvata. On saadus alla 360° ongi tuule suund käes; on aga saadus üle 360° , tuleb sellest 360° maha arvata.

Põhiülesannete lahendused.

1) Antud on:

- $V_a = 120$ km/t
- $V_t = 8$ m/sek (30 km/t)
- $K_a = 253^\circ$
- $K_t = 320^\circ$
- $L = 325$ km.

Vaja leida K_δ , V_r ja T (vt. H. Janson, Aeronavigatsioon II, lhk. 220, põhiülesanne III).

Ülesande lahendamiseks on vaja ainult leida tuulenurk β ja sellele vastavalt tabelist vaadata vastav triivnurk ja relatiivne kiirus.

Asudes β leidmisele näeme, et käesoleval juhul K_t on suurem kui K_a , seega

$$\beta = K_t - K_a = 320^\circ - 253^\circ = 67^\circ$$

Tabel 5. järgi näeme, et sel juhul triivnurk on negatiivne. Olgu nimetatud, et β leidmisel tuleb kohe vastav triivnurga märk tähele panna, et pärast eriarvamisest ja vigadest hoiduda.

Tabel-kalkulaatorilt (tab. 2) leiame, et kui $V_a = 120$ km/t, $V_t = 8$ m/sek ja $\beta = 67$, siis otsitav $\omega = -13$ ja $V_r = 105$ km/t. Seega kursside põhivalemi kohaselt käesolev õige kurss võrdub:

$$K_\delta = K_a - (\pm \omega) = 253 + 13 = 266^\circ$$

Lennukestvuse T leiame Tabel-kalkulaatori teisel küljel oleva liikuva arvestusringi abil, milline on analoogiline Inglise-kalkulaatorile.

Ülemise ringi arvu 105 asetame 60 kohale; $32,5$ kohalt alumiselt ringilt loeme üldkestvuse 185 min. s. t. 3 tundi 5 min.

2) Antud on:

- $V_a = 130$ km/t
- $K_\delta = 285$
- $T = 12$ min.
- $L = 32$ km
- $K_a = 293^\circ$

Vaja leida K_t ja V_t , s. t. missugune on tuul (vt. H. Janson, Aeronavigatsioon II, lhk. 219, põhiülesanne II). Ülesande lahendamiseks on vaja eeskätt leida V_r ja ω . V_r leiame arvestusringi abil, pannes kohastikku arvud 12 ja 32 ning 60 pealt ära lugedes, et:

$$V_r = 160 \text{ km/t.}$$

Triivnurk on:

$$\omega = K_a - K_\delta = 293 - 285 = +8.$$

Kalkulaatori tabelist leiame, et käesolevate andmete juures $\beta = 150^\circ$ ja $V_t = 10$ m/sek.

Tabel 6 kohaselt

$$K_t = K_a - \beta = 293^\circ - 150^\circ = 143^\circ$$

3) On antud:

- $V_a = 120$ km/t
- $K_\delta = 264^\circ$
- $V_t = 32$ km/t (9 m/sek)
- $K_t = \text{NW}$

Leida tuleb K_a ja V_r (vt. H. Janson, Aeronavigatsioon II, lhk. 217, põhiülesanne I).

Ülesande lahendamiseks tabel-kalkulaatori abil meil peab teada olema triivnurk ω .

Olgu nimetatud, et praktikas käesolevat ülesannet (ka eelmist) maapeal lahendada ei tule. Selle sisulised ülesanded on tuule ja antud kursi järele lendamise kontrolli õhus.

Sellepärast on küllalt vastuvõetav, et triivnurga määramine õhus, näit. kas erilise triivnurgamootja või alumisele kandepinnale tehtud märkide abil.

Oletame, et käesoleval juhul triivnurk $\omega = -14^\circ$, seega:

$$K_a = K_\delta + (\pm \omega) = 264^\circ - 14^\circ = 250^\circ.$$

Tuulenurk tabel 5. kohaselt:

$$\beta = 315^\circ - 250 = 65^\circ$$

Tabel-kalkulaatorilt leiame, et:

$$V_r = 103 \text{ km/t.}$$

Näeme, et tabel-kalkulaator lubab ülesandeid lahendada, nii päripidi kui ka vastupidi. Päripidi ülesanneteks on loetud need, kui on antud masina ja tuule andmed ning teatav kurss (käesolevas töös ülesanne 1). Vastupidi lahendus on see, kui lenduril tuleb kontrollida, kas tuult või lennukiirust jne. (ülesanded 2 ja 3). Tabel-kalkulaator on suureks kaasajaks peast arvestamisest. Tabel-kalkulaator käsitleb andmeid kitsamas ulatuses. Tab. 2. juhul lennukiirust 120 kuni 150 km/t ja tuulekiiruste 8 kuni 12 m/sek ulatuses. Loomulik, et vahepealsete andmete saamiseks, mis tabelis pole näidatud, tuleb tarvitada interpoleerimist. Olgu nimetatud, et tabel 2. saab ka andmeid võtta 110 ja 160 km/t kohaselt. Relatiivkiirustele tuleb sel juhul 120 andmetest 10 maha arvata ja 150 andmete 10 juure panna. Triivnurgad aga tuleb võtta silmaspidades nende muutuse iseloomu. Tabel 2. kõlbab lennukile, mille lennukiirused kõiguvad 110 kuni 160 km/t (näit. GL). Lennuki jaoks, mille normaalikiirused on näit. 170 kuni 220 km/t, tuleb vastavalt teine tabel kokku seada. Arvesse võttes sõjalennukite võimalikke kiiruseid, tuleb üldse tarvitada kaks või kolm tabeli astet. Iga lendur tarvitab seda tabelit, mis tema masina kiiruste piires. Kuivõrt otstarbekohane Tabel-kalkulaator on, selgub tarvitades.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Nõukogude-Vene relvastus.

Vorošilovi kõne punaväest.

Esimese viisaastaku lõpu puhul on Nõukogude-Vene sõjakomissar Vorošilov ühel sõjaväelisel koosolekul 20. jaanuaril s. a. Moskvas esinenud kõnega punaväe praegusest seisukorrast. Sel puhul tuletame meele, et Vorošilov on olnud kaheksa aastat sõjavägede ülemjuhatajaks; peale punaväe alluvad temale ka mere- ja õhujõud; ta on poliitbüroo liige, kommunistliku noorsoo ja Osoaviohimi juht.

Kuigi Vorošilovi kõne on optimistlik, nagu harilikult ikka sarnased avaldused, väärib tema sisu siiski tähelepanu. Toome kõne kokkuvõtte ja analüüsi hiljuti „Figaros“ ilmunud kindral Niesseli artikli järgi.

Esimestel aastatel pärast revolutsiooni oli armee edenemine pikaldane ja puudulik. Alles viimastel aastatel, eriti aga 1932. a. võis ära märkida tõesti suuri saavutusi.

Varustusalal olid saavutatud tagajärjed nõukogude tööstuse arengu tulemuseks, mis võimaldas uuendada sõjaväe relvastust ja varustust. Mõlemad on praegu pärit riigi piirides asuvatest tehastest. 1927.—1932. a. kestvusel läbiviidud ümberkorralduste tõttu on punaväge praegu raske ära tunda. Kuulipildujatega varustamise puudulikkus andis end omal ajal valusalt tunda. Praegu aga seisab Vorošilovi sõnade järgi kuulipildujate ja jalaväe relvastus kõigi tänapäeva nõuete kõrgusel. Venelastel on kuulipildujaid lennukite, lahingumasinate ja õhukaitse jaoks; on olemas moodne jalaväe püss, auto- maatpüss, püstol ja püstolkuulipildujad. Kõik relvad konstrueeritakse oma tehastes. Kvaliteedilt on nad võrdsed euroopa ja ameerika tööstussaadustele.

Suurtükiväe varustus ei ole seni saavutatud tagajärgedele vaatamata veel jõudnud sama kaugele. On välja töötatud uued raske, õhukaitse ja väiksekaliibriliste suurtükide mudelid, samuti ka tankivastane suurtükk ning jalaväe saatekahureid kuulipilduja pesade hävitamiseks lähedalt maalt. Laskemoona valmistamine tarvilikul hulgal on täiesti kindlustatud.

Vorošilov, kes alati on tunnud elavat huvi lahingumasinate vastu, tunnistab, et sel alal on veel vaja edasi rühkida.

Nõukogude valitsus paneb suurt rõhku lennuasjandusele; enamline ajakirjandus toob alatasa kiidulaule saavutustele sel alal. Ent Vorošilov tunnistab, et juhtub liiga

palju õnnetusi, mille põhjuseks on kas lennukite, eriti mootorite mitte küllalt kõrge kvaliteet või lendurite nõrk tehniline ettevalmistus. Siiski kiidab ta saavutatud rekordi kõrgeleenus, kandejõus ja tegevuse raadiuses.

Mereväest on ta rääkinud vähe, seletades, et kõik laevad on seatud korda ja moderniseeritud. Laevatööstus areneb. Allveelaevastik on veidi kasvanud. Rannakaitset on täiendatud.

Erielist huvi pakub see osa kõnest, mille Vorošilov pühendab isiklikule koosseisule. Ta räägib palju saavutustest tehniliste jõudude kasvatusel, väljaõppe ja täiendamise alal. On loodud vajalik inseneride ja tehnikute staap ning küllaldaselt arvul kvalifitseeritud tööliste rakukesi: nende koosseisu alalist suurenemist kindlustavad tehnikakoolid. Samuti on asutatud igasuguseid erikoole spetsialistidele lennu, lahingumasinate, side ja teistel aladel.

Suurtükiväe, lahingumasinate ja tehniliste osade komando koosseisu on suurendatud jalaväe ja ratsaväe vähendatud koosseisu arvel.

Suurt rõõmu tuntakse komando koosseisu paranemisest „sotsiaalsest seisukohast“. Kõigil ametikohtadel on tööliklassist pärit olevate juhtide suhe talupoegadest võrsunud juhtidele suurenenud: 1928. kuni 1932. aastani on esimeste arv 28% tõusnud 40%. Kommunistliku partei liikmete arv on 55% suurenenud 61% peale.

Tänu Komsomoli ja Osoaviohimi poliitilise ettevalmistuse suurele levinemisele on partei liikmete ja komsomoltside arv sõjaväes üldse 31,6% tõusnud 59,4% peale. Vastupidiselt kasutatakse punaväge mitte ainult sõjaväeliseks, vaid ka poliitiliseks ettevalmistamiseks: talupoegadele antakse põhjalik kommunistlik kasvatus. Viimastel kuudel on punavägi annud sadandeid agitaatoreid ja löögimeeskondi kollektiviseeritud talumajapidamiste saboteerimise ja vastupanu murdmiseks. —

Sellest ettekandest teeb kindral Niessel mõningaid järeldusi.

Esmalt juhib ta tähelepanu sellele, et punaväe jõupingutused võitlusvõime, koosseisu ja varustuse parandamiseks ei taha hästi sobida Litvinovi kõnedega integraalsest desarmeerimisest.

Samuti tuleb alla kriipsutada, et vaata- mata saavutustele tehnika alal, jääb ületada veel palju raskusi sõjamaterjalide valmistamisel. Optimistlikkudele arvamistele punaste ohvitseride ja tehnilise personaali ettevalmistamise kohta räägivad vastu arvu- rikad vastupidised andmed. Isegi rahvako- missaride aruannetes viisaastaku esimese lõigu lõpu puhul leiame võiduhõiskete kõr- val ka jälgesid kahtlustest seniste saavutuste suhtes.

Raudtee seisukord on selline, mis õigus- tab mõtlemist, et punaväe mobiliseerimine ja koondamine on rasked läbi viia ajaliselt heades tingimustes; samuti oleks erilisi ras- kusi ka toitlustamise alal, kuna põllumajan- duslikud kampaaniad on seni näidanud puudujääke.

Ent raskemaks probleemiks on punaväe „vaimu“ küsimus.

Tööliste ja talupoegade huvide vastolu valmistab praegustele Venemaa peremeestele palju muret. Vorošilovi püüded „vaimu“ parandada tööliste arvu suhtelise tõstmisega juhtivas koosseisus on sellele parimaks tões- tuseks. Mobilisatsiooni korral aga väheneb armeed politilist ühtlust kindlustav kommu- nistliku partei liikmete ja komsomoltside proportsioon tunduvalt nende miljonite ta- lupoegade tõttu, keda kutsutakse lippude alla. Säärane mitteustava elemendi kasva- mine võib režiimile saada hukutavaks.

Lex.

Prantsuse ratsavägi.

Prantsuse ratsaväe viimane reorganiseeri- mine on mahutanud selle relvliigi organisatsi- ooni enam-vähem kindlasse raami.

Tervikus võetuna koosneb Prantsuse praegune ratsavägi 29 ratsarügemendist, kellest 25 on metropoli rügemendid ja 4 — koloniaal- rügemendid (Spahisi, Aafrika kütid). Nendest rügementidest on moodustatud viis neljarüge- mendilist ratsadiviisi, kaks kahe- rügemendilist koloniaal ratsabrigaadi (Brigades de cavalerie indigène), ülejäänud viis rügementi on ettenäht- tud mobilisatsiooni korras ratsajõududena kor- puse ja diviisi juhatuste juurde.

Peale selle on veel jalaväerügementide juu- res ratsaluurajate rühmad.

Üldiselt on Prantsuse ratsavägi jaotatud oma iseloomult ja ülesandelt kahte gruppi: ratsavägi, kes kuulub suuremate jalaväe (osa- de) koondiste koosseisu ja iseseisev ratsavägi.

Meid huvitab peamiselt ratsavägi suurtes ja- laväe (osade) koondiste koosseisudes:

1) Jalaväerügemendi staabi komando või alpiküttide poolbrigaadi juure kuulub: 1 ohvitser, 3 allohvitseri ja 22 reameest, hobuseid 27.

2) Jalaväediviisi luuregrupi (Groupe de reconnaissance de division d'infan- terie — G. R. D.) koosseisu kuulub 16 ohvitseri,

460 reameest, 252 hobust, 21 mootorratast, 131 jalgratast, 22 veoautot, 16 vankrit — jaotatult järgmistesse üksustesse: staap sidepatrulliga, 1 ratsaeskadron, 1 rühm soomusautosid (2 kk, 8 rk), 1 eskadron mootorrattureid.

Ratsaeskadroni koosseisu kuulub: eskadroni ülema toimkond, 4 laskurirühma, 1 rk rühm, jukkühm, lahing- ja kraami voor. Laskuri- rühm koosneb 2-st jaost à 12 reameest ja à 13 hobust ja luurpatrullist — kokku 2 kk ja 2 granaadipildujat. Rk rühm — 2 rk, jukk- kuulip. ja 1 õhukaitse kp monteeritult lahingu- moona kaarikule.

Soomusautode rühma koosseisu kuulub: 1 ohvitser, 41 reameest, 4 soomusautot à 2 rk-ga ja 5 mootorratast korviga, kuhu asetatud 2 kk, 1 veoauto ja 1 raadiojaam.

Mootorratturite eskadroni koosseisu kuulub: eskadroni ülema toimkond, 3 rühma à 3 jagu ja 1 rk rühm 2 jaoga à 2 rk, mida veetakse 4 veo- autol.

3) Korpuse luuregrupi (groupe de re- connaissance de corps d'armee — G. R. C. A.) koosseisu kuulub: 29 ohvitseri, 829 sõdurit, 677 hobust, 23 autot, 26 mootorratast, 178 jalgrat- tast, 67 vankrit.

Need inim- ja hobujõud ja tehnilised vahen- did on jaotatud järgmistesse üksustesse:

Staad sidejaoga, staabi eskadron, ratsadiviis- jon (sidepatrull ja 2 eskadroni), rk eskadron ühes abistusrelvadega, 1 rühm soomusautosid, 1 mootorratturite eskadron.

Staab eskadroni (escadron hors rang) juure kuulub pionerijagu, sanitaar- ja veterinaär per- sonalid ja varustesejagu.

Rk eskadroni koos abistusrelvadega kuulub: eskadroni ülema toimkond, 1 rk rühm 4-ja ho- buse vankril (2 rk jagu à 2 rk ja 1 õhukaitse kp laskemoona vankril), 1 rühm abistusrelvi (2 miiniheitjat Stockes ja 1 suurtükk 37 mm).

Eskadronide — ratsa, mootorratturite ja soomusautode organisatsioonid on identsed jalaväe- diviiside vastavate ratsaosadega selle vahega, et lahingeskadronidel puuduvad rk rühmad.

Korpuse ratsa löökosa tulejõud on järgmine: 2 ratsaeskadroni — 16 kk, 1 rk eskadron ja abistusrelvad — 5 rk (1 õhukaitse rk), 2 miini- pildujat, 1 suurtükk. 1 soomusautorühm — 2 kk ja 8 rk, 1 mootorratturite eskadron 9 kk ja 4 rk-ga. Kokku: 21 kk, 17 rk, 2 miinipildujat ja 1 suurtükk.

Nagu ülal loetletust näha, on Prantsuse kor- puse (koosneb 2 jalaväediviisist) ratsajõud vä- gagi võimne. Oma koosseisult: 6 rühma ratsa- luurajaid, 4 laskurieskadroni, 3 eskadroni moo- torrattureid, 6 rk rühma, 1 rühm abistusrelvi ja 3 soomusautorühma, kokku — 65 kk, 47 rk, 2 pommipildujat ja 1 suurtükk. See on jõud, mis ületab ratsabrigaadi. Et Prantsuse doktriin ette näeb tegutsemise korpustega, siis on kor- puse ülemal võimalus igal ajal käsutada tuge- vaid ja väga liikuvaid üksusi, kui võtta koosta- tult diviisi ja korpuse ratsaosad.

Prantsuse ratsadiviisi kohta võiks vaid niipalju tähendada, et tal on hiigla tule- jõud, mis sarnaneb jalaväediviisi tulejõule. Väga rikkalik on ka sidevarustus (väljaarvatud clav side: tuvid, mootorratturid, virgatsid): 11 raadiojaama E—13 (ulatusvõimega 150 km), 9 raadiojaama P. P. A—4 (ulatusvõime 5 km), 19 raadiovastuvõttejaama „Boite A“, 1 kuulde- jaam, 11 kaabli telegrafijaama „T. P. S.“ ja 112 valgustussignaali aparaati T. 10. Tuleb mär-

kida, et radiojaamad „P. P. A—4“ oma lühikese ulatusvõimega pole sugugi vastuvõetavad ratsaväele.

Kui võrrelda Prantsuse ratsadiviisi koosseisu Saksa, N.-Vene ja Itaalia ratsadiviisidega, siis paistab, et siin on koosseisust välja jäetud lennuvägi ja kerged tankid.

Ratsaüksuste suhe motoriseeritud üksustele võrdub 1:1. See nähe eemaldab ratsadiviisilt tema iseloomu ja ülesande ja teeb temast mingisuguse „segakoondise“ kõigi pahede ja puu-

dustega. Selle organisatsiooni halb külg on end väljendanud ka viimaste aastate manöövritel, kus ratsabrigaadid ja dragunirügemendid ei suutnud kiiruses koos töötada.

Viimasel ajal on mõjule pääsenud tendents, et ratsabrigaade kasutatakse otseseks rünnakuks, kuna dragunirügemente, nende suurema kiiruse tõttu, haaranguks tiibadelt ja seljatakk.

„Polska Zbrojna“ 2. ja 15. märtsist 1933. a. andmeil. K. U.

Ametlik osa.

Kaitseministri käsukiri nr. 94 — 1933. a.

Kuna kaitseväes enesetapmise juhte tuleb ette silmatorkavalt sagedasti, siis on tarvilik, et kõik juhid tõsiselt astuksid võitlusse selle suure pahega.

Enesetapmise vastu võitlemine on raske ning delikaatne ülesanne, mis nõuab iga külget kaalumist enne selle teostamisele asumist. Siin ei ole võimalik saavutada tagajärgi mõne üksiku vastavasisulise selgitusega või loenguga, vaid kaitseväge kogu kasvatus-töö peab olema läbi imbutatud julgustavalt mõjuva ja elurõõmu sisendava optimismiga, mis on parimaks abinõuks enesetapmise mõtte tekkimise ja täideviimise vastu. Eriti vastutusrikas ning tähtis töö sellel alal lasub vanematel juhtidel, kes alaliselt nii teenistuses kui ka eraelus peavad kasvatuslikult mõjutama nooremaid ja käsualuseid, sisendades neisse aktiivset elutahet ja kindlat usku paremasse tulevikku, õhutades julgust, mehisust, elurõõmu ja näidates neile kätte õilsad eesmärgid, mis juhtivate tähistena peavad suunama iga kaitsevaelase kui mehise ja kohusetundliku riigikodaniku eluteed.

Teenistuslikud raskused, mis kaitseväes on loomulikud ning arusaadavad, ei võiks tekitada elutüdimust ega viia kaitsevaelast enesetapmisele, kui talle on kätte näidatud õiged elusihid ja eesmärgid. Seepärast on nõutav, et kõik juhid asuksid tihedamasse kontakti käsualustega, et ära tunda nende nõrku külgi ja õigel ajal ning kohal neile abiks olla sõna ja teoga.

A. Tõnisson
Kindralmajor,
Kaitseminister.

Kaitseministri käsukiri nr. 97 — 1933. a.

Avaldan teadmiseks üleajateenijate keskkogu üldkoosolekul 24. märtsil s. a. valitud üleajateenijate keskkogu juhatus ja revisjonikomisjonini koosseisu:

a) Juhatus. Esimees: II j. kirjut. Volde-
mar Rass — Sõjaringkonnakohtust.

Abiesimees: I j. velsker Gustav Villmann — 1. suurt. grupist.

Liikmed: veltveebel Edgar Karo — üksik. lennuväedivisjonist nr. 3, I j. kirjut. Gustav Sark — piirivalve valitsusest, van. allohv. Johannes Kirkmann — m. r. „Vambolalt“, veltveebel Aleksander Anton — 7. jalaväerügemendist ja noor. allohv. Vladimir Saart — Tartu kaitsevääringkonna ülema asutisest.

Liikmekandidaadid: veltveebel Avdy Andresson — ratsarügemendist, veltveebel Nikolai Susi — õhukaitse suurt. grupist, veltveebel Ervin Jakustand — 1. soomusrongirügem., I j. kirjut. Johannes Salu — sõja-
prokuratuurist ja veltveebel Jaan Tõnisson — 9. üksik. jalaväepataljonist.

b) Revisjonikomisjon: veltveebel Mihkel Lüllmann — Kalevi üksik. jalaväepataljonist, veltveebel Villem Aus — piirivalve Narva jaoskonnast, ohv. aset. Viktor Ritseson — 3. üksik. jalaväepataljonist, veltveebel Vladimir Garjevsky — pioneripataljonist, veltveebel Karl Frosch — 9. üksik. jalaväepataljonist.

Kandidaadid: veltveebel Johannes Öör — 1. jalaväerügemendist ja ohv. aset. Eduard Pahv — auto-tanki rügemendist.

Õ i e n d u s: Minu ksk. nr. 51 s. a. ja üleajateenijate keskkogu üldkoosoleku protokoll 24. 03. s. a.

P. Lill
Kindralmajor,
Kaitseministri eest.

Sport kaitseväes.

Suurejooneline mai vastuvõtu peoõhtu.

Tallinna garnisoni veeremänguklubi korraldab 30. aprillil s. a., algusega kell 2100, ohvitseride keskkogu kasiinos (Raekoja plats 14) suurejoonelise mai vastuvõtu peoõhtu, mis töötab kujuneda rikkaliku eeskava tõttu üheks suurimaks, huvitavamaks ja lõbusamaks kevad-peoks.

Peo eeskavas on:

1. **loterii-allegri** väärtuslike asjadega, võidab iga teine loos;
2. **veeremäng** (2 teed) daamidele ja härradele väärtuslikele auhindade peale;
3. **balleti-ettekandeid** — üksiktantsud parimatelt tantsijannadelt pr. Lylian Loring'ilt ja prl. Švabe'lt; — grupitantsud tantsustuudio õpilastelt;
4. **humoristlikud ettekanded** Estonia silmapaistvamalt näitlejalt hra Hugo Laur'ilt ja lemmik-raadioonult hra Felix Moor'ilt;
5. **muusika ja laulu** ettekanded.

Peale nimetatute on eeskavas nähtud ette palju muid üllatusi ja lõbustusi.

Käesolev peoõhtu on ühtlasi kevade hooaja avamise peoks. Pidu on kinnine. Pääsmeid võib saada T. G. V. liikmetelt. L—ks.

Sport Tallinna garnisonis.

12. aprillil toimusid Tallinna garnisoni väeosade esindajate üldkoosolekul uue garnisoni spordikomisjoni valimised. Spordikomisjoni valiti: esimees — major O. Mullas (endine), abiesimees — kapten J. Luks (endine), sekretär — kapten A. Schiller, sekretäri abi — leitnant O. Russmann, laekahoidja — kapten E. Seppik, varahoidja — leitnant E. Pliesnik, varahoidja abi — leitnant E. Nesselberg ja ametita liige — K. Israel.

Revisjonikomisjoni valiti: kapten B. Haltrik, P. Kammussaar ja leitnant R. Joffert.

Samal koosolekul võeti vastu garnisoni 1933. 1934. aasta tegevusekava alljärgnevas ulatuses:

1. Väeosadevaheline murdmaa-jooks „Vaba Maa“ rändauhinnale — 23. aprillil 1933. a.
2. Poksivõistlused — 29. ja 30. aprillil.
3. Väeosadevahelised jalgpallivõistlused — algusega 3. mail.
4. Väeosadevaheline jao-orienteerimisjooks — 14. juunil.
5. Väeosadevahelised pesapallivõistlused — algusega 17. juulil.
6. Ohvitseride tennisvõistlused — algusega 17. augustil.
7. Üleajateenijate tennisvõistlused — algusega 17. augustil.
8. Ohvitseride kergejõustiku võistlused — augusti lõpul.
9. Üleajateenijate kergejõustiku võistlused — augusti lõpul.
10. Ohvitseride kogudevahelised võrk- ja korvpallivõistlused — novembris.
11. Üleajateenijate kogudevahelised võrk- ja korvpallivõistlused — novembris.
12. Vabamaadlus-võistlused novembris või detsembris.

13. Väeosadevahelised võrk- ja korvpallivõistlused — jaanuaris 1934. a.

14. Poksivõistlused — jaanuaris 1934. a.

15. Suusavõistlused (juhul, kui üleriiklikud ja diviiside suusavõistlused jäävad pidamata) — veebruaris või märtsis.

16. Jalgratturijao 25-km rakmes võistlused (jääti spordikomisjoni otsustada, kas korraldada võistlust ühes laskmisega või ilma) — septembri alul 1933. a.

1932./1933. aasta tegevusekava, mis ulatuselt sama, kui ülaltoodud, viidi eelmise spordikomisjoni poolt täies ulatuses. Sellele lisaks korraldati ühed pesapalli kohtuniklike ja kahed poksikursused garnisoni sõduritele ning garnisoni väeosade spordipidu.

Möödunud spordikomisjoni tegevuseaasta lõppes 215 kr. rahas ja 70 kr. auhindades ülejäägiga. Sissetulekuid hankis spordikomisjon peamiselt pidudest ja võistlustest. M.

Tallinna garnisoni väeosade spordipidu.

Alates 1922. aastast Tallinna garnisoni väeosade vaba aja üldist sportlist tegevust juhib garnisoni spordikomisjon, mis harilikult moodustatakse sportliste kogemustega ja asjast huvitatud ohvitseridest. Komisjon on korraldanud kava-kindlalt garnisoni väeosadele ühiseid spordivõistlusi, -kursusi ja -pidusid. Üks sarnastest komisjoni tegevusekavas ettenähtud spordipidudest korraldati 8. aprillil s. a. garnisoni „Sõdurite Kodu“ ruumides, mis ettekannelelt kujunes väga huvitavaks ja kaasakiskuvaks. Peo korraldamistöö hõlbustamiseks komisjon jaotas suuremalt osalt üksikud ettekanded garnisoni väeosade vahel. Peo eeskavasse kuulusid:

Vabaharjutused — Kalevi üks. jalaväepataljonilt. Võimlemine rööbaspuudel — Garnisoni võiml. grupilt. Kepiharjutused — Sidepataljonilt. Paarisharjutused — 3. div. õppekompanilt. Akrobaatiline võimlemine — Vahipataljonilt. Püramiidid — 3. div. õppekompanilt. Püssiharjutused — 10. üks. jalaväepataljonilt. Võimlemine kangil — Garnisoni võiml. grupilt. Gladiaatorid — Pioneripataljonilt. Pimepoks — Mereväelt. Põrandavõimlemine — Auto-tanki rügemendilt. Võimlemine rõngastel — Vahipataljonilt. Nuiaharjutused — Kv. Üh. õppeasutistelt.

Suurem osa ettekandeid saatis Kaitsemis-teeniumi orkester.

Kuigi harilikult spordipeo ettekanded suuresti erinevad väeosade tõelisest sportlisest tegevusest ja suunast, siiski käesolev piduõhtu andis kujuka pildi väeosade spordijuhtide maitsesest ja kehaliste harjutuste valikus ja täitmisest. See piduõhtu ühtlasi näitas, et väeosades spordijuhtidel leidub küllalt huvi, taht ja organiseerimise oskust, vaatamata ajateenijate lühiajalisele teenistuse kestvusele, esinemisgruppide eeskujulikuks ettevalmistamiseks.

Tegelikule kehalise kasvatus tööle lähedamaks, vast ka piduõhtu tüsedamaks osaks osutsid allohvitser Kadaki juhtimisel esinenud ettekanded.

Vanematest kaitseväelastest austasid spordipidu oma osavõtuga Kaitseministri abi, garnisoni ülem ja osa väeosade (kelle grupid esinesid) ülematest. Peab veel kord alla kriipsutama, et pidu oli sedavõrt huvitav ja kaasakiskuv, et oleks väärinud ka peolt puuduvate asjaosaliste ülemate osavõttu.

Sarnaste spordipidude (kus garnisonide kõigi väeosade grupid esinevad) korraldamine on väga soovitatav ja tarvilik ka tulevikus, mis veel enam kõvendaks sportlist sidet väeosade vahel ning loobks tihedama läbikäimise kaitseväge ja seltskonna vahel. *Pealtvaataja.*

9. pataljoni võitis.

Pärnu garnisoni spordikomisjoni korraldusel peeti 12. aprillil s. a. kell 1600 linna võimlas väeosadevahelisi võrk- ja korvpallivõistlusi.

Mõlemad võistlused võitis 9. üksiku jalaväepataljoni meeskond — ltn. K.Kivi, ltn. P. Ekbaum, ltn. K. Parek, n.-ltn. K. Kerjan, veltveebel G. Laur ja v.a.o. A. Ausmann — tagajärgedega 2:1 ja 31:17, evides auhindadeks väärtuslikud karikad.

Vilistas hra A. Pärtels täpsalt.

E-dt.

Male.

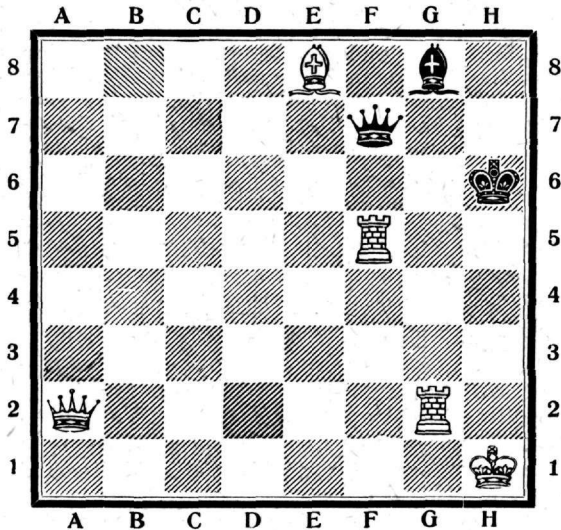
Toimetaja **A. Burmeister.**

Kirjade aadress: Tallinn, Luise t. 8, krt. 3.

Ülesanne.

Kokku seadnud **R. L'hermet.**

Mustad.

Valged

Valged: Kh1, La2, Vf5 ja g2, Oe8.

Mustad: Kh6, Lf7, Og8.

Valged algavad ja annavad matt kahe käiguga.

Th, Lechtenfeldi ülesande (vt. „Sõdur“ nr. 13) lahendus. 1. Ld2—d6, Ve6:d6, 2. Rc6—e5 a. m. 1. (Ld2—d6), Of8:d6, 2. Vh3—h6 a. m. 1. (Ld2—d6), c7:d6, 2. Va7—g7 a. m. 1. (Ld2—d6), ükskõik, 2. R a. m.

Õiged lahendused saatsid: A. Lohmann (sõjakool) ja Heinrich Lauk.

Tallinna garnisoni maleturniir.

Tallinna garnisoni spordikomisjoni korraldusel peeti alates 16. jaanuarist 4. Tallinna garnisoni ohvitseride ja kv. ametnikkude vaheline maleturniir.

Turniir peeti rahvusvaheliste maleturniiri määruste kohaselt. Turniirist võttis osa 9 ohvitseri ja kv. ametnikku. Kohtadele tulid:

I — kapten Mihkelson, Gustav — Lennubaasist;

II — kv. ametnik Luik, Voldemar — Sv. prokuratuurist;

III — leitnant Nõmmik, Alfred — Üks. lennuväedivisjon nr. 3.

Turniiri lõpul korraldatud välktorniiri võitjaks tuli major Jakobson, Friedrich — Sidepataljonist. **M.**

Trükivea parandus.

„Sõduris“ nr. 14/15 on järgmised trükivead:

Lhk. 469 alt 10. rida on „tähendab“, peab olema „vähendab“; lhk. 470 ülalt 7. rida on „344,3 m/sek.“, peab olema „342,4 m/sek.“; lhk. 470 ülalt 34. rida on „(y=X√n)“, peab olema

$$(y = \sqrt{\frac{x}{n}}).$$

Lühike aeg.

„Õelge mulle noorsõdur Lääts, miks kannate alati oma kuue nõõpe eest lahti — kas teie arvate, et selle lühikese aasta pärast ei tasu vaeva neid hakata kinni panemagi?“

*

Allohvits: „Kes moodustab mille, ja kuidas teda kusagil nimetatakse? — Ei tea keegi?? Jälle pean teile kordama, teie unimütsid: Veltveebliid moodustavad kaitsevæes kõrgema klassi ja ratsavæes nimetatakse neid vahtmeistriteks!“

*

Rahvusvahelise sõnade harrastusi: „Mina olen sel alal „armatuur“, küll ma juba „komponeerin“ — vastas veltveebel, kui kompül palus võimaldada omale meeskonnaruumi õist kontrolli „innoogito.“

Bridsh.

Bridshiülesanne nr. 5.

Kaartide jaotus meie uue bridshiülesande juures on järgmine:

	♠		♠				
		B					
			♥	K			
			♦	K,3,2			
			♣	S			
			♣	Ä,E,S			
7,8	♠		♠	5,3			
—	♥	Y	♥	E,10			
5,7	♦		♦	K,10,9,4			
5,8,10,K	♣		♣	—			
		A	♥	E,6			
			♦	Ä			
			♣	Ä,E,8,6,2			
			♣	—			

Pada on trump. A on mängul, käib välja ja vajab võiduks veel seitse võtet. Kuidas tuleb tal mängu juhtida, et igasuguse kaitse puhul võidukalt lõpetada?

Lahendus ülesandele nr. 4.

(Kaardid olid jaotatud järgmiselt: A — härtu Ä, K, 4, 3, 2; ruutu Ä, K; risti Ä, 6, 5, 4, 3, 2. Y — pada K, E; härtu S, 9, 7, 5; risti K, E, S, 10, 9, 8, 7; B — pada Ä, 4, 3, 2; härtu E, 10, 8, 6; ruutu E, S, 10, 9, 8. Z — pada S, 10, 9, 8, 7, 6, 5; ruutu 7, 6, 5, 4, 3, 2. Härtu on trump. Mitu võtet saavad A ja B teha?) Suurem osa lahendajaid kindlasti jõudsid otsusele, et A—B saavad teha väikse-slami. Kuid tege-likult on asi nii, et A—B saavad kõik 13 võtet, kui küllalt oskuslikult juhivad mängu. Õieti polegi nii väga raske leida õiget mängukava. A võib „laua” väiksed padad lüüa trumbiga,

kuna ta aga ainult trumbiga saab mängu „laua- le” tagasi anda, peab ta padade löömiseks kasu- tama trump-ässa ja kuningat. Edasi tuleb mängu nii juhtida, et A peale vastaste kõikide trumpide mahatõmbamist „laua” ruudud üks- teise järele kõik „mehele” saab panna. See on aga ainult siis võimalik, kui ruutu-äss ja kunin- gas vahepeal A käest juba kaotatud on. Nii on siis tee suureks-slami järgmiselt ette määra- tud:

1. Y risti-kuningas, pada-2, pada-5, risti-äss.
2. A härtu-2, 5, 6, ruutu-2.
3. B pada-3, 6, härtu-kuningas! pada-emand.
4. A härtu-3, 7, 8, ruutu-3.
5. B pada-4, 7, härtu-äss!, pada-kuningas.
6. A härtu-4, 9, 10, ruutu-4.
7. B härtu-emand, pada-8, ruutu-kuningas!, härtu-sõdur.
8. B pada-äss, 9, ruutu-äss!, risti-7.
9. B ruutu-emand, 5, risti-2, risti-8.
10. B ruutu-sõdur, 6, risti-3, risti-9.
11. B ruutu-10, 7, risti-4, risti-10.
12. B ruutu-9, pada-10, risti-5, risti-sõdur.
13. B ruutu-8, pada-sõdur, risti-6, risti-emand.

Tõtt ja nalja.

Võõrrahvusist noored. Kompül (veltveebile): „Koostage noorte nimestik, kuid seda ma ütlen, kui täna jälle leidub sarnaseid jõnglasi, kelle nime juures kolm korda sülitada ja kaks korda aevastada tuleb enne kui nime lõpule jõuad ütelda, need lendavad armuta pokri!”

Rms. Puri ja rms. Kuri vaidlevad, kelle jär- jekord on nende hooldamisele antud õppepüsi puhastada. Lõpuks sõnab Puri: „Hää küll, mina puhastan, sest „targem annab järele”. „See lause olevatki rumalamatele ainukeseks troos- tiks!” vastab Kuri.

Riigi metsatööstuse

korraldusel valmistatakse palke, küttepuid, sindlipakke, teibaid, latte j. n. e. nõudmistele kohaselt.

Metsamaterjalide saamiseks tuleb pöörata kas kohalise metsa- ametkonna ehk Riigi metsatööstuse poole.

Tallinnas ja Tartus on korraldatud ka küttepuude väikemüük. Puude ost- miseks pöörata: Tallinnas — RMT. (Falkpargi 4) ja riigi lauatehase juhataja (Küti t. mereääres) poole. Tartus aga Tartu metsaüleva (Soola t. 34.) poole.

Tallinnas ja Kastres (Tartumaal) on võimalik riigi lauatehasest saada sae- tud ja hõveldatud ehitusmaterjale, rimupuid, lauapindu, ning -servi ja saepuru.

Materjalide valmistamise ja hindade suhtes tullakse võimaluste pii- rides tarvitajaskonna soovidele vastu.

Riigi metsatööstus. Telef. 448-73 ja 433-09.

HOIDKE METSA

kaitstes oma puuehitisi enneagse kõdunemise ja hävinemise eest puumaterjalide immutamise abil!

Riigi Põlevkivitööstus valmistab ja müüb:

fenolaati „Estokarbolineumit“ ja immutusõfisid

puumaterjalide immutamiseks ja puuehitiste kaitseks mädanemise ja kõdunemise vastu.

Trükitud nõuanded puumaterjalide kaitseks odava immutamise abil ja immutusainete hinnakiri saadetakse Teile RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE poolt ilma tasuta ja ilma ostukohustusega esimese nõudmise peale: kirjutage veel täna postkaardil RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSELE aadressil: Tallinn, Valli tän. 4—3.

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE JUHATUS

TALLINN, VALLI TÄN. 4—3.

TELEFONID: 450-85 ja 450-62.

BENSIIN • AERO-SHELL

Kui tahate praegusel rahakehval ajal saavutada kokkuhoidu, siis

tarvitage ainult inglisi

SHELL — Bensiini, mis on ökonoomsem ja seega odavam jõuaine Eesti turul.

SHELL — Lennubensiini, mis kindlustab hädaohutu lennu ja hoiab mootori rikete eest.

SHELL — Lennukite määride õli **AERO-SHELL**, omab suurima määrimisvõime ja võimaldab suurima kokkuhoiu ka kõige tugevamajõuliste mootorite juures.

SHELL — Autoõlid hoiavad Teie masinad rikete eest.

Peakontor: THE SHELL COMPANY OF ESTHONIA, LTD. LONDON

Tallinn, Merepuiestee 17. Tel. 305-94, 310-54